

Äänikuvaa luonnehtivien adjektiivien merkitykset ja rakenne
Hifimaailma-lehden vuoden 2010 kuunteluarvioissa

Pro gradu -tutkielma
Suomen kieli
Suomen kieli ja suomalais-
ugrilainen kielentutkimus
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Turun yliopisto
Joulukuu 2012
Jaakko Antikainen

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

ANTIKAINEN, JAAKKO: Äänikuvaa luonnehtivien adjektiivien merkitykset ja rakenne Hifimaailma-lehden vuoden 2010 kuuntelu-arvioissa

Pro gradu -tutkielma, 112 s., 13 liites.

Suomen kieli

Joulukuu 2012

Tutkimus tarkastelee adjektiiveja ja kuvailevia sanaliittoja, joilla on luonnehdittu äänen tilavaikutelman eli äänikuvan välittymistä hifilaitteiden kuunteluarviossa. Adjektiivisia muodosteita tarkastellaan niiden merkityksen, rakenteen ja käyttötaajuuden kannalta. Tutkimuksesta käy myös ilmi äänikuvan käsitteeseen liittyviä merkityskenttiä ja ominaisuuksia. Aineiston 116 adjektiivista muodostetta (360 esiintymää) on kerätty vuoden 2010 Hifimaailma-lehden vuosikerrasta sekä Hifimaailman kuuntelutermit -listauksesta.

Tutkimuksen perusteella äänikuvan ominaisuuksia ovat paikallistuminen, mitat, koostumus, läsnäolon tunne, yleisluonne sekä täsmällisyys. Täsmällisyyttä kuvaavia adjektiivimuodosteita esiintyy aineistossa eniten. Adjektiiveista hahmottuu sekä synonyymisiä pesyeitä että näiden vastakohtia. Moderatiivisuutta ilmaisevia muodosteita on runsaasti. Merkitykseltään negatiivisia muodosteita on ainoastaan yksi neljäsosa kaikista esiintymistä. Negatiivisten muodosteiden välttäminen on arviointikielen erityispiirre.

Aineiston adjektiivimuodosteista suurin osa on adjektiivijohdoksia sekä sanaliittoja. Vähiten on jakamattomia perusadjektiiveja sekä yhdysadjektiiveja. Tutkimuksen perusteella perusadjektiivit ovat aineistossa vakiintuneimpia ja monikäyttöisimpiä, sanaliitot vastaavasti satunnaisimpia muodosteita. Vierasperäisiä aineksia on käytetty vähän: alle 15 prosenttia kaikista muodosteista sisältää lainaperäistä ainesta.

Arvioijilla on omat suosikkiterminsä, mutta myös vaihtelevia, vähemmän termimäisiä muodosteita käytetään. Äänikuva syntyy kuuloaistimuksesta, mutta sen kuvailemiseen käytetään metaforien kautta muitakin aisteja; mielikuvan voi välittää myös kuvana tai tunteena. Äänikuvan voidaan esimerkiksi luonnehtia olevan kuin maalaus. Läsnäolon tunnetta voidaan kuvata lavalta syliin työntyväksi laulajaksi.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että hifialan arviointikieli muistuttaa muita arviointikieliä ja esimerkiksi viinikieltä. Suuri osa sanastosta on lainattu yleiskielestä, mutta osalle termeistä on kehittynyt oma eriytynyt erikoiskielineen merkityksensä. Adjektiivien monipuolisen käytön ja vastakohtasuhteiden kautta rakentuu laajoja merkityskenttiä, joiden rajat eivät ole aina helposti määriteltävissä. Hifialalla olisi tarvetta sanastotyölle, sillä termejä selventävää materiaalia on nykyisellään vähän. Olemassa olevat termien määritelmät eivät ole terminologisesti oikeaoppisia.

Asiasanat: adjektiivit, aistinvarainen arviointi, akustiikka, asiantuntijuus, morfologia, musiikki, semantiikka, stereofonia, sähköakustiikka, terminologia, äänentoistolaitteet

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	3
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat.....	3
1.2 Tutkimusmenetelmä.....	3
1.3 Aiempi tutkimus.....	4
1.4 Tutkimuksen rakenne.....	6
2 MITÄ HIFI ON?.....	7
2.1 Hifin määritelmä.....	7
2.2 Hifi harrastuksena.....	8
2.3 Asiantuntijuus ja äänen aistinvarainen arviointi.....	10
2.4 Kuulo ja äänikuvan aistiminen.....	14
3 KIELIMUODOT, SANASTON KARTTUMINEN JA KÄSITEJÄRJESTELMÄT... 18	
3.1 Yleiskieli, erikoiskieli ja slangi.....	18
3.2 Suomen kielen sanaston karttuminen.....	21
3.3 Termi, termistö ja terminologia.....	24
4 ADJEKTIIVIEN LUOKKA SUOMEN KIELESSÄ.....	27
4.1 Adjektiivin määrittely.....	27
4.3 Adjektiivien luokittelu merkityksen perusteella.....	28
4.3 Adjektiivien eri rakennetyypit.....	32
4.4 Adjektiivit lauseenjäseninä.....	36
5 AINEISTON ESITTELY.....	37
6 ÄÄNIKUVAA LUONNEHTIVIEN ADJEKTIIVIEN LUOKITTELU	
MERKITYKSEN PERUSTEELLA.....	40
6.1 Äänikuvan monet nimet ja ominaisuudet.....	40
6.2 Äänikuvan paikallistuminen.....	42
6.3 Äänikuvan mitoitus.....	46
6.4 Äänikuvan täsmällisyys.....	50
6.5 Äänikuvan koostumus.....	54
6.6 Läsnaolo äänikuvassa.....	58
6.7 Äänikuvan yleisluonne.....	59
6.8 Kokoavat huomiot merkitysseikoista.....	61

7 ÄÄNIKUVAA LUONNEHTIVIEN ADJEKTIIVIEN LUOKITTELU RAKENTEEEN PERUSTEELLA.....	66
7.1 Perusadjektiivit.....	67
7.2 Adjektiivijohdokset.....	69
7.3 Yhdysadjektiivit.....	75
7.4 Adjektiivisesti käytetyt sanaliitot.....	77
7.5 Lainaperäiset sanat aineistossa.....	81
7.6 Kokoavat huomiot rakenneseikoista.....	84
8 ATTRAKTIOKESKUKSET KUUNTELUARVIOISSA.....	90
8.1 Äänikuvan ilmiöiden painoarvo.....	90
8.2 Eriolaisten hifilaitteiden äänikuvat.....	92
8.3 Äänikuva ja arvioijien suosikkisanat.....	94
8.4 Positiiviset ja negatiiviset muodosteet.....	96
8.5 Kokoavat huomiot attraktiokeskuksista.....	97
9 LOPUKSI.....	103
LÄHTEET.....	107

Liite 1. Tutkimusaineisto.

Liite 2. Tutkimusaineisto merkityskenttien perusteella jaoteltuna.

Liite 3. Tutkimusaineisto rakennetyypeittäin jaoteltuna.

Liite 4. Aineiston vierassanat.

Liite 5. Kuunteluarvioissa käytetyt adjektiivimuodosteet ja arvioidun hifilaitteen tyyppi.

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

Tämä tutkimus käsittelee adjektiivisia ilmauksia, joilla kuvaillaan hifilaitteiston välittämää äänikuvaa eli kolmiulotteista tila-aistimusta. Musiikkiin liittyvää kielenkäyttöä on tutkittu esimerkiksi musiikki- ja levyarvostelujen sanaston osalta, mutta tämän tutkimuksen näkökulma on erilainen. Hifilaitteita arvioitaessa musiikki ei ole arvioinnin kohde vaan apuväline, jonka avulla tutkitaan ja arvioidaan laitteiden kykyä toistaa tallennettu äänite ja muun muassa sen tilavaikutelma mahdollisimman uskollisena alkupe- räiselle. Hifialan sanastoa ei ole Suomessa aiemmin tutkittu tältä osin.

Tutkimus tarkastelee tietyn erikoisalan kielen erityistä osaa. Arviointisanasto näyttää olevan hifikielen osa-alue, jolla kielenkäyttö on maalailevaa – voidaan jopa kysyä, täyt- täkö se terminologisen tarkkuuden ja yksiselitteisyyden vaatimuksia. Kuuntelu- arvioiden adjektiivien tarkastelu avaa mielenkiintoisia näkökulmia kuulohavaintojen kielentä- misen ja äänenlaadun arvioinnin ilmiöihin. Adjektiiveilla kuvaillaan asioiden laatua. Adjektiivit ovat kuuntelu- arvion kirjoittaneen toimittajan valitsemia, mutta mitkä seikat vaikuttavat siihen, millaisia adjektiiveja käytetään?

Aineiston 116 adjektiivia ja adjektiivisesti käytettyä muodostetta on kerätty kahdesta lähteestä: hifilaitteiden kuuntelu- arvioista, jotka on julkaistu vuoden 2010 kahdeksassa Hifimaailma- lehdessä (jatkossa myös HM), sekä lehden internetsivustolla julkaistusta Hifimaailman kuuntelutermit -listauksesta (jatkossa myös HMKT). Yksittäisten adjek- tiivien lisäksi olen poiminut tarkasteltaviksi myös adjektiivin tavoin käytettyjä partisiip- peja määritteineen sekä monilekseemisiä ilmauksia, joita on käytetty adjektiivien tapaan ilmaisemaan ominaisuutta tai laatua.

1.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus sivuaa sanastontutkimusta ja terminologian teoriaa. Tarkastelen keräämiäni

äänikuvaa luonnehtivien adjektiivisten ilmausten merkityksiä sekä analysoin hifialan erikoiskielen sanastolähteitä eli sananmuodostuskeinoja ja sanaston karttumista lainaamalla. Sananmuodostuksen teorian avulla kuvaan aineiston perussanoja, johdoksia, yhdyssanoja ja sanaliittoja sekä eri vierassanatyyppejä. Tutkimus ei ole varsinaisesti terminologinen tutkimus, mutta terminologiaan liittyvät teoriat sopivat hyvin analyysin tueksi, koska kyseessä on hifialan erikoiskielen sanaston analyysi.

Tutkimus on luonteeltaan sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen. Lasken poimimieni ilmausten esiintymät lähdeaineistossa, jotta voin esittää analyysini tueksi esimerkkejä ilmausten käyttötaajuudesta. Vertailen myös eri osajoukkojen suhteellisia osuuksia keskenään. Olen rajannut tarkasteluni hyvin suppeaan tarkoittekokonaisuuteen, johon viittaavan sanaston variaatiota selvitän monipuolisesti. Laajasta aineistosta (360 esiintymää) lasketut suhteelliset osuudet ovat aiheeni kannalta kuvaavampia kuin esimerkiksi yksittäisten ilmausten pintapuolinen analyysi olisi. Merkityksiä selvittäessäni tukeudun kieli- korvaani ja kokemukseeni musiikin ja hifilaitteiden kuuntelusta. Äänenlaadun arviointiin liittyvä sanasto on minulle tuttua musiikkiharrastuksen ja hifialan lehtien kautta.

Aineistoon kohdistetut tutkimuskysymykset ovat seuraavat: 1) Millaisilla adjektiiveilla äänikuvan laatua luonnehditaan ja kuinka niitä muodostetaan? 2) Millaisia äänikuvan ilmiöitä adjektiiveilla kuvaillaan eli mihin seikkoihin huomio kiinnittyy arvioinnissa? Tutkimushypoteeseina esitän vastaavasti, että kuunteluarvioteksteissä adjektiivien käyttö on runsasta ja termistö yleiskielistä eikä lainasanoja ole käytetty runsaasti. Oletukseni mukaan äänikuvan eri osa-alueiden sekä niiden kuvailuun käytettävien adjektiivien välillä on löydettävissä yhteys. Adjektiivit muodostavat äänenlaadun arviointiin liittyviä merkityspesyeitä, vaikkei ilmausten käyttö aina olekaan johdonmukaista. Arvioinnin tavoitteena on löytää eroja laitteiden välillä. Siksi oletan myös, että on havaittavissa attraktiokeskuksia, joihin arvioijat kiinnittävät huomionsa laitteita vertaillessaan.

1.3 Aiempi tutkimus

Hifialan arviointikieli on tietävästi Suomessa aiemmin tutkimaton alue. Sen sijaan mui-

ta aistinvaraiseen arviointiin liittyviä ammatti- ja harrastusalojen kieliä sekä aistinvaraisen arvioinnin erikoiskieliä on tutkittu esimerkiksi musiikkiarvostelujen ja viinikielen osalta. Musiikkiin liittyvää kielenkäyttöä on tutkittu monipuolisesti esimerkiksi Turun yliopiston pro gradu -töissä. Jenni Hurme (2001) on tutkinut kattavasti musiikkiarvostelujen musiikkiviitteisiä metaforia ja esittää aiheesta systemaattisen tulkinnan. Antti Huttunen (2005) on tutkinut musiikkia kuvaavia synestesioita ja personifikaatiota suomen- ja vironkielisissä musiikkiarvosteluissa. Marlene Sanoukian (1995) ja Turo Rautaoja (2010) ovat selvittäneet kielikuvia ja metaforia suomen- ja englanninkielisissä musiikkiarvosteluissa. Musiikkiarvostelujen kieleen liittyvät tutkimukset ovat keskittyneet metaforisiin ilmauksiin. Metaforien avulla voidaan jäsentää musiikkia ja ilmaista tapaa, jolla musiikki koetaan. Eri kielten väliltä ei ole löytynyt merkittäviä eroja, vaan eri kielissä voidaan käyttää samoja metaforia musiikin eri osa-alueiden käsitteellistämiseen.

Musiikkiarvostelujen kielen lisäksi aistinvaraisen arvioinnin kielenkäyttöä on tutkittu esimerkiksi viinikielen osalta. Siitä on tehty Turun ja Helsingin yliopistoissa sekä suomen kielen että käännöstieteiden pro gradu -tutkielmia. Viinikielen adjektiiveja ovat tutkineet ainakin Henna Seppä (1994), Hanna Knuutila (2000), Pia Lehtiniemi (2005) ja Anna-Leea Häkli (2011). Muutamat viinikielen tutkimukset ovat tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia, koska niissä on tutkittu nimenomaan erikoiskielen adjektiivista sanastoa. Vaikka ääntä arvioidaankin kuuloaistin avulla siinä missä viinejä maistellaan ja haistellaan, on kiintoisaa selvittää, voisiko näiden tutkimusten ja tämän tutkimuksen aineiston välillä olla havaittavissa yhtymäkohtia. Yhdistävänä tekijänä voi olla adjektiivien yleisyys ja adjektiivimuotoisten arviointitermien moninaisuus. Sepän ja Lehtiniemen tutkimukset ovatkin aistinvaraisen arviointikielen adjektiiveihin keskittyvinä hyviä vertailukohtia omalle tutkimukselleni.

Vaikka hifialasta ei olekaan tehty aiempaa kielitieteellistä tutkimusta, muutamat muiden tieteenalojen hifiaiheiset tutkimukset antavat mielenkiintoista taustatietoa hifialasta ja hifiharrastuksesta. Harri Henell (2000) on kulttuurihistorian pro gradu -työssään tutkinut edistyneitä äänentoiston harrastajia, joiden tavoitteena on saavuttaa kotonaan mahdollisimman realistinen ja alkuperäistä esitystä vastaava äänentoisto. Henell kuvaa sitä,

kuinka tallennetun musiikin kuuntelusta kotioloissa tulee joillekin ihmisille tärkeä harrastus. Matti Vedenkannas (1993) on markkinoinnin pro gradu -tutkielmassaan selvittänyt hifilaitteiden valintaan liittyviä high end -hifiharrastajien arvoja, mieltymyksiä ja tavoitteita.

On olemassa tutkimusta myös asiantuntijuuden merkityksestä äänenlaadun arvioinnissa. Mikael Nederström (2004) on kognitiotieteen pro gradu -tutkielmassaan selvittänyt äänenlaadun arvioinnin ja asiantuntijuuden yhteyttä, kun hifilaitteiden vertailussa käytetään erilaisia sokkokuuntelumenetelmiä. Mikko Nikula (2004) on verrannut musiikkikasvatuksen pro gradu -tutkielmassaan ammattiäänittäjien ja hifiharrastajien kykyä hahmottaa äänitteiden stereovaikutelmaa. Nikulan tutkimus antaa mielenkiintoista taustatietoa tämän tutkimuksen kannalta, koska Nikula tutkii juuri stereokuvan eli äänikuvan hahmottamista.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen teoriaosuus jakautuu kolmeen päälukuun, joissa esittelen aiheeni kannalta keskeiset teoriat ja käsitteet. Luvussa 2 määrittelen, mitä hifi on, ja esittelen, miten hifiä harrastetaan. Lisäksi tarkastelen äänenlaadun arvioinnin ja asiantuntijuuden suhdetta sekä äänikuvan aistimista ja kuuloaistin toimintaa. Luvussa 3 luon katsauksen yleis- ja erikoiskielen suhteeseen, erikoiskielen sanaston karttumistapoihin ja terminologian teoriaan. Luvussa 4 käyn läpi adjektiivien erityispiirteitä suomen kielen sanaluokkana merkityksen, rakenteen ja lauseopin kannalta.

Luvussa 5 esittelen keräämäni aineiston ja tekemäni rajaukset. Aineiston analyysi jakautuu kolmeen päälukuun. Luvussa 6 luokittelen aineiston adjektiivit merkityksen perusteella muodostettuihin ryhmiin, jotka samalla tuovat esille äänikuvalle tyypillisiä ominaisuuksia ja ominaispiirteitä. Luvussa 7 luokittelen ja analysoin aineiston adjektiiveja rakenteen ja sananmuodostuskeinojen kannalta. Luvussa 8 teen havaintoja aineiston attraktiokeskuksista ja loppuluvussa 9 kokoan yhteen loppupäätelmäni.

2 MITÄ HIFI ON?

2.1 Hifin määritelmä

Kielitoimiston sanakirja määrittelee termin *hifi* seuraavasti: "äänentallennuksen ja -toiston huippulaatuisuus, luonnonmukaisuus" (KS). Lekseemi *hifi* on lainattu suomen kieleen kokonaisuutena, jolle on siirtynyt merkitys englannin kielestä: *hifi* < engl. *hi-fi* < *high fidelity* '(puhdas) äänentoisto, hifi' (EN). Termin ensiesiintymäksi suomalaisessa hakuteoksessa mainitaan Otavan iso tietosanakirja vuodelta 1961 (Pulkkinen 1984: s.v. *hifi*, *Hi-Fi*). Heikki Paunonen esittää *hifin* rantautuneen Stadin slangiin jo 1950–60-luvulla (Paunonen 2000: s.v. *haifai*).

Termillä tarkoitetaan siis mahdollisimman autenttista ja alkuperäiselle esitykselle uskollista äänenlaadun tavoittelua, jota pyritään toteuttamaan erilaisin teknisin välinein (Nederström 2004: 7). Nykyisin nimitystä *hifi* käytetään myös tavallisista kotistereosta, ja termiin aiemmin liitetty ylellisyysmerkitys on kokenut inflaation. Alan kaupalliset toimijat ovatkin ottaneet käyttöön termin *high end* 'raskas hifi'. Hifiharrastajien keskuudessa *high end* on tavallaan ottanut alkuperäisen *high fidelityn* paikan. Toisaalta on huomattava, ettei käsitettä *high end* voida erottaa käsitteestä *hifi*. Ilman puhdasta äänentoistoa (*high fidelity*) ei ole olemassa myöskään *high endiä*. Näin ollen käsitteen *high end* voidaan katsoa sisältyvän käsitteeseen *hifi*. (Vedenkannas 1993: 30; Henell 2000: 10.)

Hifin sisällytetään nykyään monia sellaisiakin merkityksiä, joita siihen ei ole alun perin kuulunut. Äänentoistoon liittyvän merkityksen lisäksi se voidaan liittää lähes mihin tahansa tinkimättömään toimintaan. Esimerkiksi saunaharrastajaa voidaan kutsua *hifistelijäksi*, jos tämä käyttää kiukaassaan erikoishiottuja kiuaskiviä ja lisää löylyveteensä tilkan kanadalaista viskiä. Tässä tutkimuksessa *hifillä* tarkoitetaan alkuperäisen *high fidelity* -termin mukaista äänentoiston laatuun liittyvää merkitystä.

Hifilaitteiksi voidaan luokitella erilaiset mielivaltaisen äänenlaaturajan ylittävät äänentoistolaitteet. Hifin laatuvaatimukset täyttävälle laitteelle ei ole olemassa yksiselitteistä

määritelmää. Laitteet kehittyvät koko ajan, ja niille asetettavat vaatimukset kasvavat jatkuvasti. (Nederström 2004: 7.) Yleensä hifilaitteita nimitetään *stereoiksi* niiden stereofonisen toteutuksen takia. Kielitoimiston sanakirja määrittelee termin *stereofoninen* seuraavasti: "äänentoistosta: kaksikanavainen (ja sen ansioista suuntavaikutelman antava)" (KS). Stereofonisella äänentoistojärjestelmällä tarkoitetaan siis laitteistoa, jonka välityksellä tallennetusta äänestä luodaan kuulijalle mielikuva äänilähteiden avaruudellisesta sijoittumisesta. Tästä tilavaikutelmasta käytetään nimitystä *stereokuva* tai *äänikuva*. (Karjalainen 2009: 216.)

2.2 Hifi harrastuksena

Hifiharrastajia on monenlaisia, eikä täysin yksiselitteinen ja kattava hifiharrastajan määrittely liene mahdollista. Tärkeä hifiharrastajia yhdistävä tekijä on pyrkimys tinkimättömään äänentoistoon yhä parempien laitteiden avulla. Hifiäänentoistolaitteet eroavat useimmista muista kulutushyödykkeistä siinä suhteessa, että hifilaitteiden valintaprosessi on monille harrastajille lopulta yhtä tärkeä kuin hankittu tuote. Laitteiden valinnassa painotetaan haluttuja ominaisuuksia ja pyritään sovittamaan oma laitteisto omien mielipiteiden mukaiseksi. (Vedenkannas 1993: 30; Tuomela 1994: 79, 88.)

Harri Henell (2000) on tutkinut suomalaisia hifiharrastajia kulttuurihistorian pro gradu -työssään. Tyypillinen high end -hifin harrastaja on noin 40-vuotias, työelämässä oleva keskiluokkainen perheellinen mies. Naisharrastajat ovat pieni vähemmistö. Vaikka harrastajat ovat enimmäkseen miehiä, harrastuspaikka on kotona, joten perheelliset harrastajat joutuvat ottamaan huomioon myös muun perheen näkemykset ja toiveet. (Henell 2000: 1, 53, 58–60, 68.) Useimmat alalla toimivat asiantuntijat ovat päätyneet ammatteensa harrastuksen kautta (Nederström 2004: 7).

Ensimmäiset hifistit 1930-luvun Yhdysvalloissa olivat tekniikasta kiinnostuneita musiikin kuuntelijoita, monet itsekin muusikoita. (Vedenkannas 1993: 30.) Hifiharrastuksen synty tapahtui länsimaisen yhteiskunnan murrosvaiheessa, jossa kulttuurin kulutus liitettiin tietoisesti kodin vapaa-aikaan ja virkistäytymiseen. Yhteisen vapaa-aikan oli tarkoi-

tus lisätä perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja sitä vietettiin erikseen sille varatussa tilassa eli olohuoneessa. (Liikkanen 1995: 102; Henell 2000: 15.) Suomeen hifiharrastus saapui 1950-luvulla. Stereolaitteet yleistyivät 1960-luvulla keskiluokan vaurastuessa ja toisaalta laitteiden kehittyessä ja halventuessa. 1970-luvulta lähtien hifilaitteilla ei ole enää ollut ylellisyysleimaa, vaan lähes jokaisella perheellä on ollut mahdollisuus hankkia hyvälaatuisia ääntä olohuoneisiinsa. (Henell 2000: 15–17; hifialan kehityksestä Suomessa ks. tarkemmin Henell 2000.)

Matti Vedenkannas (1993) on selvittänyt hifilaitteiden valintaprosessiin liittyviä arvoja, mieltymyksiä ja tavoitteita high end -hifiharrastajien joukossa. Vedenkankaan mukaan harrastajien perimmäinen ostomotiivi on täydellisyys tavoittelu. Valintapäätöksen kannalta keskeisiä seikkoja ovat hifilaitteen omaperäisyys, hinta, varustetaso, valmistusmaahan liittyvät tekijät sekä äänenlaatu. Kaikki Vedenkankaan tutkimustansa varten haastattelemat harrastajat mainitsevat käsitteen äänenlaatu. He myös pitävät harrastustaan pikemminkin elämäntapana kuin harrastuksena. (Vedenkannas 1993: 50–51, 55–57, 74.)

Vedenkannas huomauttaakin, että harrastajien pyrkimys täydellisen laitteiston hankkimiseen ja täydelliseen äänentoistoon muistuttaa Grant McCrackenin (1988) esittämää Diderot-vaikutusta, jonka mukaan kuluttaja pyrkii jatkuvasti korkeammalle kulutuksen tasolle saavuttamatta kuitenkaan koskaan päämääräänsä, nautintoa. (McCracken 1988: 106, 128; Vedenkannas 1993: 69–70.) Henell (2000) puolestaan mainitsee, että hifiharrastajat keräilevät paitsi äänitteitä ja laitteita, myös ääniin ja laitteisiin liittyviä kokemuksia ja tunne-elämyksiä. Hän luokittelee kalliimman hifin harrastajat moderneiksi hedonisteiksi, jotka eivät halua tyytyä tavallisiin laitteisiin, vaan haaveilevat yhä uusista kokemuksista ja laitteista. (Henell 2000: 22, 89.) Äänentoisto vaikuttaa olevan harrastajille hyvin henkilökohtainen asia. Vaatimustaso yleensä kasvaa vähitellen harrastuksen edistyessä ja perustuu harrastajien omiin henkilökohtaisiin mieltymyksiin ja painotuksiin.

2.3 Asiantuntijuus ja äänen aistinvarainen arviointi

Äänenlaadun pienten erojen havainnointi on hifiharrastuksen keskeinen motivaatio. Tämä tutkimus keskittyy sanastoon, jolla kuvaillaan aistinvaraisesti arvioituja ja subjektiivisesti koettuja äänenlaadullisia eroja. Vaikka tämän tutkimuksen kannalta ei olekaan keskeistä, millaisia todellisia äänenlaadullisia eroja hifilaitteiden välillä on havaittavissa, on mielenkiintoista luoda silmäys äänenlaadun arviointiin ja asiantuntijuuteen liittyviin seikkoihin aiemman monitieteisen tutkimuksen valossa.

Koivumäki (1993) toteaa havaitsemisen aktiiviseksi, tavoitteelliseksi ja tietoiseksi toiminnaksi. Kyseessä ei ole automaattinen tiedollinen prosessi, vaan aktiivisen toiminnan tulos. Ihminen voi kehittyä ja harjaantua havaitsemisessa yksilönä ja yhteisön jäsenenä. Käytännön toiminnan myötä hankitut tiedot ja taidot luovat jatkuvasti uusia valmiuksia mieltää ja käsittää erilaisia aistimuksia ja luoda niistä uusia mielekkäitä havaintokokonaisuuksia. (Koivumäki 1993: 38–39.) Asiantuntijuuden voidaan luonnehtia olevan opittu, ongelmien ratkaisua tehostava taito, joka voi olla alasisidonnainen tai liittyä moneen erilaiseen erityisalaan. Asiantuntijuus rakentuu kasautuville ja vahvasti alakohtaisille tietorakenteille ja tiedonkäsittelytaidoille, jotka voidaan saavuttaa pitkän ajan kuluessa. (Ericsson & Smith 1991: 2–5; Saariluoma 1995: 89.)

Aistihavaintoja tehdään erilaisten jäsentämistapojen avulla. Aistinvaraisessa arvioinnissa ja sen harjoittelussa on siis kyse havainnoinnin ja tiedollisten tekijöiden kehittymisestä. Esimerkiksi maku- ja hajuaistiin keskittyneessä viinitutkimuksessa asiantuntijoiden paremmuus on yleensä selitetty ensisijaisesti tiedollisen tason muutoksilla, joiden myötä erilaisten vihjeiden poimiminen tehostuu ja tarkkaavaisuus suunnataan alalle keskeisiin seikkoihin. (Nederström 2004: 16.) Kokemuksen ja tiedon katsotaan antavan vahvan perustan erilaisiin havaintotehtäviin.

Äänenlaadun asiantuntijuus ei vaadi ylivoimaisen tarkkaa kuuloaistia, vaan enemmänkin on kyse harjoittelun myötä syntyneestä tarkan kuuntelemisen taidosta. Musiikin ja asiantuntijuuden suhde on melko tutkittu alue. Sen sijaan äänenlaadun ja musiikin

asiantuntijuuden yhteyttä ei ole täysin selvitetty. (Nederström 2004: 4, 14–16, 22.) Musiikkitutkimus on enimmäkseen keskittynyt tutkimaan melodisten ja rytmisten seikkojen muistamista. On esitetty, että muusikon osaaminen liittyy enemmän musiikin rakenteellisiin kuin äänenlaadullisiin rutiineihin. Melodia, äänenvoimakkuus ja rytmi ovat muusikoille tärkeämpiä elementtejä, eikä muusikoiden kyky hyödyntää esimerkiksi äänensävyihin liittyviä vihjeitä ole osoittautunut olennaisesti maallikkoa paremmaksi koetilanteessa. (Crowder 2001: 117–118, 122–125.) Karjalainen (2009: 47) huomauttaa, että äänentoiston laatua on perinteisesti arvioitu ikään kuin takaperoisesti: mittaamalla laadullisia puutteita eli erilaisia vääristymiä toistetussa äänessä.

Hifimaailma-lehden toimittaja Mikael Nederström on tutkinut kognitiotieteen pro gradu -työssään (2004) äänenlaadun arvioinnin ja asiantuntijuuden välistä yhteyttä sekä arviointiin vaikuttavia psykologisia tekijöitä. Sokkokuuntelutesteissä asiantuntijakuuntelijat kykenivät erottamaan testattavat hifilaitteet toisistaan, kun kuuntelu tapahtui tutussa ympäristössä, mutta tuntemattomassa ympäristössä laitteiden erottaminen toisistaan ei enää onnistunut. (Nederström 2004: 42–47, 49.) Tuomelan (1994: 103) mielestä tavallisessa hifikuuntelussa ei ole mahdollista erottaa laitteen todellisia ominaisuuksia ja pelkästään psykologisista syistä syntyneitä vaikutelmia, jos on kysymys pienistä vivahteista.

Mikko Nikula (2004) on verrannut musiikkikasvatuksen pro gradu -tutkielmassaan ammattiäänittäjien ja tavallisten hifiharrastajien kykyä hahmottaa äänitteiden stereovaikutelmaa eli äänikuvaa. Mielestäni ammattiäänittäjät ovat luokiteltavissa asiantuntijakuuntelijoiksi, koska he ovat päivittäin tekemisissä kuulemisen ilmiöiden kanssa ja vaikuttavat siihen, millaisia äänikuvia äänitteille taltioidaan. Nikulan tutkimuksessa äänikuvan hahmottamisessa tuli esille merkitseviä eroja koehenkilöiden välillä. Ammattiäänittäjät esimerkiksi aistivat osassa kuuntelutehtävistä äänikuvan mitoiltaan syvempänä kuin hifiharrastajat. (2004: 75.) Asiantuntijoiden ja tavallisten hifiharrastajien välillä ilmeni eroja paitsi havaintojen sisällössä, myös niiden kuvailemisessa: ammattiäänittäjien käyttämää kieltä Nikula luonnehtii täsmällisemmäksi ja ytimekkäämmäksi kuin harrastajilla (Nikula 2004: 87).

Termistö, jolla havaittuja ilmiöitä kuvaillaan, onkin yksi asiantuntijuuden osa-alue. Aistinvaraisen arvioinnin kielen käsitteet ja ilmiöt ovat tyypillisesti universaaleja ja kielistä riippumattomia. Niissä esiintyy variaatiota ja eri painotuksia, mutta havaittavat ja kuvattavat ilmiöt ovat samoja eri kielissä. (Sanoukian 1995: 91–93.) Hifilaitteiden kuunteluun liittyvien äänen ilmiöiden kuvailussa on havaittu kulttuurista ja kielestä riippumattomia yhtäläisyyksiä (Gabrielsson & Sjögren 1979: 1019, 1027; Nederström 2004: 26). Täsmällinen termistö on yksi työkalu asiantuntijoiden työkalupakissa. Kuuntelukokemukset harjaannuttavat muistivihjeiden hyödyntämisessä, ja alan termien hallinta auttaa havaintojen kuvailemisessa.

Tavallisessa huoneessa kuuntelukokemukseen vaikuttaa merkittävästi huoneakustiikka, sillä valtaosa äänestä on eri puolilta huonetta tulleita heijastuksia (ks. tarkemmin Tuomela 1994: 21–29). Osa hifialan asiantuntijuutta onkin tiedostaa huoneen ja laitteiston vaikutus arviointitilanteeseen, jotta vertailukelpoisia tuloksia voidaan saavuttaa. Edellä mainitussa kuuntelukokeessa (Nederström 2004) vieras kuuntelutila sai silti asiantuntijakuuntelijatkin hämmentymään. Hifilaitteiden äänenlaadun arviointiin liittyy toinenkin ongelma. Tavallisesti kuuntelijalla ei ole keinoa tietää, millainen on alkuperäinen äänite, joka halutaan toistaa mahdollisimman muuttumattomana. Nederström (2004) huomauttaakin, että subjektiivisen äänenlaadun arvioinnin vaarana ovat kehäpäätelmät. Jokaisen arviointiin käytettävän äänitallenteen laatu määritetään hifilaitteiden avulla, mutta toisaalta myös hifilaitteiden laatu määritetään äänitallenteiden avulla. Tätä ongelmaa pyritään pienentämään sillä, että arvioijat käyttävät laitteita arvioidessaan omia tuttuja levyjä vakioidussa ympäristössä. (Nederström 2004: 7, 48.)

Sekä Vedenkannas (1993) että Henell (2000) toteavat, että hifiharrastajat hankkivat tietoa arvioinnin avuksi lähinnä asiantuntijoilta: asiantuntijalehdistä, toisilta harrastajilta sekä alan kauppailta ja maahantuojilta. Kotona tapahtuvan laitteiden arvioinnin apuna käytetään hifilehdissä julkaistuja arvioita sekä kuunteluvierailuja hifikauppoihin ja toisten harrastajien luokse. (Vedenkannas 1993: 52–53; Henell 2000: 43, 48, 75–76.) On johdonmukaista olettaa, että myös alan erikoiskieli omaksutaan kokeneemmilta harrastajilta ja mediasta. Henellin mukaan suomalaisen hifialan erikoispiirre 2000-luvulle tul-

taessa on ollut kaupallisen toiminnan voimakas keskittyminen. Harrastajat jakautuvat tiettyjen kauppiaiden ja maahantuojien ympärillä oleviin nurkkakuntaisiin ryhmiin. Suomessa erikoislehdillä on ollut yleensä monopoliasema omalla sektorillaan ja ne ovat voineet muokata yleistä mielipidettä enemmän kuin vastaavat lehdet ulkomailla. Koska osa harrastajista on varsin kauppias- ja auktoriteettiuskollisia, voidaan asiantuntijoilla ajatella olevan suuri vaikutus. (Henell 2000: 75–76.)

Vuosina 1978–2006 ilmestynyt äänentoiston erikoislehti Hifi-lehti on ollut ensimmäinen, merkittävin ja pitkäikäisin kotimainen hifiäänentoistoalan julkaisu. Osalle harrastajista kotimainen alan julkaisu on ollut ainoa kirjallinen tietolähde vieraiden kielten taidon puuttumisen vuoksi. Hifimailma-lehti on vuodesta 2007 alkaen jatkanut Hifi-lehden seuraajana pitkälti samojen toimittajien voimin. Lehdessä kirjoittavat myös vierailevat alan asiantuntijat ja äänentoiston ammattilaiset. (Henell 2000: 25, 34; Sairio 2012: 11.) Hifimailma on nykyisin ainoa suomenkielinen säännöllisesti ilmestyvä äänentoistoa käsittelevä aikakauslehti. Lehden keskimääräinen levikki on ollut noin 12 500 kappaletta. Tyypillinen lukija on viihde-elektroniikkaa monipuolisesti kuluttava 35–42-vuotias mies. Lehdellä on vaikutusvaltaa lukijoihinsa, joista yli kaksi kolmannesta sanoo lehden vaikuttavan ostopäätöksiinsä. (Hifimailman mediakortti 2011.) Internet lienee merkittävä kilpailija alan perinteiselle medialle eli aikakauslehdille. Nykyisin internet on noussut keskeiseksi tiedonvälityskanavaksi ja yhteyksien ulkomaisiin harrastajiin voidaan olettaa lisääntyneen. Myös alan kansainvälisellä lehdistöllä on ollut suomalaisia lukijoita 1960-luvulta alkaen (Vedenkannas 1993: 52–53; Henell 2000: 25, 41).

Kaikkeen kritiikkiin ja aistinvaraiseen arviointiin liittyy monimutkainen rajankäynti subjektiivisen ja objektiivisen näkökulman välillä (Sanoukian 1995: 5–6). Hifiharrastajien kesken on Suomessa ja maailmalla vallinnut jako subjektivisteihin ja objektivisteihin. Subjektivistit ovat sillä kannalla, että on olemassa sellaisia kuultavissa olevia ilmiöitä, joita ei voida mittauksin havaita. Objektivistit taas vannovat mittaustulosten nimen ja pitävät monia subjektivistien havaintoja kuviteltuina. (Henell 2000: 8, 12, 33–35, 38; Nederström 2004: 8.) Jeannette Bicknell (2002) esittää, että psykoakustiikka vaikuttaa vahvasti kaikkiin kuulohavaintoihin. Musiikista kuunnellaan eri asioita (esim.

rytmi, melodia, ekspressiivisyys, kokonaisvaikutelma), ja henkilökohtaisilla mieltymyksillä, arvoilla ja toiveilla on kuulohavaintoihin suuri vaikutus. Kuuntelukokemukseen saatetaan omien arvostusten ja toiveiden kautta liittää sellaisia ulkomusiikillisia tekijöitä, joita musiikissa itsessään ei ole. (Bicknell 2002: 253–254.)

Kahden eri näkökulman huomioon ottaminen on havaittavissa myös Hifimaailma-lehden laitearvioteksteistä. Laitteista esitetään useita teknisiä tietoja ja mittaustuloksia, joiden vaikutusta äänenlaatuun kommentoidaan tekstissä. Laitearvioiden yhteydessä julkaistuissa erillisissä kuunteluarvioteksteissä äänen ominaispiirteitä luonnehditaan toimittajien subjektiivisten kuulohavaintojen perusteella. Tämän tutkimuksen lähdemateriaalina olevat kuunteluarviotekstit edustavatkin subjektiivisinta äänenlaadullista tarkastelua Hifimaailma-lehdessä.

2.4 Kuulo ja äänikuvan aistiminen

Hifitasoisen äänentoiston keskeinen perustavoite on toistaa tallennetut äänet ja niiden yhdessä muodostama äänikuva mahdollisimman luonnonmukaisina. Ei ole helppoa määritellä, millainen ääni on luonnonmukaista tai hyvälaatuista. Monesti ääntä arvioidaan äänen teknisten laatutekijöiden kannalta, jotka ovat valtaosin yksilöllisiä ja subjektiivisia makutekijöitä. Myös kuulon herkkyydessä on suuria yksilökohtaisia vaihteluita, ja korkeiden taajuuksien kuulokyky heikkenee iän myötä. (Tuominen 1988: 6–7; Koivumäki 1993: 10; Tuomela 1994: 13; HMKT.)

Kielitoimiston sanakirjan mukaan ääni on "ilmassa tai muussa väliaineessa etenevää mekaanista värähtelyä, joka saa aikaan kuuloaistimuksen" (KS). Sanalla *ääni* voidaan siis tarkoittaa sekä fysikaalista ilmiötä (ääni ilmassa etenevänä aaltoliikkeenä) että subjektiivista ääniaistimusta (kuuntelijan aistima ääni). Ääni syntyy, kun äänen lähteessä, esimerkiksi soittimessa, syntyvä värähtely aiheuttaa ilmahiukkaisissa tihentymiä ja harventumia. Nämä aaltomaiset paineenvaihtelut säteilevät ympäröivään ilmaan, ja korva kuulee ne äänenä. (Koivumäki 1993: 9; Karjalainen 2009: 17–18.)

Kaksi tärkeää äänivärähtelyn ominaisuutta ovat voimakkuus ja taajuus. Korva kykenee aistimaan ääniä laajalla voimakkuusalueella. Desibeli (dB) on logaritminen yksikkö, jolla ilmaistaan äänenpaineen voimakkuustasoja. Voimakkuuden vaihteluun musiikissa ja äänentoistossa liittyy dynamiikan käsite. Dynamiikalla tarkoitetaan käytössä olevaa tai käyttökelpoista voimakkuudenvaihtelualuetta. Esimerkiksi sinfoniaorkesterin aikaansaama ääni voi voimakkaimmillaan olla noin 110 desibeliä ja hiljaisimmillaan 50 desibeliä, jolloin orkesterin dynamiikka on 60 desibeliä. Ääntä tallennettaessa ja toistettaessa laitteen käyttökelpoisen dynamiikka-alueen tulisi olla laajempi kuin alkuperäisen äänen lähteellä. (Koivumäki 1993: 9, 11–13; Tuomela 1994: 12; Karjalainen 2009: 87–88.)

Mitä tiheämmässä paineenvaihtelun aiheuttamat ilmahiukkasten tihentymät ja harvennukset etenevät, sitä korkeampana äänen taajuus kuullaan. Värähtelyn taajuus vastaa äänen sävelkorkeutta. Pienitaajuinen värähtely kuullaan matalana ja suuritaajuinen korkeana äänenä. Taajuuden mittayksikkö hertsi (Hz) tarkoittaa värähdysten määrää sekunnissa. Ihminen aistii ääniä taajuusalueella 20–20 000 hertsiä. Ultraääniksi kutsutaan korkeimpia, yli 20 000 hertsin taajuisia värähtelyjä. Matalimpia, alle 20 hertsin taajuisia värähtelyjä nimitetään infraääniksi. Infraääninä voidaan aistia mekaanisina värähtelyinä koko kehon ja tuntoaistin avulla. (Koivumäki 1993: 9–10; Karjalainen 2009: 87.)

Musiikki sisältää samanaikaisesti monia eri taajuuksia. Tällaisesta äänestä korva ei kykene erottamaan yksittäisten taajuuksien voimakkuuksia, vaan se käsittelee taajuuksia kaistoina. Kriittiseksi kaistaksi nimitetään taajuusaluetta, jolla aistittu äänenvoimakkuus riippuu koko kaistan sisältämien taajuuksien yhteisestä äänenpainetasosta. Kriittisen kaistan laajuus vaihtelee sen mukaan, millä taajuusalueella se sijaitsee. Matalilla taajuuksilla (alle 500 Hz) kaistan leveys on noin 100 hertsiä. Korkeita taajuuksia kohti leveys kasvaa ja on esimerkiksi 10 000 hertsin taajuudella jo lähes 2500 hertsiä. (Tuomela 1994: 15; Karjalainen 2009: 105–107.) Peittoilmiöksi nimitetään tilannetta, jossa kuulon kaistakäsittelyn takia voimakas ääni peittää heikomman, jos äänet ovat taajuudeltaan riittävän lähellä toisiaan. Tehokkaimmin ääni peittää itseään korkeampia taajuuksia. (Tuomela 1994: 15–16; Karjalainen 2009: 99–102.)

Äänitteen tilavaikutelman välittyminen on yksi keskeisistä havaintokohteista, kun arvioidaan äänentoiston luonnonmukaisuutta. Kuulohavainnon perusteella aistittavaa kolmiulotteista tilavaikutelmaa nimitetään stereokuvaksi tai äänikuvaksi. Stereofonisessa äänentoistossa äänikuva muodostetaan kahdella erillisellä signaalilla, joiden vaiheeroista korvat saadaan aistimaan tilavaikutelma. Tallennetun äänikuvan avulla voidaan välittää tieto äänen lähteen paikasta ja suunnasta, liikkeestä sekä laajuudesta. Täydellinen tilavaikutelma edellyttää seuraavien suuntamahdollisuuksien välittymistä: edessä–takana; ylhäällä–alhaalla; lähellä–kaukana; vasemmalla–oikealla. (Tuominen 1988: 14, 21, 32–34; Karjalainen 2009: 216; HMKT.)

Äänikuvan aistiminen perustuu suuntakuuloon eli korvien kykyyn paikallistaa äänen eri suuntia. Kolme suuntakuulemiseen vaikuttavaa tekijää ovat korvien välille syntyvät intensiteetti-, aika- ja vaihe-erot. (Tuominen 1988: 26–27; Karjalainen 2009: 153.) Intensiteettieron havaitseminen tapahtuu siten, että lähempänä äänen lähdettä oleva korva aistii äänen voimakkaampana kuin kauempana oleva korva. Äänen kuullaan tulevan siltä puolelta, mistä saatava äänihavainto on voimakkaampi. (Tuominen 1988: 28–29, 30.) Korkeiden taajuuksien suunta-aistimus syntyy suureksi osaksi siitä, että pää ja korvaleden muodot aiheuttavat voimakkuuseroja korviin saapuvien pienitaajuuksisten äänien välille. Korva aistii voimakkaimpina suoraan sivulta tai hieman etuviistosta tulevat äänet. Aistittu ero edestä ja sivulta tulevan yhtä voimakkaan äänen välillä voi korkeilla taajuuksilla olla yli 10 dB. (Tuomela 1994: 18.)

Aikaeroihin perustuva paikallistaminen perustuu siihen, että äänen suunta paikallistetaan sille puolelle, josta ääni kuullaan ensimmäisenä. Havainto voidaan tehdä parhaiten äänen alkamishetkellä. Yhtenäinen, jatkuva ääni on lähes mahdoton paikallistaa pelkän aikaeron perusteella, ja äänen koetaan saapuvan korviin samanaikaisesti. Parhaiten paikallistaminen onnistuu hetkellisten impulssiäänien (esim. iskut ja napsahdukset) yhteydessä. (Tuominen 1988: 33–34.)

Vaihe-erot esiintyvät rinnan aikaerojen kanssa, ja vaihe-eroja voitaisiinkin Erkki Tuomisen (1988) mukaan pitää aikaeroihin kuuluvina. Ääni saapuu korviin lähes aina erivai-

heisena, koska äänen korviin kulkemat matkat eroavat toisistaan. Ellei äänen lähde ole kohtisuoraan edessä tai takana, tulee ääni etäämpänä olevaan korvaan hieman viivästyneenä. Ainoastaan suoraan edestä tai takaa tuleva ääni saapuu molempiin korviin sekä samanaikaisena että samanvaiheisena. Vaihe-ero syntyy, kun sama ääniaalto saavuttaa vasemman ja oikean korvan eri ajanhetkellä. Ääniaalto voi olla juuri ilmamolekyylien tihentymävaiheessa saavuttaessaan toisen korvan. Vastaavasti toisen korvan kohdalla saattaa olla harventuma. Tällöin ääniaallolla voi olla toisen korvan kohdalla positiivinen ja toisen korvan kohdalla negatiivinen huippukohta, joten korvien aistimat signaalit ovat vastakkaisvaiheiset. Koska korvien välinen keskimääräinen etäisyys (n. 17 cm) vastaa 1000 hertsin äänen aallonpituutta, pystyy korva käyttämään vaihe-eroa äänen tulosuunnan paikallistamiseen lähinnä alle 1000 hertsin taajuuksilla. (Tuominen 1988: 35–36; Tuomela 1994: 17–18.)

Kun musiikkia tallennetaan, syntyvä äänikuva on kokonaisuutena monimutkainen. Siitä huolimatta äänenpaineella on tiettyä hetkenä ja tietyssä paikassa vain yksi arvo, joka muodostuu kaikkien ääniaaltojen summasta. Siten monimutkaisinkin ääni voidaan kuva- ta ja tallentaa yhden aaltokäyrän avulla. Samoin voidaan yhdeksi äänikäyräksi yhdistää useiden äänen lähteiden tai useiden eri tilojen äänet usealla mikrofonilla. Kun niiden signaalit summataan sähköisesti, muodostuu yksi aaltokäyrä. Toistetusta aaltokäyrästä korva pystyy erottelemaan toisistaan alkuperäiset äänen lähteet, esimerkiksi yksittäisten soitinten äänet. (Tuomela 1994: 31–32.)

3 KIELIMUODOT, SANASTON KARTTUMINEN JA KÄSITEJÄRJESTELMÄT

Tämä luku käsittelee erikoisalan sanaston karttumista suomen kielessä. Tutkimuksen aineistossa on aineksia sekä erikoisalan asiantuntijoiden erikoiskielisestä sanastosta (Hifi-maailman kuuntelutermit) että yleiskielisemmästä sanastosta (kuunteluarvioiden selostavat ilmaukset). Aineisto sisältää yleiskielen sanoja ja erikoiskielen termejä. Tämän vuoksi käsittelen alaluvussa 3.1 yleis- ja erikoiskielen suhdetta toisiinsa. Keskeisiä käsitteitä ovat yleiskieli, erikoiskieli ja erikoisslangi. Alaluvussa 3.2 kuvaan suomen kielen sananmuodostuskeinoja ja muita tapoja, joilla sanastoa voidaan kartuttaa. Keskeisiä käsitteitä ovat johtaminen, yhdistäminen ja lainaaminen. Alaluvussa 3.3 esittelen terminologian teoriaa ja käsitejärjestelmiä. Keskeisiä käsitteitä ovat tarkoite, käsite, termi ja attraktiokeskus.

3.1 Yleiskieli, erikoiskieli ja slang

Yleiskieli on kielen osa-alueista tärkein ja laajin. Yleiskieli on yksinkertaista ja sovittujen normien mukaista kieltä, joka on sanastollisesti tuttua koko kieliyhteisölle. Yleiskielisen sanaston tuttuus perustuu pitkäaikaiseen ja laajaan perinteeseen. Yleiskielestä voidaan erottaa kirjoitettu ja puhuttu yleiskieli. (Haarala 1981: 9–10.) Tämä tutkimus käsittelee yksinomaan kirjoitettua kieltä, joten viittaan jatkossa termillä *yleiskieli* pelkästään kirjoitettuun yleiskieleen.

Erikoiskieliksi tai erikoisalojen kieliksi nimitetään erilaisia erikoisalojen osakieliä. Erikoiskieli on jonkin harrastajaryhmän, ammattikunnan tai tieteenalan käyttämä kielimuoto, joka poikkeaa yleiskielestä muttei kuitenkaan ole itsenäinen kieli. Tunnusomainen erikoiskielen yleiskielestä erottava osa-alue on sanasto, joka on pääosin tuttua vain alan ammattilaisille tai harrastajille. Erikoiskieliä ei yleensä voida rajata tarkasti, koska samat sanaston ainekset voivat esiintyä monessa erikoiskielessä. Myös rajanveto yleiskielen suuntaan on haastavaa. Erikoiskielet ovat kuitenkin riippuvaisia erikoistumattomasta yleiskielestä ja päinvastoin, eikä niiden välille voida vetää jyrkkää ja pysyvää rajaa. (Karihalme 1996: 255–256; Saanilahti–Nahkola 2000: 106.)

Tämä tutkimus käsittelee yhden erikoiskielen yhtä aistinvaraisen arvioinnin termeihin keskittynyttä osa-aluetta. Erikoiskielten sanastolle on tyypillistä nopea kasvu, joka saa aikaan uusia erikoiskieliä entisten lomaan. Eri osakielten osat, laajuus ja keskinäiset suhteet ovat jatkuvassa muutoksessa. (Haarala 1981: 9–10.) Erikoiskieli ja erityisesti sen sanasto saa aineksia yleiskielestä ja yleiskieli erikoiskielestä. On paljon sanastoa, joka esiintyy sekä erikoiskielessä että yleiskielessä. Erikoiskieli on kuitenkin sanastoltaan yleiskieltä tarkempaa semanttisesti. (Karihalme 1996: 79; Nuolijärvi 1999: 13.)

Risto Haarala (1981) esittää erikoiskielelle kuusi perusvaatimusta, jotka ovat yksiselitteisyys, tarkkuus, loogisuus, selkeys, tarpeeksi laaja ymmärrettävyys sekä rakenteellinen virheettömyys. Haarala huomauttaa, että ammatillisen erikoiskielen on täytettävä nämä vaatimukset selviytyäkseen mahdollisimman hyvin tehtävästään työkaluna, jonka avulla erikoisalan käsitemaailmaa kuvataan, jäsennetään ja muokataan. Erikoiskieli helpottaa asiantuntijoiden keskinäistä viestintää, kun hankalat ja pitkät termit voidaan korvata lyhyemmillä, mutta alan piirissä täsmällisillä vastineilla. (Haarala 1981: 11–12.)

Kommunikaation päämäärät eroavat yleis- ja erikoiskielen välillä. Erikoiskielellä on omat erityiset sosiaaliset käyttöyhteytensä ja rajattu käyttäjäryhmä. Yhteinen erikoissanasto voi luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta ja toisaalta sulkea sanastoa tuntemattomat alakulttuurin ulkopuolelle. Keskinäisessä kommunikoinnissaan saman alan asiantuntijat käyttävät oman alansa erikoiskieltä, mutta maallikoiden kanssa keskustellessaan he tarvitsevat yleiskielistä rekisteriä tullakseen ymmärretyiksi. (Karihalme 1996: 36–37, 39.)

Erikoisalojen slangeja syntyy, kun erikoiskieli muuttuu ajan kuluessa. Erikoisalojen slangia voi olla esimerkiksi erilaisten ammatti- ja harrastusalojen epävirallinen sanasto. Tällaisia erikoissanastoja on monenlaisia, aivan kuin eri ammattialoja ja harrastajakuntiakin. Slangi voidaan määritellä puhujayhteisön sisäisen ryhmän käyttämäksi kielimuodoksi, joka poikkeaa yhteisön yleisestä kannasta ja yleiskielestä erityisesti äännerakenteeltaan ja sanastoltaan. (Saanihahti–Nahkola 2000: 87, 106.) Kaarina Karttunen (1979) toteaa, että erikoiskielet syntyvät jonkin harrastuksen tai ammatin piirissä, jolloin slangin voi määritellä erikoiskielen puhekielisimmäksi osa-alueeksi, jota harrastajat tai am-

mattilaiset käyttävät keskinäisessä kommunikaatiossaan. Karttusen mukaan slangin ominaispiirteitä ovat esimerkiksi lyhyet sanat, sanaston lainalähtöisyys, yleiskielestä poikkeava johtaminen sekä yleiskielen sanat uusissa merkityksissä. Slangi ei kuitenkaan ole erillinen kieli, vaan sitä puhutaan muun kielen ohessa. (Karttunen 1979: 7–8; 1989: 150.)

Vaikka sananmuodostuskeinot ovat yhteisiä eri slangeille, sanaston pysyvyyden suhteen slangit voivat poiketa toisistaan. Esimerkiksi koululaisslangille on tyypillistä sanaston nopea vaihtuvuus, sen sijaan erikoisalojen slangeille sanaston pysyvyys on tyypillisempää. Aikuisväestö toimii yleensä saman harrastuksen tai ammatin piirissä koko aikuisikänsä, ja erikoisslangien käyttäjäkunta onkin pysyvämpää kuin ikäsidonnan koululaisslangin. Myös eri slangien keskeiset tehtävät voivat erota toisistaan. Keskeinen motiivi erikoisalojen slangin synnylle on viestinnän helpottaminen esimerkiksi virallisia termejä arkipäiväistämällä. Yleisslangi ja koululaisslangi puolestaan pyrkivät tyylilliseen erottautumiseen yleiskielestä. Jos erikoisslangin sanasto vaihtuisi nopeasti, ei slangia voitaisi käyttää sujuvaan viestintään. (Saanilahti–Nahkola 2000: 106, 109.)

Anglismit ovat tyypillisiä ammattislangille (Haarala 1989: 273). Runsaalla lainasanojen käytöllä voidaan pyrkiä vieraannuttamaan ulkopuolisia, ja myös yleiskielen sanoja voidaan käyttää slangissa uudessa merkityksessä. Slangi suosii yleiskielelle vieraita sanahahmoja, ja tyypillisiä piirteitä ovat esimerkiksi slangijohdokset, useasanaiset ilmaukset ja kuvailevat pitkät yhdyssanat. (Karttunen 1989: 150; Saanilahti–Nahkola 2000: 89–90.)

Kielelliset vaikutteet syntyvät erilaisten ja erikielisten kieliyhteisöjen kanssakäymisen tuloksena. Sanastoa lainataan sen mukaan, mitä kieliyhteisöä kielenkäyttäjät pitävät kulloinkin arvokkaimpana. Paavo Pulkkinen (1984: 7–8) korostaa, ettei lainasanojen määritys anglismeiksi ole yksiselitteistä eikä ongelmatonta. Vanhimmat englantilaislähtöiset lainat ovat tulleet suomeen ruotsin välittämänä. Suora lainaaminen englannista on yleistynyt vasta 1900-luvun puolivälistä lähtien, kun englannin kielitaito on vähitellen yleistynyt Suomessa. (Saanilahti–Nahkola 2000: 89–90.)

Hifialan arviointikieli on verrattavissa muihin arviointikieliin (viiniarvosteluista ks. Seppä 1994 ja Häkli 2011; musiikkiarvosteluista ks. Hurme 2001 ja Rautaoja 2010; kirja-arvosteluista ks. Muikku-Werner 2009a). Arviointikielissä on erikoiskielen sanaston ja tekstilajin osalta yhdistäviä ja erottavia piirteitä. Erikoisslangien voi katsoa limittyvän yleisslangin ja erikoiskielen välimaastoon. (Karttunen 1979: 7–8.)

3.2 Suomen kielen sanaston karttuminen

Suomen kieleen saadaan uutta sanastoa omista ja vieraista aineksista. Tämän tutkimuksen kannalta tärkeimpiä sanaston karttumistapoja ovat yhdistäminen ja johtaminen sananmuodostuskeinoina sekä lainaaminen vieraista kielistä. Erikoiskielet eivät ole itsenäisiä kielimuotoja vaan pohjautuvat yleiskieleen. Siksi myös erikoiskielen sanaston karttumistavat ovat hyvin samankaltaisia kuin yleiskielen vastaavat. Tässä luvussa esitellyt yleiskielen sanaston karttumiseen liittyvät seikat koskevat myös erikoiskieltä. Toisaalta erikoiskielen sanaston karttumisella on yleiskieliseen normiin verrattuna myös tiettyjä erityispiirteitä. Toisin kuin yleiskielessä, erikoiskielen sananmuodostus on yleensä toissijaista ja perustuu yleiskielestä lainaamiseen eli termittämiseen. Eri kielimuodot saavat myös sanastoa toisiltaan. (Lehikoinen 1994: 55–56; Pitkänen 2008: 128–129.)

Suomen kielen sanaston perustana ovat perussanat, joita ei voida jakaa morfologisesti pienempiin osiin. Vanhimmat perussanat ovat kaksitavuisia, *a-*, *ä-* ja *e-*loppuisia sanavartaloita. Uusia perussanoja seipitetään harvoin. Kaisa Häkkisen mukaan perussanoja saadaan kieleen tavallisimmin lainaamalla vieraista kielistä ja mukauttamalla suomen kielen äännejärjestelmään. Uusia perussanoja syntyy myös, kun johdetun sanan rakenneosien väliset rajat hämärtyvät eikä sanaa tajuta johdokseksi. (Häkkinen 1990: 83–87, 89, 95; VISK § 146.) Yleiskielen sanaston karttumistavoista selvästi yleisin on sananmuodostus. Sananmuodostuksella tarkoitetaan niitä yleisperiaatteita, joiden mukaan uutta sanastoa voidaan muodostaa. Keskeinen suomen sananmuodostuskeino on yhdistäminen. Yhdyssanat ovat kahdesta tai useammasta lekseemistä yhdistämällä muodostettuja kokonaisuuksia. Nimitys lekseemi tarkoittaa sanaa sanaston yksikkönä. Yhdyssanojen

rakenneosia voivat olla jakamattomat perussanat, johdokset ja aiemmin muodostetut yhdyssanat. Yhdyssana voi olla myös sanaliiton tiivistymisen tulos. (Vesikansa 1989: 213–214; Häkkinen 1990: 83–84; VISK § 145–146.)

Tavallisimmassa yhdyssanojen muodostustyyppissä alkuosa eli määriteosa määrittää ja täsmentää jälkiosaa eli edusosaa (esim. *autotie*). Tällaisia määritisyhdyssanoja kutsutaan myös determinatiivisiksi eli alisteisiksi. Harvinaisempia ovat kopulatiiviset eli summayhdyssanat, joiden osat ovat rinnasteisia keskenään (esim. *puna-valkoinen*). Yhdyssanojen osia nimitetään yhdysosiksi. Yhdyssanoista voidaan lisäksi johdinten avulla muodostaa uusia johdoksia. (Vesikansa 1989: 27–28, 213; VISK § 398–402, 432–435.) Lauri Hakulinen (1979: 384) huomauttaa, että yhdyssana on koostumukseltaan läpinäkyvä, jos se on tajuttavissa yhdysosiansa summana (esim. *kumirengas*).

Iso suomen kielioppi (VISK) määrittelee sanaliiton kahden tai useamman sanan muodostamaksi rakenteeksi (esim. *tuolin jalka*). Sanaliiton osat voivat olla myös yhdyssanoja (esim. *olohuoneen sohvapöytä*). Yhdyssanan ja sanaliiton välillä ei välttämättä ole merkityseroa. Sekä merkityserot että rakenteelliset syyt vaikuttavat siihen, käytetäänkö yhdyssanaa vai sanaliittoa (esim. *autonkorjaaja* [ammatti] tai *auton korjaaja* [jonkin tietyn auton korjaaja]). (VISK § 402.)

Yhdistämisen lisäksi toinen suomen kielelle tyypillinen sananmuodostuskeino on johtaminen. Aarni Penttilä toteaa Suomen kieliopissaan (1. painos 1957), että suomessa uusien adjektiivien muodostaminen johtamalla on helppoa, koska mahdollisia johtimia on useita. (Penttilä 1963/2002: 272, 274–280.) Johdosten ja yhdyssanojen muodostaminen on suomen kielessä hyvin tavallista myös erikoisaloilla (Pitkänen 2008: 127). Johtamalla syntynyttä sanaa kutsutaan johdokseksi ja sanaa, josta johdos on muodostettu, kantasanaksi. Käytettyä päätettä kutsutaan johtimeksi. Johdin on epäitsenäinen morfeemi, joka liittyy kantasanan vartaloon. Se voi olla prefiksi eli etuliite tai suffiksi eli jälkiliite. Johdin voi liittyä perussanaan, toiseen johdokseen, yhdyssanaan tai lainasanaan. Usein johdoksista voi muodostaa yhä uusia johdoksia. Johtimen produktiivisuudella tarkoite-

taan johdostyyppin muodostuksen säännöllisyyttä, läpinäkyvyyttä ja kattavuutta. (Häkkinen 1990: 104–107; VISK § 146–148, 164.)

Johtaminen voidaan jakaa edelleen kolmeen alaryhmään, jotka ovat affiksaatio, reduplikaatio ja modifikaatio. Affiksaatio eli johdinten lisääminen sanavartalon eteen, sisään tai jälkeen on tavallisin johtamisen laji. Reduplikaatio on sanan täydellistä tai osittaista kahdentamista ja tuottaa lähinnä ekspressiivisanoja. Modifikaatio on sanan affektiivista tai äänteellistä muuntelua, joka tuottaa useimmiten puhekielisiä ilmauksia: *pyörä* > *pöörä*. Marginaalisempia sananmuodostuskeinoja ovat lyhentäminen, typistäminen, takaperoisjohto eli affiksin poisto, kirjain- ja koostesanojen muodostaminen sekä nollajohto. Myös vartalojohtoa eli vartalonsisäistä äänteiden vaihtelua on pidetty yhtenä suomen sananmuodostuksen keinona. (Häkkinen 1990: 101–124; VISK § 149, 167–171.)

Äänteellisiin ja rakenteellisiin muutoksiin pohjautuvan sananmuodostuksen lisäksi sanastoa voidaan kasvattaa merkityksenmuutoksen avulla. Sanan vanha merkitys voi joko kadota tai jäädä elämään uuden merkityksen rinnalla. Semanttisia uudissanoja ovat uuden merkityksen saaneet jo olemassa olleet sanat. (SKRK: 383, 399–400.) Vieraan mallin vaikutuksesta syntyneitä merkityksenmuutoksia kutsutaan merkityslainoiksi. Käännöslaina taas on kielen omista rakenneaineiksista muodostettu uudissana, joka noudattaa vieraskielisen muodosteen mallia. (Sajavaara 1989: 85; VISK § 146.) Jouko Vesikansa (1989: 213) mainitsee, että monet yleiskielen yhdyssanat ovat käännöslainoja.

Usein kääntämällä muodostetun yhdyssanan tarkoitekin on vierasperäinen. Kun erilaiset uudet käsitteet ovat rantautuneet Suomeen, on samalla omaksuttu niiden sanasymboli joko johtamalla tai kääntämällä. Rajaan käännöslainojen tutkimisen oman tutkimukseni ulkopuolelle. Tämä on mielestäni perusteltua, koska käännöslainojen varma erottaminen omaperäisestä sanastosta vaatisi laajaa perehtymistä äänten ja kuulohavaintojen kieltämisen kehitykseen ja kielihistorian eri vaiheissa vallinneisiin lainasuhteisiin yleis- ja erikoiskielten välillä. Esimerkiksi mahdollisen hifikielen käännöslainan *läpinäkyvä* < engl. *transparent* analysoin omaperäisenä yhdysadjektiivina, en käännöslainana. (Käännöslainoista ks. esim. Hakulinen 1969.)

Merkityslainojen ja käännöslainojen lisäksi vieraista kielistä voidaan lainata kokonaisia sanoja valmiina äännejonoina. Lainatut sanat pyritään yleensä mukauttamaan suomen kielen äänne- ja sanarakenteeseen. Vierassanat on tapana jakaa mukautuneisuuden asteen mukaan sitaattilainoihin, erikoislainoihin ja yleislainoihin. (NS 1991: 127–128; vrt. Tunkelo 1907: 54–55.) Sitaattilainat (esim. *subwoofer*) on lainattu sellaisenaan, eivätkä ne ainakaan vielä ole mukautuneet suomen kieleen. Ne kirjoitetaan ja tavallisesti äännetään kuten lainanantajakielessä, joten niissä esiintyy suomen kielen omaperäiselle sanastolle vieraita kirjaimia ja äänneitä (esim. *c, q, w, x, z*). (Haarala 1981: 35–36.)

Erikoislainat on kotiutettu suomen kieleen sitaattilainoja tiukemmin esimerkiksi yhtenäistämällä ääntämis- tai kirjoitusasua tai lisäämällä suomalainen loppuvokaali (esim. *muff* > *muffi*). Erikoislaina saattaa silti sisältää vieraita äänneitä tai äänneyhtymiä. Yleislainat sen sijaan ovat täysin mukautuneet suomen kielen äänne- ja taivutusjärjestelmään sekä oikeinkirjoitukseen (esim. *muff* > *muhvi*). Koska yleislainoissa ei ole tallella vierasperäisiä äänneitä tai äänneyhdistelmiä, ne sopeutuvat omaperäisen sanaston joukkoon niin hyvin, etteivät kielenkäyttäjät aina tunnista yleislainoja lainoiksi (Haarala 1981: 35–36; Sajavaara 1989: 64–65; 70–71.) Käsittelen tutkimuksessani yleislainoina vain tunnistettavia vierassanoja, en esimerkiksi vanhoja balttilaisia tai germaanisista lainoja.

Erikoiskielten termeistä huomattava osa on vieraista kielistä peräisin olevaa laina-ainesta. Lainautumista tapahtuu myös suomen kielen sisällä kielimuodosta toiseen. Lainattujen sanojen varsinainen sananmuodostusprosessi on tapahtunut jo lainanantajakielessä. Sääntöihin perustuvan sananmuodostuksen ja eriateisen lainaamisen lisäksi kieleen voidaan saada uusia sanoja analogiaan perustuvien keinojen avulla eli rakenteellisia tai funktionaalisia samankaltaisuuksia hyödyntämällä. VISK:n mukaan keskeisin analogiaan perustuva keino on muottien käyttö. Sanat, joilla on samanlainen sanahahmo, perustuvat samaan muottiin. (VISK § 148; Vesikansa 1989: 12.)

3.3 Termi, termistö ja terminologia

Heidi Suonuuti (2006: 11) määrittelee terminologian monitieteiseksi alaksi, joka pyrkii

järjestämään ja välittämään tietoa. Tarkoitteet ovat ihmisen havaitsemia tai kokemia konkreettisia tai abstrakteja kohteita. Käsitteet puolestaan ovat abstrakteja mielikuvia, joiden avulla ihminen mielessään jäsentää ympäröivää todellisuutta eli tarkoitemaailmaa. Käsitteet liittyvät tavalla tai toisella toisiin käsitteisiin, jolloin muodostuu käsitejärjestelmiä. Käsitejärjestelmiä luokitellaan käsitteiden välisten suhteiden mukaan. Käytännössä käsitejärjestelmät ovat usein sekakoosteisia eri suhteiden yhdistelmiä. Yleensä erotetaan kolme eri käsitesuhdetta: hierarkkinen suhde, koostumussuhde ja funktiosuhde.

Termit ovat käsitteille viestintää varten annettuja nimityksiä ja määritelmät puolestaan käsitteiden sisällön kuvauksia. Termejä voidaan lainata erikoiskieleen yleiskielestä. Termi voi olla yksittäinen sana (*neula*), yhdyssana (*äänivarsi*), sanaliitto (*levysoittimen pölykansi*) tai lyhenne (*CD*). Termi voi sisältää muita kuin sanallisia aineksia ja olla esimerkiksi symboli (€). (Haarala 1981: 15–19; Suonuuti 2006: 11, 32.) Käytän tässä tutkimuksessa Sanastokeskus TSK:n suosituksen mukaisesti erikoiskielen sanastosta nimitystä *termistö* erotuksena nimityksestä *terminologia* eli *terminologiaoppi* (TS: s.v. *termistö*).

Haarala (1981: 15) ja Niemikorpi (1996: 43, 83–85) toteavat, että valtaosa erikois- ja ammattikielten termeistä on substantiiveja ja substantiivisia lausekkeita. Pia Lehtiniemen (2005) ja Hanna Knuutilan (2000) tutkimukset viinikielen adjektiivimuotoisista termeistä osoittavat, että myös adjektiivit soveltuvat hyvin osaksi erikoisalojen termistöä. Lehtiniemen ja Knuutilan tutkimusten perusteella viinikielen adjektiivimuotoinen termistö on samansisältöistä suomen, saksan ja ranskan kielissä. Suomenkielinen termistö on tosin laajuudeltaan suppeampi. (Knuutila 2000: 32–33; Lehtiniemi 2005: 3–7, 48–49, 100.) Aistihavaintojen kuvaamiseen käytettävissä ilmauksissa näyttääkin olevan vastavuuksia eri kielten välillä. Tämän tutkimuksen aineisto koostuu adjektiiveista ja adjektiivisista muodosteista, joiden termimäisyys on vaihtelevaa.

Heribert Picht ja Jennifer Draskau määrittelevät termin tarkaksi ja täsmälliseksi ilmaukseksi, joka on osa termijärjestelmää. (Picht–Draskau 1985: 97.) Haaralan (1981) mu-

kaan termin tärkein ominaisuus on kuitenkin kuuluminen erikoisalan kieleen. Termi soveltuu osaksi erikoiskieltä, koska sen merkitys on tarkasti määritelty ja rajattu. Termi on siis jonkin erikoiskielen ilmaus, joka on tarkasti määritellyn käsitteen nimitys, alalla yleisesti tunnettu ja hyväksytty sekä käyttöön vakiintunut. (Haarala 1981: 15–16.)

Määritelmään perustuva tarkkarajainen merkitys erottaa erikoiskielen sanan yleiskieli-
sestä sanasta, joka voidaan ymmärtää yleismerkityksen ja tutun käyttöyhteyden perusteella. Erikoiskieleen siirtynyt tuttu sana on hahmotettava uudelleen sille annetun määritelmän pohjalta. Termittämisen myötä yleiskielen sanaa voidaan käyttää erikoiskielen terminä. Termiltä edellytetään hyväksyttävyyttä virallisessa viestinnässä, mikä rajaa slangisanat termistön ulkopuolelle. (Haarala 1981: 15–16.) Osa tämän tutkimuksen aineiston ilmauksista on termimäisiä, osa puolestaan enemmän määritelmän kaltaisia.

Jaakko Sivula (1989) mainitsee absoluuttiset eli täydet synonyymit: sanat ovat vaihtoehtoisia kaikissa käyttöyhteyksissä. Synonyymit ovat kuitenkin useammin osittaisia kuin täysiä, mikä tarkoittaa sitä, että kahdella samaan tarkoitteeseen viittaavalla sanalla on yhteisen käyttöalueen lisäksi oma erityisalueensa. (Sivula 1989: 183.) Pia Päiviö (2007) tutkii väitöskirjassaan lähimerkityksisten sanojen synonymiaa ja päätyy esittämään, että samojen ilmausten synonymia voi erota kieliyhteisön ja kielenkäyttäjän tasolla (ks. tarkemmin Päiviö 2007: 123–129).

Termistöä voidaan eritellä myös sen perusteella, mistä tarkoitteista on eniten termivastineita. Attraktiokeskus on kielenkäyttäjien erityisen mielenkiinnon kohteeksi joutunut aihepiiri tai tarkoite. Attraktiokeskukset vetävät puoleensa uusia sanoja, joista muodostuu synonyymien ryhmittymä. (Hakulinen–Ojanen 1970: s.v. *attraktiokeskus*.) Esimerkiksi koululaisslangin attraktiokeskuksia ovat Kari Nahkolan (1999: 197) mukaan sukupuolielimet ja alkoholi. Suonuuti (2006) toteaa, että ihannetapauksessa yhteen käsitteeseen viittaa vain yksi termi. Jos käsitteestä käytetään useita eri termejä, tulisi sanastotyössä pyrkiä valitsemaan yksi niistä suositettavaksi termiksi. Synonyymit sekä lyhenneet tulisi merkitä sallittaviksi tai hylättäviksi termeiksi. (Suonuuti 2006: 32)

4 ADJEKTIIVIEN LUOKKA SUOMEN KIELESSÄ

Jotta adjektiiveja voidaan analysoida ja vertailla keskenään, on ne voitava luokitella. Tässä luvussa esittelen erilaisia adjektiivien luokitteluperiaatteita. Alaluvussa 4.1 määrittelen, mikä on adjektiivi. Alaluvussa 4.2 esittelen adjektiivien luokittelua erilaisten merkityspiirteiden ja alaluvussa 4.3 erilaisten rakennepiirteiden kategorioihin. Lisäksi kuvaan alaluvussa 4.4 lyhyesti adjektiivien syntaktisia tehtäviä. Vaikka morfologiaa, semantiikkaa ja syntaksia käsitellään kutakin erikseen, on kuitenkin tärkeää muistaa, että kaikki kolme limittyvät toisiinsa.

4.1 Adjektiivin määrittely

VISK määrittelee adjektiivit sijassa ja luvussa taipuviksi nomineiksi, jotka "luonnehtivat olioita, asioita, asiaintiloja tai tilanteita ilmaisemalla niiden todellisia tai kuviteltuja ominaisuuksia". Adjektiivit ovat avoin luokka: uusia sanoja saadaan etenkin johdoksina ja lainoina sekä partisiippien leksikaalistumina. Peruskäytössään adjektiivit eroavat substantiiveista siten, etteivät ne viittaa tarkoitteisiin. Sanaluokkana adjektiivit ei ole tarkkarajainen. (VISK § 603; vrt. myös Setälä 1966: 58, 62 ja Hakulinen–Karlsson 1988: 77.)

Aarni Penttilä toteaa Suomen kieliopissaan tavanomaisen sanaluokkajaan heikkouksista seuraavasti: Jotta sanaluokka olisi moitteeton ja tarkkarajainen, siihen tulisi kuulua ainoastaan sanoja, joilla ei ole olemassa muita kuin kyseiseen sanaluokkaan kuuluvia esiintymiä. Tämä vaatimus toteutuu kuitenkin vain harvojen sanojen osalta. (Penttilä 1963/2002: 499–500.) Nykyinen kielentutkimus pitääkin selvänä, että sanojen luokittelu tarkasti rajattuihin kategorioihin ja sanaluokkiin on ongelmallista. R. M. W. Dixon (1982) huomauttaa, että adjektiivien, substantiivien ja verbien osalta luokittelu on mahdollista sellaisten lekseemien kohdalla, jotka edustavat prototyyppisesti näitä kategorioita. Sanaluokkien rajoilla on kuitenkin horjuntaa, koska nämä luokat ovat useimmissa kielissä produktiivisuuden kannalta tarkasteltuina avoimia. (Dixon 1982: 1–3.) Suomen kielen taajuussanaston (Saukkonen ym. 1979) aineiston sanojen leksikaalinen sanaluok-

kajakauma on sellainen, että sanoista substantiiveja on 75 prosenttia, adjektiiveja 10 prosenttia ja verbejä 8 prosenttia sanoista.

Suomen kielessä adjektiivien kategoria sisältää niin morfologisesti kuin semanttisestikin heterogeenisen joukon erilaisia sanoja. Adjektiivin tyypilliset tehtävät ovat esiintyminen sekä attribuuttina eli määritteenä että predikatiivina eli lauseen subjektia luonnehtivana lauseenjäsenenä. Lisäksi adjektiivista voidaan määritteiden ja johdinten avulla muodostaa erilaisia vertailuasteita. Kaikki adjektiivit eivät kuitenkaan täytä kaikkia edellä mainittuja kriteereitä. (Pajunen 2010: 485–486; Taylor 2003: 27–28, 211; VISK § 603.)

Merkitykseltään adjektiivinen sana voi syntaksin kannalta käyttäytyä substantiivisesti (*ranskalaiset syövät juustoa*). Rajanveto adjektiivien ja substantiivien välillä onkin usein hankalaa nimenomaan syntaktisesti. (Penttilä 1963/2002: 536–537; Hakulinen–Karlsson 1988: 76.) Maailman kielissä adjektiiveille on voitu löytää yhtymäkohtia paitsi substantiivien myös verbien joukosta. Suomen kielessä adjektiivit eroavat kuitenkin verbeistä selvästi käytöltään ja taivutukseltaan. (Lyons 1968: 323–325; VISK § 444, 603.) Helinä Koivisto (1987: 26) tosin toteaa, että partisiippimuotojen osalta adjektiivien ja verbien välinen yhteys on jopa kiinteämpi kuin adjektiivien ja substantiivien.

4.3 Adjektiivien luokittelu merkityksen perusteella

Semantiikan kannalta adjektiiveja voidaan luokitella monista eri näkökulmista. VISK (§ 605–607) jakaa adjektiivit merkityksen perusteella kahteen ryhmään sen suhteen, kuvaavatko ne suhteellista eli puhujan asenteesta riippuvaista ominaisuutta (esim. *kaunis*) vai absoluuttista ominaisuutta (esim. *metallinen*). Jaottelu perustuu osin Hakasen (1973) tutkimukseen suomen kielen adjektiivien vastakohtasuhteista.

Keskeinen adjektiivien tehtävä on määrittää erilaisia suhteita. Huomattava osa adjektiiveista ilmaiseekin suhteellisia eli objektiivisesti havaittavia tai mitattavia ominaisuuksia. Suhteellisen adjektiivin merkitykseen vaikuttaa edussanan substantiivin tarkoite ja kielenkäyttötilanne: esimerkiksi *pieni norsu* on aina suurempi kuin *suuri kärpänen*.

Suhteellista ominaisuutta ilmaisevat adjektiivit ovat skalaarisia eli asteikollisia. Niillä on perusasteen eli positiivin lisäksi myös komparatiivi- ja superlatiivimuodot (esim. *suuri : suurempi : suurin*). Suhteellisiin adjektiiveihin voidaan liittää intensiteettimääritteitä eli intensiteetin astetta luonnehtivia astemääritteitä (*melko pieni, aika pieni*). (Hakanen 1973: 21; VISK § 603, 605, 607.)

Tyypillisesti suhteellisilla adjektiiveilla kuvataan sellaisia entiteetin tai kokonaisuuden ominaisuuksia kuin luonteenpiirre (*paksunahkainen*), mielentila (*iloinen*), suhteellinen ikä (*nuori*), ulkoinen hahmo (*leveä*) tai muu fyysinen ominaisuus (*pehmeä*). Esimerkiksi erilaiset subjektiivisesti arvottavat asenneadjektiivit (*ihana, kauhea*) ovat suhteellisia adjektiiveja. Usein tällaiset ominaisuudet ovat riippuvaisia kielenkäyttäjän henkilökohtaisista arvoista, käsityksistä ja mielipiteistä. (Hakanen 1973: 21; VISK § 605.)

Absoluuttista ominaisuutta ilmaisevat eli absoluuttiset adjektiivit kuvaavat ominaisuuksia, joita kohteella joko on tai ei ole. Absoluuttisen adjektiivin merkitys voidaan määrittellä ilman adjektiivien välisiä suhteita. Toisin kuin suhteellisilla adjektiiveilla, merkitys on vakio riippumatta siitä, mitä tarkoitetta adjektiivi milloinkin määrittää. Absoluuttiset adjektiivit kytkevät tarkoitteensa osaksi jotakin kategoriaa. (Hakanen 1973: 21; VISK § 606.) David Alan Cruse (2004) kuvaa adjektiivien absoluuttisuutta hyponymian avulla. Koska sanan *eläin* hyponyymi *musta koira* on myös *musta eläin*, on adjektiivi *musta* absoluuttinen. Koska *pieni tyrannosaurus* ei ole myös *pieni eläin*, ei adjektiivi *pieni* ole absoluuttinen vaan suhteellinen. (Cruse 2004: 302.)

Absoluuttisilla adjektiiveilla ilmaistaan esimerkiksi materiaalia (*muovinen*), määräaikaa tai kestoa (*24-tuntinen*), ajallista tai paikallista alkuperää (*keskiaikainen, turkulainen*) sekä johonkin liittyvyyttä tai kuuluvuutta (*kirjallinen, viittomakielinen*). Esimerkiksi adjektiivi *kotimainen* viittaa aina suomalaiseen riippumatta siitä, onko adjektiivimääritteen edussanana *juusto* vai *kirjallisuus*. Useimmat absoluuttiset adjektiivit ovat substantiivikantaisia johdoksia. Absoluuttiset adjektiivit muodostavat tyypillisesti komplementaarisia vastakohtapareja, joiden osapuolet ovat merkitykseltään vastakohtaparinsa negaation keinoin poissulkevia: *aito : epäaito; naaraspuolinen : urospanuolinen*. Suhteelliset adjek-

tiivit sen sijaan muodostavat antonyymisia vastakohtapareja, joiden ilmaisemat luokitte-
lut ovat suhteellisia: *suuri* : *pieni*; *uusi* : *vanha*. Komplementaarisuus ja antonymia ovat
tavallisimmat sanastoon perustuvat vastakohtien ilmaisemisen muodot suomen kielessä.
(Hakanen 1973: 35–38; VISK § 606.)

Yleensä absoluuttiset adjektiivit eivät komparoidu eivätkä ne saa intensiteettimääritteitä.
Hakanen kuitenkin toteaa, että monet adjektiivit voivat esiintyä sekä absoluuttisina että
suhteellisina. Absoluuttisten ja suhteellisten ominaisuuksien sekä niitä kuvaavien adjek-
tiivien välillä ei ole yksiselitteistä rajaa, koska on olemassa monenlaista relaatiota. In-
tensiteettimäärite (esim. *melko*, *erittäin*) on mahdollista liittää lähes mihin tahansa ad-
jektiiviin, jolloin absoluuttisen adjektiivin merkitys muuttuu usein metaforiseksi ja ar-
vottavaksi. Silloin adjektiivi ei enää lukeudu kyseisessä käyttöyhteydessä absoluuttisten
vaan suhteellisten adjektiivien luokkaan (esim. *melko kuollut tunnelma*). (Hakanen
1973: 21, 35–38; VISK § 605–607.)

Yhdysadjektiiveilla raja suhteellisten ja absoluuttisten ominaisuuksien välillä on vielä
monimutkaisempi. Monilla yhdysadjektiiveilla ei ole komparaatiota, vaikka niillä il-
maistaisiin enemmän suhteellista kuin absoluuttista ominaisuutta (*kuvankaunis*). Mode-
ratiivijohdoksetkaan (*ohuehko*) eivät komparoidu, vaikka ne ovat vertailevia ja ilmaise-
vat suhteellista ominaisuutta. (Hakanen 1973: 20–21; VISK § 607.) Orpana (1988: 121)
toteaa, että eri sanojen ekstensioiden tarkka määrittely on kaiken kaikkiaan vaikeampaa
adjektiivien kategoriassa kuin muiden sanaluokkien kohdalla.

Paitsi suhteellisuuden ja absoluuttisuuden kannalta, adjektiiveja voidaan luokitella se-
manttisesti myös typologian kannalta. Typologisessa kielentutkimuksessa on kiinnitetty
huomiota siihen, miten sanan syntaktinen käyttäytyminen määräytyy sen semanttisten
ominaisuuksien perusteella. Sanan merkitys voi esimerkiksi vaikuttaa siihen, miten sen
taipuminen tapahtuu tai voidaanko siitä tehdä johdoksia. Adjektiivin komparoitumiseen
vaikuttaa se, millaista ominaisuutta adjektiivi ilmaisee. (Pajunen 2000: 46–47.) Adjek-
tiiveista on esitetty monia merkitykseen perustuvia jaotteluja, joista toiset sopivat uni-

versaaleihin kielten välisiin tarkasteluihin ja toiset tiukasti rajattujen erityisalojen kielten tarkasteluun.

Dixon (1982) on havainnut, että adjektiivien ilmaisemat ominaisuudet muodostavat merkityksen perusteella tyyppiluokkia. Dixonin esittämä adjektiivien semanttinen luokitus perustuu kielellisten universaalien tutkimukseen ja hyödyntää adjektiivien syntaktisia ja morfologisia piirteitä. Englannin kielen yksimorfeemiset adjektiivit Dixon luokittelee seitsemään ominaisuustyyppiin: dimensio, fyysinen eli materiaalinen ominaisuus, väri, inhimillinen ominaisuus, ikä, arvo ja vauhti. Dixonin semanttinen jaottelu on tehty englannin kielen ominaisuudet huomioiden, mutta luokittelun universaaliutta on testattu 17 kielellä. (Dixon 1982: 15–17, 31.)

Leon Stassen (1997) puolestaan esittää ominaisuushierarkiassaan jonkin verran Dixonin tyypittelystä eroavat adjektiivien ominaisuustyytit. Stassenilla keskeinen taustatekijä on sanan syntaktinen käyttäytyminen. Maailman eri kielissä voidaan ominaisuuksien tyyppejä ilmaista muillakin keinoilla kuin adjektiiveilla, esimerkiksi verbeillä. Stassen toteaa, että ominaisuuden tyyppillä on vaikutusta tapaan, jolla sitä kielessä koodataan. (Stassen 1997: 166–168; Pajunen 2000: 50–51.)

Dixonin tekemää luokittelua on myös kritisoitu, ja on esitetty muitakin ominaisuusluokituksia. Esimerkiksi Pajunen (2000) toteaa, että Dixonin luokittelu perustuu suppeaan typologiseen tutkimukseen. Ominaisuustyypeistä on valittu tutkimukseen vain typologisesti yleisimmin adjektiiveina esiintyvät. (Pajunen 2000: 46; vrt. Jantunen 2004: 135–136.) Toisaalta Pajunen toteaa myös, että Dixonin kuvaamat luokat ovat syntaktisesti merkityksellisiä myös suomen kielessä, koska adjektiivien luokka on molemmissa kielissä avoin. Eri ominaisuusluokkiin kuuluvien sanojen esiintymistiheydet vaikuttavat samantyyppisiltä suomen ja englannin välillä. (Pajunen 2000: 47–48.)

Kontakti-ilmoituksia tutkinut Pirkko Muikku-Werner (2009b) on jakanut itseä kuvailevat adjektiivit merkityksen perusteella 13 luokkaan: ikä, erilaisten suhteiden edellytykset, kansallisuus tai asuinpaikka, koulutus tai muu tiedollinen pääoma, erityistaidot, ta-

loudellinen asema, luonteenpiirteet, asenteet, elämäntapa, ulkonäkö, aistillisuus, samankaltaisuus toisen kanssa sekä edellisiin luokittumattomat piirteet (Muikku-Werner 2009b: 76). Kuten Dixonin ja Muikku-Wernerin luokituksia vertailemalla voidaan havaita, voi semanttinen luokittelu toisaalta perustua yleisiin ja universaaleihin koko kielen tasolla tapahtuviin ilmiöihin, tai sen viitekehys voi olla tekstilajin tai erikoiskielen sanaston sanelema.

Luokitteluperusteisiin vaikuttaakin se, tapahtuuko tarkastelu koko kielen tasolla vai jollain tietyllä erikoisalalla, jolloin erityiskielen piirteet ja kirjoitetun kielen tapauksessa tekstilaji määrittelevät osaltaan sen, mikä on sopiva luokittelutapa. Osaksi luokitteluun vaikuttaa tutkijan oma subjektiivinen tapa jäsentää maailmaa. Edellä mainitut ryhmitteilyt eroavat toisistaan, mutta niistä löytyy myös yhtäläisyyksiä. Koska mikään aiemmin esitellyistä luokitteluista ei sellaisenaan näytä parhaiten soveltuvan tässä tutkimuksessa käytettäväksi, olen muokannut Hifimaailman kuunteluterministöön (HMKT) tukeutuen tämän tutkimuksen tarpeisiin soveltuvan luokittelun. Tekemäni luokittelu perustuu aineiston adjektiivien merkityksistä esiin nouseville äänikuvan ominaisuusluokille, jotka esittelen tarkemmin luvussa 6. Luokituksen lähtökohtana on, että sitä voi soveltaa kaikkiin aineiston adjektiiveihin. Keskiössä ovat ennen kaikkea adjektiivit ja niiden esiintymiskonteksti.

4.3 Adjektiivien eri rakennetyypit

Adjektiivit voidaan luokitella eri rakennetyyppeihin esimerkiksi sen perusteella, ovatko ne johtamattomia perusadjektiiveja, taipumattomia adjektiiveja, nomineista tai verbeistä muodostettuja johdoksia tai yhdistämällä muodostettuja yhdysadjektiiveja. Tämän tutkimuksen aineisto on jaettu eri rakennetyyppikategorioihin luvussa 7.

Johtamattomille perusadjektiiveille (esim. *paha*, *hyvä*, *puhdas*) ei ole löydettävissä kantasanaa muista sanaluokista. Joskus kantasana voi olla olemassa, mutta se saattaa olla niin vanha ja nykykielenkäyttäjälle tuntematon, että adjektiivin voidaan katsoa kuuluvan perusadjektiivien luokkaan. Hakasen (1973) esittämässä jaottelussa perusadjektiiv-

veiksi luokitellaan kaksitavuiset vokaaliloppuiset adjektiivit lukuun ottamatta *pA*- ja *vA*-loppuisia partisiippijohdoksia sekä kaksitavuiset *s*-loppuiset ja kolmitavuiset *EA*-loppuiset adjektiivit. Jako johtamattomiin perusadjektiiveihin ja adjektiivijohdoksiin ei kuitenkaan ole kiistaton. (Hakanen 1973: 17, 54–55.) Johtamattomat perusadjektiivit ilmaisevat yleensä merkitykseltään suhteellista ominaisuutta. (Hakanen 1973: 17, 21; Hakulinen–Karlsson 1988: 79, 135.)

Nomineiksi epätyypilliset taipumattomat adjektiivit (esim. *kelpo*, *pikku*, *ensi*, *eri*) esiintyvät usein yhdyssanan tai sanaliiton määriteosana. Taipumattoman adjektiivimääritteen ja edussanan väliin ei voi tulla muita sanoja, vaan taipumattomat adjektiivimääritteet sijaitsevat aina lähimpänä lausekkeen edussanaa. Määritteen ja edussanan suhde on sanaliitossa sama kuin yhdyssanan määrite- ja edusosan. Ero yhdyssanan ja sanaliiton välillä onkin usein vain ortografinen (esim. *pikkuasia*, *pikku asia*). (VISK § 586, 610.)

Koska adjektiivien luokka on suomen kielessä avoin, siihen voidaan muodostaa uusia sanoja johtamalla muista sanoista. Adjektiivijohdosten kantasana on yleisimmin substantiivi, mutta myös adjektiiveista ja verbeistä voidaan johtaa uusia adjektiiveja. VISK:n mukaan adjektiiveilla on suomen kielessä kolmatta kymmentä johdinta, jotka voidaan ryhmitellä esimerkiksi seuraavasti (VISK § 260–275; vrt. myös Hakanen 1973: 74–122 ja Penttilä 1963/2002: 274–323):

- *(i)nen*-johdokset: mm. *-inen*, *-llinen*, *-mAinen*, *-lAinen*, *-nAinen*, *-nLAinen*
- muut possessiivijohdokset: *-isA*, *-(i)kAs*, *-kkA*, *-vA*, *-(el)iAs*, *-(i)lAs*
- karitiivijohdokset: *-tOn*, *-mAtOn*
- moderatiivijohdokset: *-hkO*, *-AhtAvA*
- järjestysluvut: *-s* (: *-nte-*)
- komparaatiojohtimet: *-mpi*, *-mmA* ~ *-mpA* : *-in*, *-immA* ~ *-impA*
- partisiippijohtimet: *-vA*, *-(t)tAvA*, *-nUt*, *-(t)tU*, *-mA*, *-mAtOn*

Nominikantaisia eli denominaalisia adjektiiveja johdetaan tavallisimmin substantiiveista (esim. *metallinen*), mutta kantasana voi olla myös adjektiivi (esim. *viimeinen*). Johdintyypeistä produktiivisin on *-(i)nen*, jolla muodostettuja erilaisia johdoksia (esim. *teräksinen*, *tyypillinen*) on lukumääräisesti eniten. Ne ovat muiden possessiivijohdosten (esim. *kotoisa*, *kodikas*) tavoin yleensä merkitykseltään jollakin tavoin possessiivisia eli

kuuluvuussuhdetta ilmaisevia. Karitiivijohdoksilla (*hyödytön, valumaton*) ilmaistaan kantasanan tarkoitteen puuttumista. Moderatiivijohdoksilla (*pienehkö, vanhahtava*) ilmaistaan kantasanan ominaisuuden vähäisempää astetta. Järjestysluvut muodostavat oman adjektiivijohdosten ryhmänsä. Omaksi joukokseen ne ryhmittyvät ennen kaikkea semanttisesti, sillä käytettävät johtimet ovat *-(i)nen* (*ensimmäinen, toinen*) ja *-s* (*kolmas, kymmenes*). Johtimien *-mpi, -mma* ~ *-mpA* : *-in, -imma* ~ *-impA* avulla adjektiiveista voidaan muodostaa kolme vertailuastetta (esim. *iso* : *isompi* : *isoin, isoimman, isoimpানা*). Tämä komparaatioksi kutsuttu ilmiö on adjektiiveille ominainen. (VISK § 260–275.)

Rakenteen kannalta tarkasteltuina adjektiiveiksi voidaan lukea partisiippimuotoiset verbijohdokset. Partisiipit ovat luku- ja sijataivutukseltaan nominien kaltaisia. Mahdollisia johtimia ovat *-vA, -(t)AvA, -nUt, -(t)tU, -mA* ja *-mAtOn*. Kiteytyneissä muodoissa *-vA* voi esiintyä muodossa *-pA*. Äänneympäristön niin vaatiessa *-nUt* voi esiintyä myös muodossa *-lUt, -rUt* tai *-sUt*. (VISK: § 122, 297.) Partisiippien katsotaan vakiintuneen eli leksikaalistuneen verbikantaisiksi eli deverbaalisiksi adjektiiveiksi silloin, kun niiden merkitys on eriytynyt verrattuna vastaavaan leksikaalistumattomaan partisiippiin (esim. *menevä mies, kotiin menevä mies*). Adjektiivina käytetylle partisiipille on ominaista, ettei sen merkityksessä ole enää verbille tyypillisiä ajallisia ja toiminnallisia vivahteita. Muita partisiipin adjektiivisesta käytöstä kertovia piirteitä ovat komparaatio ja adjektiiveille tyypillisten määritteiden ilmeneminen partisiipin käyttöyhteydessä. (Hakanen 1973: 108–111; Koivisto 1987: 1, 4, 9, 31, 424; VISK § 630–632.)

Helinä Koivisto on väitöskirjassaan Partisiippien adjektiivistuminen suomen kielessä (1987) tutkinut adjektiivien ja partisiippien välistä suhdetta. Koivisto toteaa, että raja verbaalisuutensa säilyttäneen ja adjektiivistuneen partisiipin välillä on häilyvä, samoin kuin raja adjektiivin ja adjektiivistuneen partisiipin välillä. Adjektiivistumisen astetta ei voida täsmällisesti määrittää, ja kyseessä onkin kielenkäyttäjän tulkinta. Vaikka leksikaalistumista ei olisikaan tapahtunut, voi partisiippi silti olla adjektiivistunut. Tekstiyhteys vaikuttaa ratkaisevasti siihen, luokitellaanko partisiippi verbiksi vai adjektiiviksi. Koiviston mukaan vain harvat partisiipit ovat leksikaalistuneet adjektiiveiksi niin sel-

västi, että ne voidaan kontekstista riippumatta tulkita aina adjektiiviksi. (Koivisto 1987: 1, 4, 9, 31, 424.)

Sanomalehdissä julkaistujen kontakti-ilmoitusten itseä kuvailevia ilmauksia tutkinut Pirkko Muikku-Werner (2009b) havainnoi, että partisiippirakenteet ovat tyypillisesti yksityiskohtaisia ja käytöltään ainutkertaisia (Muikku-Werner 2009b: 57–58). Vastaavia pitkiä partisiippirakenteita on myös tämän tutkimuksen aineistossa. Tässä tutkimuksessa myös leksikaalistumattomia adjektiivisesti käytettyjä partisiippeja on luokiteltu adjektiiviksi. Perusteena on niiden adjektiivimainen käyttö. Nimitän adjektiiviksi kaikkia aineiston adjektiivisesti käytettyjä muodosteita.

Perussanoista tai johdoksista yhdistämällä muodostetut adjektiivit voidaan jakaa kopulatiivisiin eli rinnasteisiin yhdysadjektiivihin ja determinatiivisiin eli alisteisiin yhdysadjektiivihin (Hakanen 1973: 18.) Kopulatiivisten yhdysadjektiivien (esim. *suomalais-ruotsalainen, sinivalkoinen*) osat ovat toisilleen rinnasteisia. Determinatiivisten yhdysadjektiivien määriteosa on alisteinen edusosalle. Edusosan perusteella determinatiiviset yhdysadjektiivit voidaan jakaa substantiiviloppuisiin bahuvrihiadjektiivihin ja adjektiiviloppuisiin yhdysadjektiivihin. Bahuvrihiadjektiivien (esim. *karvajalka, hurjapää*) edusosana toimii nominatiivimuotoinen substantiivi. Niiden merkitys on eriytynyt eikä ole sama kuin yhdysosien summa. Adjektiiviloppuisten yhdysadjektiivien (esim. *laiskanpulskea, tulikuuma, tulipunainen*) edusosat ovat joko perusadjektiiveja tai adjektiivijohdoksia. (Penttilä 1963/2002: 269–270, 278–279; Hakanen 1973: 18, 124–128.)

Johdosten ja yhdyssanojen välinen raja on häilyvä, koska johtimet ovat voineet kehittyä yhdyssanojen jälkiosana esiintyneistä itsenäisistä sanoista. Myös yhdyssanan erottaminen sanaliitosta voi olla vaikeaa. Yhdysadjektiivi voikin olla myös sanaliitosta johdettu yhdyssana (esim. *hyvä laatu : hyvälaatuinen*). Sanaliitosta johdettujen ja muiden yhdysadjektiivien edusosana on tyypillisesti jokin *-(i)nen*-johdos. (Hakanen 1973: 122–128, 131–134; VISK § 261, 294.) Hakasen (1973) lisäksi nykysuomen yhdysadjektiiveja on tarkastellut esimerkiksi Minna Salo (1997; vrt. myös Airila 1939).

4.4 Adjektiivit lauseenjäseninä

Tässä tutkimuksessa en varsinaisesti tarkastele aineiston adjektiivien käyttöä syntaksin kannalta, vaan keskityn merkitysten ja rakenteen analyysiin. Syntaksin ilmiöiden tiedostaminen on kuitenkin perusteltua, koska osa aineiston muodosteista on lausekemaisia. Ne on määritelty adjektiivimaisesti käytetyiksi juuri sen perusteella, miten niitä on käytetty lauseenjäseninä. Vaikka adjektiivien lauseenjäsenitehtävät eivät olekaan tämän tutkimuksen keskeisintä sisältöä, esittelen seuraavaksi niiden pääpiirteet.

Adjektiivin tehtävä lauseessa voi olla subjektina, objektina, predikatiivina, attribuuttina tai adverbialina toimiminen (Hakanen 1973: 20). VISK:in (§ 603) mukaan adjektiivi muodostaa joko yksin tai erilaisten laajennusten kanssa adjektiivilausekkeen. Tyypillinen laajennus on adjektiivin edellä sijaitseva astetta tai tapaa ilmaiseva määrite, muu partikkeli tai adverbi. Tavallisesti adjektiivilauseke toimii lauseessa joko substantiivin kongruoivana etumääritteenä (*uudessa laitteessa*) tai predikatiivina (*laite on uusi*). Adjektiivit voivat määrittää myös adjektiivia (*kauniin punainen*) tai adverbiä (*pelottavan nopeasti*). Adjektiiveista muodostetaan adverbeja *-sti*-johtimella. Tiedetyt adjektiivit esiintyvät ainoastaan substantiivin etumääritteinä (esim. *silkka*, *pikku*). (Hakanen 1973: 20; VISK § 603, 615, 621.)

Sanaluokkaraja ei ole jyrkkä adjektiivin ja substantiivin eikä toisaalta adjektiivin ja adverbien välillä. Adjektiivinen sana voikin esiintyä lauseessa myös substantiivin tai adverbien tehtävissä: subjektina (*kauniit pelastetaan*), objektina (*haluaisin punaisen*) ja erilaisina adverbialleina (*ihanan valoisa*, *ihanan valoisasti*). (Hakanen 1973: 20; VISK § 603, 625–629, 681–683.) Adjektiivit esiintyvät suomen kielessä useimmin määritteinä. Määritteiden runsasta esiintymistä tekstissä voidaan pitää merkinä kuvailun runsaudesta. Predikatiiviset ja itsenäiset adjektiivien esiintymät eivät saa aikaan kuvailevuutta samassa mitassa kuin määritteiden runsas esiintyminen tekstissä. (Hakulinen–Karlsson 1988: 76–79, 110.) Tämän tutkimuksen aineistossa esiintyy paljon pitkiä määriteketjuja.

5 AINEISTON ESITTELY

Tutkimusaineistoni äänikuvaa luonnehtivat adjektiivit on kerätty kahdesta lähteestä. Valtaosan aineistosta olen kerännyt Hifimaailma-lehden vuoden 2010 vuosikerrasta, johon kuuluu kahdeksan numeroa. Olen poiminut hifilaitearvioiden yhteydessä esitetyistä Kuuntelu-arvio-nimellä eriteltyistä teksteistä adjektiivit ja adjektiivinomaisesti käytetyt muodostet, joilla toimittajat kuvailevat arvioitavan laitteen välittämän äänikuvan laatua ja ominaispiirteitä. Erillinen kuuntelu-arvio on julkaistu 79 hifilaitteesta tai -laitteistosta. Koska useimmat laitteista on arvioinut useampi kuin yksi henkilö, on vuoden 2010 lehdissä julkaistu kaikkiaan 185 kuuntelu-arviota. Valtaosa kuuntelu-arvioista on kolmen vakituisen kirjoittajan käsialaa. Muilta kirjoittajilta on julkaistu 12 kuuntelu-arviota. Analyysin tueksi olen merkinnyt muistiin adjektiivien esiintymien lisäksi seuraavat taustamuuttujat: ketkä arvioijista ovat käyttäneet mitäkin ilmausta ja mistä hifilaitetyypistä on kyse (onko kyseessä kaiutin, cd-soitin, vahvistin tai kokonainen stereolaitteisto). Olen myös kirjannut tekstiyhteyden, jossa tarkasteltavaa ilmausta on käytetty, jotta voin esittää analyysini tueksi esimerkkejä adjektiivien käytöstä aineistossa. Kaikkiaan Hifimaailma-lehden kuuntelu-arvioista kerätyssä aineistossa on 111 muodostetta.

Toinen osa aineistosta koostuu 29:stä äänikuvaa luonnehtivasta adjektiivimuotoisesta termistä, jotka on mainittu Hifimaailma-lehden internetsivustolla julkaistusta Hifimaailman kuuntelutermit -listauksessa (myöhemmin myös HMKT ja kuuntelutermitö). HMKT:n on koonnut Hifimaailma-lehden toimittaja Mikael Nederström, joka on myös yksi kolmesta eniten kuuntelu-arvioita kirjoittaneesta. Koko aineistossa on yhteensä 116 adjektiivimuodostetta, joilla on kaikkiaan 360 esiintymää lähdeaineistossa. Näin ollen koko aineiston adjektiiveilla on keskimäärin 3,1 esiintymää. 87 adjektiivimuodostetta esiintyy ainoastaan Hifimaailma-lehdessä julkaistuissa kuuntelu-arvioissa. Kuuntelutermitön 29 adjektiivista 5 ei esiinny lainkaan kuuntelu-arvioissa. Aineisto on esitetty liitteessä 1.

Adjektiivien merkitys on useimmissa tapauksissa ollut selvitettävissä käyttöyhteyden ja kontekstin avulla. Arvioijat pyrkivät käyttämään samoja tuttuja levyjäan laitteita arvioi-

nessaan. Arvioija voikin kiinnittää huomiota sellaisiin äänissä oleviin puutteisiin, joita ei ole aiemmin kokenut omalla referenssilaitteistollaan. On siis syytä huomata esimerkiksi kitekstienkin osalta, ettei kuunteluarvioissa arvioida apuvälineenä käytetyn tallennetun musiikin laatua vaan arvioitavan laitteen tai laitteiston toistaman musiikin subjektiivista äänenlaatua.

Sekä poimiessani ilmauksia kuunteluarvioista että luokitellessani poimimiani ilmauksia merkityksen perusteella ryhmiin olen tukeutunut Hifimaailma-lehden kuuntelutermitöön. Listausta apuna käyttäen olen paitsi saanut selville äänikuvaan viittaavia termejä, voinut myös sulkea pois sellaisia kuunteluarvioissa käytettyjä muodosteita, joilla on selvästi viitattu äänikuvan sijasta johonkin muuhun äänen osa-alueeseen. HMKT:ssä on mainittu äänikuvan lisäksi seuraavat äänenlaadun arvioinnin osa-alueet: dynamiikka (voimakkuudenvaihtelujen toistuminen), erottelu (erilaisten äänten erottuminen toisistaan), musikaalisuus (subjektiivinen arvio siitä, miten laite kohtelee musiikkia) sekä sointitasapaino (äänensävy ja äänitaajuusalueen toistuminen korostuksitta) (vrt. myös Nederström 2004: 44–45).

Adjektiivit eivät ole täysin tarkkarajainen kategorinen ryhmä. Yksittäisten adjektiivien, adjektiivijohdosten ja yhdysadjektiivien lisäksi olen poiminut tarkasteltaviksi myös adjektiivisesti käytettyjä partisiippeja sekä monilekseemisiä ilmauksia, joita on käytetty adjektiivien tavoin ilmaisemaan ominaisuutta tai laatua (esim. *rauhallisen tuntuinen* ja *hyvä ilman syliin tuppautumista*). Muut kuin äänikuvaan viittaavat adjektiivit olen rajannut tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Esimerkiksi adjektiivit *hyvä* ja *huono* rajautuisivat pois tämän tutkimuksen aineistosta, koska niillä voidaan kuvailla äänen mitä tahansa osa-aluetta. Sen sijaan muodosteen *hyvä ilman syliin tuppautumista* olen kuitenkin ottanut mukaan aineistoon, koska se tekstiyhteyden ja määritteenä toimivan lausekkeen osalta määrittäyty merkitykseltään äänikuvan läsnäoloa kuvaavaksi.

Adjektiiveista muodostettuja *sti*-loppuisia adverbeja (esim. *kauniisti*) voidaan pitää johtamisen ja taivutuksen rajatapauksina. Adjektiivin taivutusmuotoina niitä voidaan pitää esimerkiksi adjektiivin valenssin säilymisen perusteella. (VISK § 62, 373, 1265.) Tutki-

muksen ulkopuolelle olen rajannut intensiteettiadverbit (esim. *hyvin, erittäin*) sekä sellaiset intensiteettimääritteinä toimivat adjektiivista muodostetut adverbit, joiden kantaadjektiivi ei esiinny lähdeaineistossa itsenäisenä. Intensiteettimääritteet ovat semanttisesti lähellä adjektiiveja, sillä niitä voidaan pitää kielen kuvailevaan osa-alueeseen kuuluvina elementteinä, joten niiden tarkastelu adjektiivien yhteydessä on perusteltua. En kuitenkaan analysoi intensiteettimääritteitä erillisinä, vaan osana ilmauksen moderatiivisuutta sen edussanan mukaan. Jos adverbien kantaadjektiivi esiintyy lähdeaineistossa, olen laskenut adverbiesiintymät mukaan kyseisen kantaadjektiivin esiintymiksi. En kuitenkaan ole analyysissäni poistanut adverbeja sellaisten monilekseemisten ilmausten yhteydestä, missä ne ovat tuomassa muodosteeseen kantaadjektiivinsa merkityksen mukaista modaalisuutta ja moderatiivisuutta. Tällaiset muodosteet (esim. *kompaktisti kasassa*) analysoin kokonaisuuksina.

Komparatiivin tunnus *-mpi* ja superlatiivin tunnus *-(i)n* voidaan lukea adjektiivien kategorian johdintyypeiksi. Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan erottele komparatiivi- ja superlatiivimuotoja johdoksiksi. En ole erikseen laskenut tai analysoinut aineiston sanojen komparatiivi- tai superlatiiviesiintymiä, vaan olen yhdistänyt ne perusmuodossaan esiintyvien adjektiivien esiintymiin.

6 ÄÄNIKUVAA LUONNEHTIVIEN ADJEKTIIVIEN LUOKITTELU MERKITYKSEN PERUSTEELLA

Tässä luvussa analysoin kuunteluarvioista ja Hifimaailman kuunteluterministöstä poimimieni äänikuvaa luonnehtivien adjektiivien merkityksiä. Merkitysten perusteella on erotettavissa semanttisia ryhmiä ja merkityspesyeitä, joilla luonnehditaan erilaisia äänikuvan ominaisuuksia. Luokittelun ohella esitänkin havaintoja aineiston adjektiivien merkitysten perusteella esiin nousevista äänikuvan ominaisuuspiirteistä hifialan arviointikielessä. Ensin luon silmäyksen äänikuvaan ja sen ominaisuuksiin alaluvussa 6.1. Alaluvuissa 6.2–6.7 luonnehdin löytämieni eri merkitysryhmien ominaisuuksia ja esittelen niihin kuuluvia adjektiiveja ja adjektiivisia muodosteita, joilla äänikuvan ilmiöihin viitataan kyseisen merkitysryhmän sisällä. Alaluvussa 6.8 teen kokoavia huomiota aineiston adjektiivien merkitysperusteisesta luokittelusta.

6.1 Äänikuvan monet nimet ja ominaisuudet

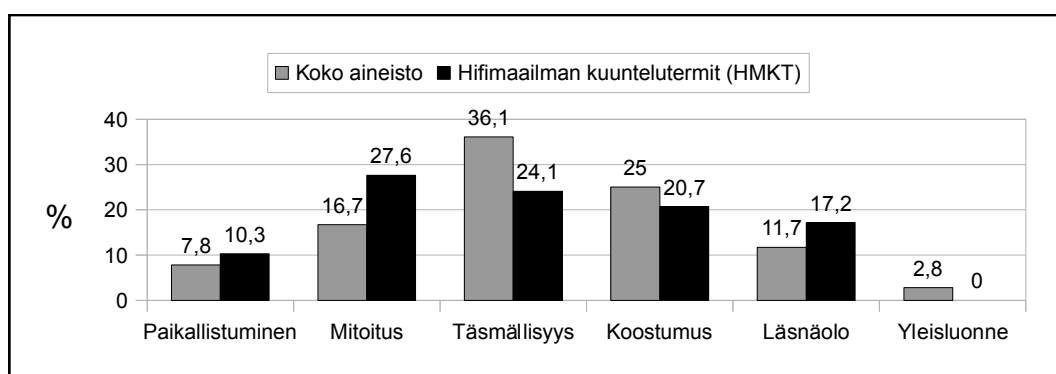
Äänikuvan hahmottaminen liittyy äänitallenteelle äänitystilanteessa tallennetun kolmiulotteisen tilavaikutelman välittymiseen. Kuuntelija aistii kaiuttimien tai kuulokkeiden välityksellä toistetusta äänestä tallenteelle ominaisen tilavaikutelman, joka voi olla luonnollinen tai tallennusvaiheessa ääniteteknisin keinoin muokattu. Lähdemateriaalin kuunteluarvioissa äänikuva nimetään yhteensä 161 kertaa. Useimmin siitä käytetään seuraavia nimityksiä: *stereokuva* (74 esiintymää), *äänikuva* (46), *tila* (12), *akustiikka* (6), *kuva* (3), *sointimaailma* (3), *tilantuntu* (3), *äänimaailma* (3), *äänimaisema* (3) ja *esillepano* (2). Lisäksi nimityksiä *maisema*, *näkymä lavalle*, *perspektiivi*, *tilantoisto*, *tilahavainto* ja *äänitystila* käytetään kutakin kertaalleen.

Suosin nimitystä *äänikuva*, koska sitä on käytetty hifialan kirjallisuudessa ja lehdissä. Esimerkiksi Hifimaailman kuunteluterministössä mainitaan joidenkin termien liittyvän äänikuvan havainnointiin, mutta nimitystä *stereokuva* ei terministössä käytetä lainkaan. *Äänikuva* ei nimenä ota kantaa siihen, muodostuuko tilahavainto yksi-, kaksi- vai monikanavaisen kuuntelusysteemin välityksellä. *Stereokuva* sen sijaan rajoittuu nimensä pe-

rusteella stereo- eli kaksikanavaisen kuuntelun ilmiöksi. Tulkintani mukaan *äänikuva* on tietyllä tapaa mielletävissä *stereokuvan* yläkäsitteeksi. *Stereokuva* voisi olla osa *äänikuvaa*, joka on luotu käyttäen useampaa kuin kahta äänikanavaa (esim. elokuvateatterin monikanavainen äänentoisto). Kuitenkaan merkitysero *äänikuvan* ja *stereokuvan* välillä ei ole merkittävä, koska lähdeaineistossa puhutaan *äänikuvasta* silloinkin, kun testattavana on kaksikanavainen laite tai laitteisto. Esimerkeissä 1–4 on havainnollistettu tapoja, joilla käsitettä *äänikuva* luonnehditaan kuunteluarvioissa.

- (1) *Äänikuva* leviää mukavasti koko takaseinälle. (HM2: 34.)
- (2) Oikean kanavan äänenvoimakkuus on selvästi suurempi, mikä vippaa *stereokuvaa* selvästi sivuun. (HM4: 19.)
- (3) Pienimmätkin musiikilliset nyanssit välittyvät, ja tuloksena on erittäin realistinen *kuva*, jossa yksittäiset instrumentit ja solistit voi paikantaa tarkasti. (HM1: 40.)
- (4) *Äänikuva* on aineeton, mutta *stereokuva* ei ole täysin stabiili tai pistemäinen. Itse kaiuttimet katoavat kauniisti *kuvasta*. (HM6: 54.)

Esimerkkien 1–3 perusteella selviää, että erilaisia nimityksiä voidaan käyttää kuunteluarvioissa itsenäisesti, kun kuvaillaan arvioitavan laitteen luomaa tilavaikutelmaa. Esimerkin 4 tapauksessa kirjoittaja on käyttänyt kahdessa peräkkäisessä virkkeessä kolmea eri nimitystä. Vaikuttaa siltä, että nimitykset ovat suurelta osin synonyymisiä toisilleen. Tulkitsen nämä nimitykset toistensa synonyymeiksi ja viittaan jatkossa niihin kaikkiin nimellä *äänikuva*.

KUVIO 1. Äänikuvan osa-alueisiin viittaavien adjektiivien suhteellinen frekvenssi koko aineistossa ja Hifimaailman kuuntelutermeissä. Paikallistuminen, mitoitus, täsmällisyys, koostumus, läsnäolo ja yleisluonne.

Olen luokitellut keräämäni 116 äänikuvaa luonnehtivaa muodostetta kuuteen eri merkitysryhmään, jotka ovat äänikuvan paikallistuminen, mitoitus, täsmällisyys, koostumus,

länäolon tunne äänikuvassa ja äänikuvan yleisluonne. Kuviossa 1 sivulla 41 on esitetty merkitysryhmien adjektiiviesiintymien suhteellinen frekvenssi. Nämä kokonaisuudet olen tulkinnut hifialan kuunteluarvioiden perusteella hahmottuviksi äänikuvan osa-alueiksi. Kyse on sellaisista äänikuvan ilmiöistä ja ominaisuuksista, joihin arvioijat laitteita kuunnellessaan huomionsa kiinnittävät ja joiden perusteella testattavien laitteiden välille havaitaan muodostuvan eroja.

Äänen jaottelu osa-alueisiin ei ole yksiselitteistä. Äänen eri osa-alueet voivat olla osin päällekkäisiä samoin kuin sanojen merkityksetkin. Sanojen luokittelu semanttisin perustein on aina jossain määrin keinotekoisia. Tarkkojen, yksiselitteisten luokittelukriteerien määrittely on vaikeaa. Koska aiempaa tutkimusta tämän tutkimuksen aiheesta ei ole ollut saatavilla, olen luottanut omaan intuitiooni lähdemateriaalin tulkinnassa. Kuten luvussa 4.2 on todettu, tutkijat ovat käytännössä luoneet itselleen sopivimman luokittelutavan (vrt. Pajunen 1998, Muikku-Werner 2009b). Käyttämässäni luokituksessa on lähtökohtana sanan esiintymiskonteksti: kukin adjektiivi luokitellaan käyttöyhteyden tai edussanansa tarkoitteen mukaan. Seuraavissa kuudessa alaluvussa 6.2–6.7 tarkastelen äänikuvaan viittaavia adjektiiveja kuviossa 1 esitettyjen eri merkitysryhmien mukaan jaoteltuina. Olen liittänyt oheen esimerkkejä, joiden avulla perustelen tekemiäni tulkin-toja. Esimerkkeihin on kursiivilla merkitty kunkin esimerkin tarkastelussa tärkeä kielen-aines. On syytä huomauttaa, että osassa valitsemistani esimerkeistä ei äänikuvaa lainkaan luonnehdita aineiston adjektiiveilla. Tällaisilla esimerkeillä pyrin havainnollista-maan kyseessä olevaa äänikuvan ilmiötä.

6.2 Äänikuvan paikallistuminen

Äänikuvan paikallistumisessa on kyse siitä, minne äänikuvan koetaan kuulohavaintojen perusteella muodostuvan eli missä äänitallenteen tapahtumien aistitaan sijaitsevan suhteessa kuulijaan. Havaittavissa on neljä alakategoriaa: äänikuvan sijainti, tilantuntu äänikuvassa, äänikuvan ympäröivyyys sekä tasapaino. Yhteensä äänikuvan paikallistumi-seen viittaavia muodosteita on aineistossa 18. Niillä on 28 esiintymää, mikä on 7,8 prosenttia kaikista esiintymistä.

Äänikuvan sijaintiin viitataan adjektiivisilla muodosteilla *epäkaiutinmainen*, *epäkuulokemainen*, *irtonainen*, *kaiutinmainen*, *kaiuttimiin paikallistumaton* ja *sisäänpäin kääntynyt*. Nämä ilmaukset liittyvät esimerkeissä 5–7 kuvattuun aistimukseen siitä, muodostuuko äänikuva erilleen kaiuttimista tai kuulokkeista, vai paljastuuko äänikuvan yhteys sen muodostaviin laitteisiin, jolloin illuusio rikkoutuu ja kuulija palaa takaisin kuunteluhuoneeseensa.

- (5) Ääni ei paikallistu kaiuttimiin, mutta stereokuva on solistin paikalla hyvin tarkka. (HM7: 44.)
- (6) Tila piiryy kaiutinlinjan taakse, ja ääni ei juuri koskaan paikallistu kumpaankaan kaiuttimeen. (HM4: 42.)
- (7) Äänet paikallistuvat erittäin vähän itse kaiuttimiin, mikä edistää aineetonta esillepanoa. (HM5: 35.)
- (8) Äänikuva on iso, *epäkaiutinmainen* ja aukinainen. (HM7: 44.)
- (9) En kutsuisi kuulokkeita *kaiutinmaisiksi*, äänikuva rakentuu poikkeuksellisen hyvin pään ulkopuolelle. (HM1: 29)
- (10) Kasisatasia ei voi kutsua äärimmäisen tarkoiksi; tunnistettavissa on edelleen se Sennheiserille ominainen hienoinen utuisuus ja mattamainen suurpiirteisyys. Toisaalta, kaikki tuntuu kuitenkin olevan paremmin siellä missä pitääkin, ja jollei äänitteistä nyt varsinaisesti uusia juttuja löydy, niin ainakin perspektiivi on jopa *epäkuulokemainen* ja etenkin tavallista kokonaisvaltaisempi. (HM1: 29.)
- (11) Stereokuva aukeaa aineettomana ja *kaiuttimiin paikallistumattomana*, jää tosin syvyysuunnassa hieman rajoittuneeksi. (HM7: 44.)

HMKT:ssä äänikuvan luonnehditaan olevan *kaiutinmainen*, kun "ääni paikantuu liioitellusti suoraan kaiuttimiin". Vastaavasti *epäkaiutinmainen* ja *irtonainen* äänikuva "soi selvästi irrallaan kaiuttimista, ei paikallistu kaiuttimien läheisyyteen". (HMKT.) Tämän ilmiön suhteen merkitykseltään positiivisilta ilmauksilta vaikuttavat *epäkaiutinmainen*, *epäkuulokemainen*, *irtonainen* ja *kaiuttimiin paikallistumaton*. Tätä tukevat myös esimerkit 8–11, joissa äänikuvan koetaan irtoavan kaiuttimista ja kuulokkeista.

Sen sijaan *kaiutinmainen* ääni on epätoivottu ominaisuus. Esimerkin 12 perusteella ilmaus *sisäänpäin kääntynyt* vaikuttaa kuuluvan samaan sarjaan. Tulkintani mukaan kyseessä on *irtonaisen* vastakohta: ääni ei ikään kuin irtoa kaiuttimen kotelosta, vaan paikantuu *kaiutinmaisena* äänikuvan tavoin kaiuttimien välittömään läheisyyteen.

- (12) Kuitenkaan maltillisilla äänenvoimakkuuksilla ääni ei oikein irtoa kotelosta, vaan pysyy hieman verhoutuneena ja *sisäänpäin kääntyneenä*. Äänenvolyymin li-

säys auttaa asiassa jonkin verran, mutta monien liveltäntiointien läsnäolon tunne jää tavoittamatta. (HM1: 14.)

Esimerkin arvioissa hiljaisella äänenvoimakkuudella kuunneltaessa äänikuva ei vaikuta irtoavan kaiuttimien kotelosta, vaan hahmottuu kaiutinmaisesti suoraan lähteeseensä.

Tilantuntuun äänikuvassa viitataan adjektiivisilla muodosteilla *akustiikkaa avaava, tilaa hahmottava, tilaa mallintava, ulotteikas ja ulottuva*. Tilantuntu hahmottuu eräänlaiseksi prototyypiseksi äänikuvan ominaisuudeksi. Jotta äänikuva voisi olla onnistunut, sen täytyy hahmottaa ja mallintaa kolmiulotteista tilaa sekä avata akustiikkaa kaikkine ulottuvuuksineen. Esimerkin 13 tapauksessa kiitellään äänitteen akustiikan helppoa välittymistä, sen sijaan esimerkin 14 tapauksessa erityisiä tilahavaintoja ei koeta välittyvän.

- (13) Äänitteen akustiikka tulee esille eleettömän helposti. (HM3: 56.)
- (14) Stereokuva on skarppi, mutta suuria tilahavaintoja ei välity. (HM6: 44.)
- (15) Avoin ja ilmava stereokuva ei ole teräväpiirtoa, mutta aivan riittävästi *tilaa hahmottava*. (HM5: 23.)
- (16) Särmää tai kireyttä ei ole, mutta kuunneltavuutta sitäkin enemmän – ellei tavoitteena ole *ulotteikas* äänikuva tai suuret äänenvoimakkuudet. (HM5: 23.)
- (17) Äänikuva on varsin kookas sivusuunnassa, mutta ei kovin tarkkapiirtoinen tai aidosti *tilaa mallintava*. HM5: 24
- (18) Äänikuvaltaan kaiutin on, varsinkin seinän läheisyyteen sijoitettuna, enemmänkin avaran viitteellinen kuin *akustiikkaa avaava*. Kuivaksi äänitetyillä studio-tuotoksilla tämä tuo kaivattua ilmaa ääneen, mutta akustiseen syväluotaamiseen kaiuttimien rahkeet eivät riitä. (HM2: 54.)
- (19) Vaivattomasti *tilantuntua kasvattava* sointi, josta puuttuu liiallinen paksuus. – – Ei tee rintansa takomista erillisenä äänilähteenä vaan kasvattaa melko uskottavasti pääkaiuttimen kokoa eikä möykkää turhia pyytämättä. (HM8: 21.)

Esimerkkien 15–18 perusteella tilantuntuun viittaavat ilmaukset vaikuttavat lähtökohtaisesti positiivisilta. Jos tilantuntu jää puuttumaan, jotain koetaan puuttuvan, kuten esimerkeissä 16, 17 ja 18. Esimerkin 18 perusteella voidaan päätellä, että *akustiikkaa avaava* kaiutin mahdollistaisi akustisen syväluotaamisen. Toisaalta esimerkin 15 perusteella äänikuva voi olla *tilaa hahmottava*, vaikka se ei piirtyisikään täysin terävänä. Eriytistapaus aineistossa on ilmaus *tilantuntua kasvattava*. Esimerkin 19 tapauksessa sillä kuvataan lisäbassokaiuttimen eli subwooferin kykyä kasvattaa laitteiston välittämää tilavaikutelmaa. Lisääntyneet bassotaajuudet saavat pienempienkin kaiuttimien äänen vaikuttamaan isompien kaiuttimien veroiselta.

Äänikuvan ympäröivyyteen viitataan adjektiivisilla muodosteilla *kuulijan ympäröivä*, *laaja-alaisesti kuulijaa ympäröivä* ja *ympäröivä*. Nämä ilmaukset kuvaavat esimerkeistä 20 ja 21 välittyvällä tavalla sitä, sulkeeko äänikuva kuulijan sisäänsä, vai jääkö aistimus vaillinaiseksi.

- (20) Äänikuvassa on hyvin atmosfääriä. Tila tulee esille ja ympäröi kuulijan. (HM3: 12.)
- (21) Syvyysuuntaa kaiutin kokeilee varovasti, mutta kuulijan ympäröintiin se ei ulotu edes tarkoituksenmukaisessa kikkailussa. (HM1: 40.)
- (22) Äänikuva on *laaja-alaisesti kuulijaa ympäröivä*. (HM5: 77.)
- (23) Äänikuva on iso ja *kuulijan ympäröivä*. (HM3: 15.)
- (24) Hyvin *tasapainoisen ympäröivä* ääni. Suuri stereokuva kaappaa kuuntelijan mukaansa esityslavalle. (HM3: 13.)

Esimerkkien 22–24 perusteella ympäröivä ääni aistitaan ja hahmotetaan suhteessa kuuntelijaan. Ympäröivyyteen viittaavat kolme aineiston ilmausta vaikuttavat keskenään synonyymisiltä ja sisältävät positiivisen merkitysvivahteen. Se, että äänikuva ympäröi kuulijan, hahmottuu positiiviseksi ja toivotuksi tavoitetilaksi.

Äänikuvan tasapainoon viitataan adjektiivisilla muodosteilla *keskelle painottunut*, *keskipainotteinen* ja *tasapainoinen*. Jos kahdesta yhtä etäällä olevasta äänilähteestä lähtee samanlainen ääni, korva kuulee äänen tulevan niiden puolivälistä. Tyypillisesti jomman kumman stereokanavan voimakkaampi toistuminen puoltaa äänikuva-aistimusta sille puolelle, jolta ääni saapuu korvaan voimakkaampana. Toisen kanavan äänen viivästämisen esimerkiksi siirtämällä kaiutinta etäämmäksi siirtää suunta-aistimusta lähempänä olevan kaiuttimen suuntaan. (Tuomela 1994: 18.) Tasapainoisessa äänikuvassa kumpikaan stereokanava ei toistu toista voimakkaampana ja äänikuva on balanssissa. Esimerkissä 25 äänikuva on tasapainossa, sen sijaan esimerkissä 26 aistitaan ongelmia.

- (25) Solisti sijoittuu napakasti stereokuvan keskelle, mutta muutoin äänikuva ei herätä sen kummempia huomioita. (HM3: 14.)
- (26) Oikean kanavan äänenvoimakkuus on selvästi suurempi, mikä vippaa stereokuvaa selvästi sivuun. (HM4: 19.)
- (27) Äänikuva on melko vakaa ja riittävästi *keskelle painottunut*, kun kuunnellaan monosignaalia. (HM3: 12.)
- (28) Äänikuvallisesti asiat ovat melko tiukassa kontrollissa. Soundi ei ole liian kuiva, mutta silti tiukan *keskipainotteinen* ja korostuneen vakaa. Erilaiset tilaefektit ja vaiheenkäännöt välittyvät mukavasti, eli tässä suhteessa tarkkuutta on riittävästi. (HM3: 56.)

Tasapainoa luonnehtivat ilmaukset *keskelle painottunut* ja *keskipainotteinen* vaikuttavat synonyymisiltä, sillä esimerkkien 27 ja 28 perusteella ne luonnehtivat tilannetta, jossa äänikuva ei puolla sivulle, vaan asemoituu toivotulla tavalla kaiuttimien keskelle. Tulkitsen myös ilmauksen *tasapainoinen* viittaavan tähän ilmiöön. Toisaalta mikään lähteaineiston esiintymä ei täysin varmasti osoita, etteikö voisi olla kyse adjektiivin *tasapainoinen* yleiskielisestä merkityksestä 'tasapainossa oleva' (KS), jolla viitattaisiin arvioitavan laitteen yleisluonteeseen tai siihen, että äänikuvan eri osa-alueet ovat keskenään tasapainossa. Kuitenkin esimerkissä 24 *tasapainoinen* esiintyy äänikuvan ympäröivyyteen viittaavan ilmauksen *ympäröivä* genetiivimääritteenä. Välitön tekstiyhteys äänikuvan havainnointiin puoltaa tulkintaani, jonka mukaan ilmauksella viitataan nimenomaan kanavatasapainon toteutumiseen. Joka tapauksessa äänikuvan tasapainoisuutta voidaan kuvailla esimerkkien 25–28 tapaan, joten voidaan olettaa, että termi *tasapainoinen* voisi olla olemassa kuvaamassani merkityksessä hifialan arviointikielessä.

Äänikuvan paikallistumiseen viittaavat muodosteet eivät ole lukumäärältään ja käyttötaajuudeltaan aineiston suurin ryhmä, mutta voidaan todeta niiden luonnehtivan keskeisiä äänikuvan ilmiöitä. Vaikuttaa ilmeiseltä, että tämän osa-alueen virheet on helppo havaita.

6.3 Äänikuvan mitoitus

Äänikuvan mittoja on aineistossa kuvattu neljässä eri kategoriassa. Mitoitusta kuvaavilla muodosteilla arvioidaan ja luonnehditaan äänikuvan kokoa, syvyyttä, leveyttä ja korkeutta. On kyse siitä, minkä kokoiseksi äänikuvan koetaan kuulohavaintojen perusteella muodostuvan ja millaisiksi syvyys-, leveys- ja korkeusulottuvuudet koetaan. Aineistossa on mitoitukseen viittaavia muodosteita 28 ja niillä on 60 esiintymää, mikä on 16,7 prosenttia kaikista esiintymistä.

Äänikuvan kokoon viitataan muodosteilla *iso, kasaan puristunut, kookas, kuiva, kuivakka, kutistunut, laaja, lavea, musiikkia laajentava, pieni, rajattu, suppea, suuri, tilava, vaihevirehemäinen* ja *yliavara*. Toisilleen synonyymisiltä vaikuttavat adjektiivit *iso, koo-*

kas, laaja, lavea, suuri ja tilava. Nämä ilmaukset eivät hahmotu merkitykseltään negatiivisiksi, vaan ne ovat tulkittavissa enemmänkin positiivisiksi tai vähintään neutraaleiksi muodosteiksi. Tätä tulkintaa tukee muun muassa se havainto, että ominaisuuden suurempaa astetta ilmaiseva adjektiivi toimii yleensä koko asteikon neutraalina edustajana (VISK § 605). Esimerkeistä 29–31 voidaan havaita, että mainituilla termeillä kuvataan tilannetta, jossa äänikuvan koossa ei ole mitään erityistä moitittavaa.

(29) Äänikuva on *iso* ja kuulijan ympäröivä. Silti solisti piirtyy stereokuvaan erittäin tarkasti. (HM3: 15.)

(30) Stereokuva on fokusoitunut ja avautuu riittävän *laveaksi*. (HM6: 22–23.)

(31) Hyvin tasapainoisen ympäröivä ääni. *Suuri* stereokuva kaappaa kuuntelijan mukaansa esityslavalle. (HM3: 13.)

Sen sijaan negatiivisia merkityskomponentteja sisältäviä termejä tarvitaan, kun äänikuvan mitat ovat liian suuria tai liian pieniä. HMKT:n mukaan *vaihevirhemäinen* tai *yliavara* äänikuva on "luonnottoman suuri tai epämääräinen". Tulkintani mukaan myös *musiikkia laajentava* äänikuva on kooltaan liioiteltu, vaikkei ehkä yhtä häiritsevästi kuin *vaihevirhemäinen* tai *yliavara*. Vaihevirheellä tarkoitetaan virhetilannetta, jossa eri äänikanavien signaalit toistuvat keskenään eri vaiheessa ja voivat kumota toisensa. Samanlaisina toistumaan tarkoitetuilla ääniaalloilla voi samalla ajanhetkellä olla toisella kanavalla aallon huippukohta ja toisella vastaavasti aallonpohja. Yleinen syy vaihevirheeseen on väärin tehty signaalijohtojen kytkentä kaiuttimien napoihin (Tuomela 1994: 221).

Kooltaan liian pieneksi tai rajatuksi hahmottuvaa äänikuvaa luonnehtivat aineistossa muodosteet *kasaan puristunut, kuiva, kuivakka, kutistunut, pieni, rajattu ja suppea*. HMKT määrittelee *kuivan* äänikuvan seuraavasti: "äänikuva kutistunut ja pieni, ei ilmaavuutta". *Kuivakka* ja *kutistunut* ovat synonyymisia ilmauksia *kuivalle*. Esimerkissä 32 kuvaillaan *rajattua* äänikuvaa, jossa näkymän lavalle todetaan olevan enemmän pieni aukko kuin laaja panoraamaikkuna. Myös esimerkeissä 33 ja 34 mainitut ilmaukset *suppea* ja *kasaan puristunut* viittaavat äänikuvan pieneen kokoon. Kuten esimerkissä 34 todetaan, äänikuvassa, joka ei ole puristunut kasaan, on syvyyttä, joten sitä ei voi kutsua pieneksi.

(32) Äänikuvaltaan kaiutin on melko *rajattu*, eli näkymä lavalle on enemmänkin *pieni*, kontrolloitu aukko kuin *laaja* panoraamaikkuna. (HM6: 22–23.)

(33) Äänikuva on kooltaan *suppea* ja epätarkka. (HM6: 22–23.)

(34) Äänikuva ei ole *puristunut kasaan*, ja erityisesti syvyyttä on hyvin. (HM6: 22–23.)

Äänikuvan syvyyttä on aineistossa kuvattu adjektiiveilla *kaksiulotteinen*, *syvyydeltään rajoittunut*, *syvyydeltäänkin selvästi hahmottuva*, *syvyysuunnassa kompakti*, *syvyysuunnassa rajoittunut*, *syvyysuuntaa hahmottava* ja *syvä*. Äänikuvan syvyysvaikutelma vaikuttaa toivotulta ominaisuudelta esimerkin 35 perusteella. *Syvän* vastakohtana aineistossa käytetään ilmausta *kaksiulotteinen*. HMKT:n mukaan *kaksiulotteisessa* äänikuvassa on "leveyttä ja korkeutta, mutta syvyysulottuvuus puuttuu". Esimerkki 36 kuitenkin osoittaa, ettei *kaksiulotteinen* äänikuva kokonaan estä musiikista nauttimista. Koska *kaksiulotteisessa* äänessä on sekä leveyttä että korkeutta (HMKT), voidaan päätellä, että syvyysuunta ei tässä yhteydessä tarkoita pystysuuntaa vaan suuntaa kuuntelupaikalta pitkälle eteenpäin (vrt. KS s.v. *syvä*: 'etupinnasta t. -osasta pitkälle sisäänpäin t. taaksepäin ulottuva').

(35) Stereokuva avautuu ilmavan *syvänä*, joskin kapeana. (HM2: 34.)

(36) Huolimatta leveällä pensselillä maalatusta hieman *kaksiulotteisesta* stereokuvasta läsnäoloa ja intiimiyyttä on vahvasti. (HM8: 76.)

(37) Stereokuva avautuu yllättävän tarkkana, läpikuultavana ja *syvyydeltäänkin selvästi hahmottuvana*, kun kaiuttimien keilat kääntää leikkaamaan jonkin verran kuuntelupaikan etupuolella. Se myös poistaa kaiken äänitteeseen kuulumattoman ilmavuuden ja yliavaruuden. (HM6: 46.)

(38) Kestää toimituksen isossa tilassa sijoituksen vaikka seinään kiinni ilman liiallista raskautta. Sijoituksen takia stereokuva jää suurpiirteiseksi ja *syvyysuunnassa rajoittuneeksi*. (HM2: 30.)

Syvyyden välittyminen kuuntelijalle voi olla monen asteista. Merkitykseltään positiiviseksi hahmottuvat *syvyydeltäänkin selvästi hahmottuva* ja *syvyysuuntaa hahmottava* äänikuva. Vaihtoehtoisia negatiivisen merkitysjuonteen sisältäviä ilmauksia ovat *syvyysuunnassa kompakti*, *syvyydeltään rajoittunut* ja *syvyysuunnassa rajoittunut*. Äänikuvan syvyyden hahmottumisessa on usein eroja eri kuuntelijoiden välillä (Tuominen 1988: 38).

Äänikuvan leveyttä kuvataan muodosteilla *kapea*, *kookas sivusuunnassa*, *leveysakseliltaan vapaamuotoinen* ja *leveä*. HMKT:n mukaan *kapeassa* äänikuvassa soittimien paik-

ka on keskittynyt "korostuneesti vain kaiuttimien väliin". Tällaista äänikuvaa kuvaillaan esimerkeissä 39 ja 40. Vastaavasti esimerkkien 41 ja 42 kaltainen äänikuva, joka on *kookas sivusuunnassa* tai *leveä*, ei rajoita kuulijan aistimusta soittimien paikoista äänikuvassa kaiuttimien väliin.

(39) Ääni asettuu sivusuunnassa tiukasti kaiuttimien väliselle linjalle. Osasyynä oli varmasti kasaajan valitsema kapea kuuntelukulma. Solistia on vaikea saada piirtymään pistemäisesti äänikuvan keskelle, ja instrumenttien paikantaminen on hankalaa. (HM2: 34.)

(40) Stereokuva avautuu ilmavan syvänä, joskin *kapeana*. (HM2: 34.)

(41) Stereokuva on *leveän* epämääräinen. (HM6: 22–23.)

(42) Äänikuva on varsin *kookas sivusuunnassa*, mutta ei kovin tarkkapiirtoinen tai aidosti tilaa mallintava. (HM5: 24.)

(43) Stereokuva on syvyysuunnassa kompakti mutta *leveysakseliltaan vapaamuotoisempi*, ei neulantarkka. (HM8: 76.)

Kuten esimerkistä 43 voidaan havaita, voivat toiset ulottuvuudet toistua onnistuneemmin kuin toiset. Esimerkissä CD-soittimen luoman äänikuvan koetaan olevan syvyysuunnaltaan onnistunut, mutta leveysakseliltaan vapaamuotoisempi, minkä tulkitsen sisältävän negatiivisen merkityskomponentin leveysuunnan realistisen toistumisen suhteen. Äänikuvan liiallinen leveys on siis virhe vastaavalla tavalla kuin kapeuskin.

Aineiston ainoa äänikuvan korkeutta luonnehtiva ilmaus on perusadjektiivi *litteä* 'leveähkö, mutta paksuudeltaan t. korkeudeltaan vähäinen' (KS), jolla kuvataan korkeudeltaan rajoittunutta äänikuvaa. Esimerkin 44 tapauksessa kaiuttimien sijoitus kuunteluhuoneessa vaikuttaa korkeussuunnan toistumiseen rajoittavasti, mikä on esimerkki korkeussuunnassa havaitusta virheestä.

(44) Kaiutin vaatii selvästi seinän läheisyyttä tai ääni jää ohueksi ja kireäksi. Toimituksen vaimeassa huoneessa kaiuttimen toimivin sijoitus on ihan seinässä kiinni. – – Stereokuva on sijoituksesta johtuen *litteä* ja lisäksi hieman ailahtelevan epämääräinen. (HM2: 54.)

(45) Korkeammat äänet tulevat selvästi yläviistosta, mikä häiritsee. (HM1: 40.)

(46) Stereokuva muodostuu ihan asiallisesti vaikkakaan ei erityisen syväksi, melko alas kylläkin. (HM6: 22–23.)

Olen liittänyt oheen myös kaksi muuta esimerkkiä, jotka havainnollistavat äänikuvan korkeuden arviointia. Esimerkissä 45 arvioija kokee äänten tulevan yläviistosta. Tähän vaikuttaa varmasti osaltaan arvioitavan kaiutinmallin poikkeuksellinen korkeus: korkei-

ta diskanttiääniä toistavat diskanttielementit sijaitsevat yli puolentoista metrin korkeudella (HM1: 40). Laitteen yläosaan sijoitetut korkeita ääniä toistavat kaiuttimelementit todella sijaitsevat kuuntelutuolissa istuvaa kuuntelijaa korkeammalla, jolloin aistimus yläviistosta tulevasta äänestä lienee perusteltu. Esimerkissä 46 arvioija sen sijaan kokee stereokuvan muodostuvan "melko alas", eli ilmeisesti korkeussuunnassa lähemmäs lattiaa kuin kattoa. Virhettä ei kuitenkaan voitane pitää kovin suurena, koska stereokuvan katsotaan muodostuvan kaiken kaikkiaan "ihan asiallisesti".

Korkeussuuntaa kommentoidaan kuunteluarvioissa mitoista harvimmin, ainoastaan esimerkeissä 44–46 esitellyt kolme kertaa. Korkeussuunnan puutteet eivät siis vaikuta yleiseltä ongelmalta äänikuvassa, tai ne ovat muihin virheisiin verrattuna vaikeammin hahmotettavia. Äänikuvan kolmesta ulottuvuudesta syvyyteen viitataan seitsemällä, leveyteen kolmella ja korkeuteen yhdellä muodosteella. Syvyysulottuvuus vaikuttaa tämän tutkimuksen aineiston perusteella tärkeimmältä havaintokohteelta näistä kolmesta.

Yksi mahdollinen syy äänikuvan leveydessä havaittuihin virheisiin liittyy kuulon herkkyyden vaihteluihin eri taajuusalueilla. Koivumäki (1993) toteaa, että kuulon herkkyys vaihtelee eri taajuusalueilla eri suhteessa äänenvoimakkuuden vaihtuessa. Koska ihminen kuulee matalia ja korkeita taajuuksia verraten huonosti, korostuvat keskialueen taajuudet, kun tallennetta kuunnellaan hiljaisella voimakkuudella. Tällöin äänikuva kuulostaa kapealta. Äänenvoimakkuuden nostaminen saa äänikuvan vastaavasti muuttumaan, kun myös matalat bassot ja korkeat diskanttiäänit alkavat kuulua paremmin. (Koivumäki 1993: 10.) Vaikuttaa selvältä, että puutteet äänikuvan mitoituksessa vaikuttavat muillakin äänikuvan havainnoinnin osa-alueilla. Jos syvyydessä, leveydessä tai korkeudessa on puutteita, ei äänikuvan tilantuntukaan voine olla täysin luonnollinen.

6.4 Äänikuvan täsmällisyys

Äänikuvan täsmällisyyttä on aineistossa kuvattu 34 muodosteella, joilla on 130 esiintymää, mikä on 36,1 prosenttia kaikista esiintymistä. Täsmällisyyteen liittyvät käsitteet tarkkuus ja vakaus. Äänikuvan tarkkuutta kuvataan adjektiivisilla muodosteilla *epä-*

määräinen, epätarkka, fokusoitunut, jäsentynyt, lavealti maalattu, leveällä pensselillä maalattu, leveällä pensselillä maisemaa maalaava, leveällä siveltimellä maalattu, neulantarkka, pistemäinen, skarppi, sormella osoittavan tarkka, suurpiirteinen, tarkka, tarkkapiirtoinen, tarkkuudeltaan vaatimaton, täsmällinen, veitsellä leikattu, viitteellinen ja yliskarppi. Tarkkuus luonnehtii soittimien tai soittajien sijoittumista oikeille paikoilleen äänikuvassa ja sitä, miten tarkasti eri instrumenttien sijainnit ovat erotettavissa toisistaan. Tarkkuutta luonnehtivat ilmaukset muodostavat aineiston suurimman yksittäisen osajoukon: niitä on 20 ja niillä on 82 esiintymää eli 22,8 prosenttia kaikista esiintymistä. Lähes neljäsosa aineiston sanojen esiintymistä lähdeaineistossa luonnehtii siis äänikuvan tarkkuutta.

Kun äänikuva on tarkka, on siitä helposti aistittavissa paljon yksityiskohtia esimerkin 47 mukaisesti. HMKT:ssä tarkkaa äänikuvaa luonnehtivat termit pistemäinen ja jäsentynyt. Pistemäisessä äänikuvassa soittimien paikka on "erittäin tiukasti ja rajatusti tietyllä alueella". Jäsentyneessä äänikuvassa "eri instrumenttien sijaintipaikka on selvästi kuultavissa". Kuten esimerkistä 48 käy ilmi, ei pistemäisyydellä tarkoiteta äänikuvan kokoa. Esimerkissä äänikuva ei ole pieni ja kaiuttimien väliin rajoittunut, vaan pistemäisyys liittyy yksittäisten instrumenttien tarkkaan paikallistumiseen äänikuvassa. Äänikuvan eri äänilähteet hahmottuvat ikään kuin erillisiksi pisteiksi (vrt. Tuominen 1988: 12).

(47) Vaikka ääntä hallitsee tietty varautuneisuus ja mattapintaisuus, poimii se musiikista esille veikeitä yksityiskohtia. Huomioitavaa on rumpusetin eri peltien tarkka erottelu toisistaan. Stereokuva leviää nädisti muttei sorru liialliseen suurpiirteisyyteen. (HM2: 30.)

(48) Instrumenttien paikallistuminen on pistemäistä, mutta stereokuva ei rajoitu kaiuttimien väliin. (HM1: 14.)

(49) Aavistuksen yliskarppi ja räleä sointi, joka korostaa tiettyjen äänitysten ongelmia. – – Skarpista esityksestä huolimatta läsnäoloalue ei aukea täysin, vaan keskialueella, varsinkin lauluäänissä, voi aistia pientä pidättelyä. (HM3: 15.)

Tarkkuuttakin on olemassa monenlaista. Tarkalle eriasteisesti synonyymisiä ovat luonnehdinnat fokusoitunut, neulantarkka, skarppi, sormella osoittavan tarkka, tarkkapiirtoinen, täsmällinen ja veitsellä leikattu. Tarkkuus voidaan kokea liialliseksikin, erityisesti jos kuunneltava äänite kärsii ääniteteknisistä ongelmista. Liioiteltua tarkkuutta kuvataan esimerkin 49 mukaisesti ilmauksella yliskarppi.

Tarkan äänikuvan vastakohta on *epätarkka*. *Epätarkan*, *epämääräisen* ja *suurpiirteisen* äänikuvan suhdetta HMKT kuvaa seuraavasti: *suurpiirteinen* äänikuva on "melko *epätarkka*, mutta ei yhtä häiritsevästi kuin *epämääräinen*". *Epätarkan* kanssa samoja merkityspiirteitä jakavat myös esimerkeissä 50 ja 51 esiintyvät ilmaukset *tarkkuudeltaan vaatimaton* ja *viitteellinen*.

(50) Äänikuva on avara ja syvä mutta *tarkkuudeltaan vaatimaton*. Solistia on vaikea paikallistaa keskelle. (HM5: 33.)

(51) Äänikuva on hiukan *viitteellisempi* kuin testin tarkimmissa, mutta riittävän vakaa ollakseen viemättä liikaa huomiota musiikista. (HM3: 19.)

Oman joukkonsa epätarkkuuden kuvaamisen keinoissa muodostavat kuunteluarvioissa monipuolisesti käytetyt kuvainnolliseen äänikuvan maalaamiseen liittyvät metaforiset ilmaukset. Esimerkistä 52 käy ilmi *lavealti maalatun* ja *suurpiirteisen* äänikuvan yhteys. Kyse ei siis ole äänikuvan leveydestä vaan epätarkkuudesta. Epätarkkuutta kuvaaviksi hahmottuvat myös esimerkeissä 53–55 esitetyt luonnehdinnat *leveällä pensselillä maalattu*, *leveällä pensselillä maisemaa maalaava* ja *leveällä siveltimellä maalattu*.

(52) Analogiotolla stereokuva on varsin *lavealti maalattu*, jos toki iso. – – Digitaalioiton luonne on selvästi kuivempi ja kontrolloidumpi. Stereokuva säilyy *suurpiirteisenä*, mutta bassoilla on huomattavasti lisää ryhtiä ja potkua. (HM6: 36.)

(53) Stereokualtaan tavanomaisen *suurpiirteinen*, ilmeisesti *leveällä pensselillä maisemaa maalaava*. (HM3: 18.)

(54) Stereokuva on melko kaksikulotteinen ja sellaisenakin *leveällä pensselillä maalattu*. (HM3: 36.)

(55) Stereokuva edustaa joukon tyypillistä luonnetta eli *leveällä siveltimellä maalattu*, etenkin syvyys jää hyvin *epämääräiseksi*. (HM3: 21.)

Esimerkki 54 osoittaa, että *leveällä pensselillä maalattu* viittaa ennemmin äänikuvan tarkkuuteen kuin leveyteen, sillä esimerkkipöytäkirjassa kirjoittaja toteaa stereokuvan olevan *kaksikulotteinen*: äänikuvassa on siis leveyttä ja korkeutta, mutta syvyysulottuvuus puuttuu (HMKT). Kyseessä ei siis voi olla *leveä* äänikuva. Äänikuvan tarkkuutta ilmaisevissa aineiston muodosteissa on poikkeuksellisen paljon pitkiä, selittäviä määriteketoja sisältäviä sanaliittoja. Tarkkuuden kuvailu näyttää vaativan luovia moderatiivisia keinoja tarkkuuden asteen ilmaisemiseen.

Äänikuvan vakautta on aineistossa kuvattu muodosteilla *hallittu*, *hallittuun kallellaan*, *häilyvä*, *kontrolloitu*, *nipussa pysyvä*, *rauhallinen*, *rauhallisen tuntuinen*, *selkeä*, *selkeä-*

piirtoinen, siististi paketissa, stabiili, vaelteleva, vakaa ja vakaan tuntuinen. Äänikuvan vakaus kuvaa sitä, pysyykö äänikuva hallittuna ja muuttumattomana vaikeallakin testimateriaalilla vai ilmeneekö siinä muutoksia esimerkiksi äänenvoimakkuuden dynaamisten vaihteluiden yhteydessä. HMKT:n mukaan *vakaassa* äänikuvassa soittimet pysyvät "selvästi paikoillaan" kuten esimerkkien 56 ja 57 arvioista on aistittavissa.

(56) Sointimaailmassa ei ole pahasti vippausta mihinkään suuntaan. (HM6: 22–23.)

(57) Soundi ei ole liian kuiva, mutta silti tiukan keskipainotteinen ja korostuneen *vakaa*. Erilaiset tilaefektit ja vaihenkäänöt välittyvät mukavasti, eli tässä suhteessa tarkkuutta on riittävästi. (HM3: 56.)

(58) Tietty avoimuuden ja lämmön puute äänessä tekee siitä hyvin *nipussa pysyvän* ja asiallisen, mutta saattaa samalla viedä osan kuuntelemisen ilosta. – – Äänikuva on hyvin *jäsentynyt* ja *vakaa*. (HM6: 68.)

Aineistossa *vakaalle* synonyymisiä ilmauksia ovat *vakaan tuntuinen, hallittu, hallittuun kallellaan, kontrolloitu, nipussa pysyvä, rauhallinen, rauhallisen tuntuinen, selkeä, selkeäpiirtoinen, siististi paketissa ja stabiili*. Esimerkeistä 57 ja 58 on aistittavissa tarkkuuden ja vakauden merkityskenttien läheinen suhde: kumpaakaan ei voi olla olemassa ilman molempien olemassaoloa. Korostuneen *vakaassa* äänessä on riittävästi myös tarkkuutta, *nipussa pysyvässä* äänessä on sekä tarkkuutta (*jäsentynyt*) että vakautta (*vakaa*). *Nipussa pysyvä* ääni ei siis ole tässä tapauksessa kooltaan puristunut pieneen nippuun, vaan kyseessä on vakautta ilmaiseva abstraktimpi merkitys.

Termeillä *vaelteleva* ja *häilyvä* luonnehditaan äänikuvaa, jonka vakaudessa on puutteita. HMKT:n mukaan *vaeltelevassa* äänikuvassa soittimien paikka on "vaihteleva tai taajuu-den mukaan muuttuva". Näitä negatiivista merkitystä kantavia, vakautta luonnehtivia adjektiiveja käytetään kuunteluarvioissa vain kertaalleen, vaikka kaikkiaan vakauteen viittaavilla adjektiiveilla on yhteensä 48 esiintymää aineistossa. Kuten esimerkiksi 59 voidaan huomata, silloinkin arvioija toteaa, ettei äänikuva ole niin epävakaa, että sitä voisi kutsua *häilyväksi*.

(59) Stereokuvaa ei ole veitsenterällä silvottu segmentteihin, mutta *häilyväksi-kään* sitä ei voi kutsua. (HM5: 77.)

(60) Tilantuntu on joukon parhaita, mutta stereokuva ei ole *stabiilein* mahdollinen, vaan ylä-äänissä tuntuu välillä tapahtuvan kummaa seilaamista. (HM5: 23.)

Häilyvä 'heiluva, vaihteleva, horjuva, epävakaa, vakiintumaton' (KS) hahmottuu *vaeltelevan* synonyymiksi. Vakauden puutteista äänikuvassa kerrotaan ennemmin negaation keinoin, kuten esimerkin 60 tapauksessa. Vaikka arvioija pitää tilantuntua testattavan joukon parhaimpien tasoisena, on vakaudessa aistittavissa ongelmia. Stabiiliutta eli vakautta siis puuttuu äänikuvasta. Yleisesti ottaen negatiivisia ilmauksia käytetään aineistossa vähän. Käsittelen ilmiötä tarkemmin luvussa 8.4.

6.5 Äänikuvan koostumus

Äänikuvan koostumus käy ilmi tietyistä ilmiöistä, joita äänikuvassa koetaan olevan. Aineiston perusteella erillisiksi merkityskokonaisuuksiksi hahmottuvat äänikuvan ilmavuus, läpinäkyvyys ja yhtenäisyys. Näiden kolmen ryhmän adjektiivit vaikuttavat merkitykseltään abstraktimmilta verrattuna äänikuvan paikallistumista ja mitoitusta kuvaaviin muodosteisiin, joiden merkitykset vaikuttavat konkreettisemmilta. Aineistossa on 16 äänikuvan koostumukseen viittaavaa muodostetta, ja niillä on 90 esiintymää, mikä on 25,0 prosenttia kaikista esiintymistä.

Äänikuvan ilmavuutta kuvataan muodosteilla *aukinainen*, *avara*, *avoin*, *hengittävä*, *ilmava*, *ilmavaan kallellaan* ja *vapautunut*. Ilmavuus tarkoittaa sitä, että äänikuvassa aistitaan olevan tilaa ja ilmaa eri instrumenttien ja äänen lähteiden välissä. HMKT:n mukaan *avarassa* tai *ilmavassa* äänikuvassa on "eri instrumenttien välissä tilaa ja ilmaa". Myös ilmaukset *aukinainen*, *avoin*, *hengittävä*, *ilmavaan kallellaan* ja *vapautunut* ovat tulkintani mukaan enemmän tai vähemmän synonyymisiä *ilmavalle* ja *avaralle*. Kuten esimerkeistä 61–62 voidaan aistia, eroavat ilmavuus ja äänikuvan koko toisistaan siinä, ettei ilmava äänikuva ole konkreettisen tarkasti sidottu fyysiseen kokoon, vaan huomion keskipisteessä on ilma soitinten välissä.

(61) Stereokuva piiryy nyt selkeänä, ja syvyys on hyvin mukana, mutta soittimien välissä on myös luonnollista ilmaa. (HM5: 43.)

(62) *Avoin* ja *ilmava* stereokuva ei ole teräväpiirtoa, mutta aivan riittävästi tilaa hahmottava. (HM5: 23.)

Kuitenkin esimerkki 63 osoittaa, että ilmavuudella ja äänikuvan koolla on riippuvuus-

suhde: jotta soitinten välillä voisi olla ilmavuutta ja ilmaa, on äänikuvalla oltava kokoa-kin. Ilmavuus vaikuttaakin abstraktimmalta ja subjektiivisemmalla aistimusten viitekehyseltä kuin äänikuvan fyysinen koko, jonka mittasuhteiden havainnointi vaikuttaa suoraviivaisemmalla ja konkreettisesti hahmottuviin mittoihin perustuvalta (vrt. luku 6.3).

(63) *Ilmavan vapautunut* ja *avara* sointi. Äänikuva on iso, epäkaiutinmainen ja *aukinainen*. Tilantoistollisesti esitys on enemmän viihteellinen kuin pistemäisen tarkka. (HM7: 44.)

(64) Äänikuvakin on mukavan *avara* mutta ei vaihevirhemäinen. (HM5: 33.)

On ongelmallista, että HMKT:n luonnehdintojen perusteella *avarassa* äänessä on ilmaa eli termi *avara* näyttää viittaavaan ilmavuuteen, kun taas *ylivara* äänikuva on "luonnottoman suuri" eli kyseessä on liiallista kokoa luonnehtiva ilmaus (vrt. luku 6.3 ja HMKT). Esimerkin 64 tapauksessa on termiä *avara* käytetty yhdessä kokoon viittaavan termin *vaihevirhemäinen* kanssa. Mielestäni ilmavuus hahmottuu kuitenkin erilliseksi ominaisuudeksi äänikuvan kokoon verrattuna, joten adjektiivit *avara* ja *ylivara* todella vaikuttavat viittaavan aineiston perusteella eri merkityskenttiin. Tässä voi piillä väärinymmärryksen vaara.

Äänikuvan läpinäkyvyyteen viitataan muodosteilla *aineeton*, *aineettomasti piirtyvä*, *kerroksellisuutta ilmentävä*, *läpikuultava*, *läpinäkyvä*, *pohjaltaan musta* ja *tunkkainen*. Läpinäkyvydessä on kyse siitä, kuinka hyvin eri etäisyyksillä tapahtuvat ilmiöt ovat erotettavissa toisistaan – toteutuuko äänikuvan kerroksittaisuus vai jäävätkö taaemmat tapahtumat etualalla olevien varjoon. Esimerkeissä 65 ja 66 arvioijat mainitsevat läpinäkyvyyden tunteen ja läpikuultavuuden. HMKT:n mukaan *läpinäkyvässä* äänessä on "soittimien paikka syvyysuunnassa sekä niiden läsnäolo selvästi kuultavissa". Edelleen todetaan *läpinäkyvän* äänen olevan "usein myös *epäkaiutinmainen* ja *aineeton*" (HMKT). Hifikielessä siis sivutaan yleiskielistä merkitystä adjektiiville *läpinäkyvä* 'jonka läpi voi nähdä' (KS).

(65) Kevyt soundinen esitys tuo myös äänikuvaan mukavasti ulottuvuutta ja läpinäkyvyyden tunnetta, joka tosin ei ole aitoa akustiikkaa vaan bassojen peittoilmiön aiheuttama illuusio. (HM3: 13.)

(66) Läpikuultavuutta on varsin hyvin ja äänitteen lisäksi myös muusikoiden olemus tulee läpi. (HM6: 44.)

(67) Äänet paikallistuvat erittäin vähän itse kaiuttimiin, mikä edistää *aineetonta* esillepanoa. (HM5: 35.)

(68) Stereokuva avautuu normaalia ilmavampana ja avarampana, mutta silti jäsen-
tyneenä ja myös syvyyssuuntaa hahmottavana. – – Poikkeuksellisen *läpikuultava*-
vassa äänessä on hyvin katetta nimelle. (HM1: 40.)

Vaikka esimerkissä 67 *aineeton* eli *läpikuultava* äänikuva yhdistetään HMKT:n kuvauksen tavoin epäkautinmaisuuksiin eli äänikuvan sijaintiin liittyvään aistimukseen siitä, ettei äänikuva paikallistu kaiuttimiin, vaikuttaa läpinäkyvyys esimerkkien perusteella omalta erilliseltä merkityskentältään. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella on mahdotonta sanoa, onko *läpikuultavan* ja *läpinäkyvän* äänen välillä merkityseroa, vai ovatko ne täysin synonyymisiä ja merkitykseltään positiivisia ilmauksia. Esimerkin 68 perusteella voidaan päätellä, että *läpikuultavuus* on vahvasti positiivinen ja toivottu ominaisuus. Tekstissä arvioija kehuu arvioitavaa kaiutinta ja toteaa valmistajan huippumallin *läpikuultavan* äänen antavan katetta tuotenimelle Spirit of Music, joka luo vahvan mielikuvan laitteen kyvystä ilmaista musiikin syvintä olemusta poikkeuksellisen etevästi.

Esimerkkien 69 ja 70 perusteella läpinäkyvyys ja äänikuvan syvyyssuulottavuus vaikuttavat olevan läheisesti yhteydessä toisiinsa. Esimerkin 69 tapauksessa molemmat ovat onnistuneet samanaikaisesti, kun taas esimerkissä 70 laitteen syvyyssuunta on "jonkin verran" aistittavissa. Samalla todetaan, ettei systeemi ole *läpikuultavin* mahdollinen. Läpinäkyvyyden merkitystä kokonaisarvioinnissa voidaan aavistella siitä, että laitteisto, joka ei ole kaikkein *läpikuultavin* on kuitenkin "erittäin yleispätevä ja helposti kuunneltava". Läpinäkyvyyteen liittyvät lievät virheet eivät ilmeisesti ole vakava ongelma.

(69) Stereokuva avautuu yllättävän tarkkana, *läpikuultavana* ja syvyydeltäänkin selvästi hahmottavana, kun kaiuttimien keilat kääntää leikkaamaan jonkin verran kuuntelupaikan etupuolella. (HM6: 58.)

(70) Stereokuva piiryy poikittaissijoittelusta huolimatta tarkkana ja liioittelemattomana, myös syvyyssuunta aukeaa jonkin verran. Metallit murisevat uskottavasti, klassisen tilan ja sävykkyyden välittyvät hienosti ja konemusiikki potkii tunnelmallisesti. Systeemi ei ole *läpikuultavin* tai edes elävin, mutta erittäin yleispätevä ja helposti kuunneltava. (HM7: 48.)

(71) Ääni ei ole selkeä. Todella *tunkkainen* soundi. Aivan kuin ääni tulisi ulkopuolelta ja kuulokkeet vaimentaisivat sitä. Bassot liikaa esillä. (HM4: 19.)

Ilmaus *tunkkainen* on luokiteltavissa läpinäkyvyyden puutetta kuvailevaksi negatiivista merkitystä kantavaksi termiksi. Esimerkissä 71 esitetyn arvion perusteella kyseessä vai-

kuttaa olevan aistimus siitä, että ääni tulisi kuulokkeiden ulkopuolelta ja vaimentuisi kuulokkeissa. *Tunkkainen* ääni vaikuttaakin *läpinäkyvän* vastakohdalta.

Esimerkissä 72 on esitetty ilmauksen *pohjaltaan musta* ainoa esiintymä aineistossa. Myös esimerkin 73 tapauksessa äänen todetaan irtoavan "varsin mustalta pohjalta". Tukena *pohjaltaan mustemmaksi* muuttuvan äänikuvan merkityksen tulkinnassa olen käyttänyt Hifiharrastajat ry:n internetsivuston keskustelupalstaa, jossa harrastajat ovat vaihtaneet mielipiteitä aiheesta keskusteluketjussa Musta tausta (HH). Esimerkeistä 74–76 käy selville mustan taustan ja läpinäkyvyyden läheinen suhde. Kyse on tulkintani mukaan siitä, että äänitteen eri äänten koetaan syttyvän ja sammuvan toisiaan häiritsemättä, jolloin erilliset äänet erottuvat toisistaan luonnollisella tavalla ja äänikuva koetaan *läpinäkyväksi*. Äänten taustalla ei erotu mitään häiritsevää.

(72) Läpikuultavuutta on varsin hyvin ja äänitteen lisäksi myös muusikoiden olemus tulee läpi. – – A-luokassa olemus muuttuu selvästi. Tila muuttuu *pohjaltaan mustemmaksi* ja soundi yleisesti rauhallisemmaksi ja isommaksi. (HM6: 44.)

(73) Mehevä ja lämpimän miellyttävä ääni on bassoiltaan aavistuksen pyöristynyt, mutta tuntuu kyllä irtoavan varsin mustalta pohjalta. (HM7: 76.)

(74) – – Minulla on ollut kerran tuo musta tausta eräällä kompinaatiolla ja todella kaipaamaan sitä. Ehkäpä tuohon mustaan taustaan liittyy myös täysi läpikuultavuus, jolloin soittimet paikantuvat mielenkiintoisella tavalla stereokuvaan. Tuo melukuvaelma oli hyvä Jouni, elikkä kaikki ylimääräinen häly poistuu musiikista ja vain kaikki oleellinen toistuu. – – (HH.)

(75) Itse kun käytän kuulokkeita, tuo musta tausta on erinomaisen tärkeä seikka, joka vaikuttaa kuuntelun helppouteen, selkeämpään äänikuvaan ja myös äänen irtautumiseen pään sisältä. (HH.)

(76) Musta tausta ei tarkoita mitään turhia hurinoita tai napsauksia. Se tarkoittaa musiikin alla olevaa erittäin pientä kohinaa, jota tulee kaikista laitteista. Sitä ei varsinaisesti itse tiedosta tai kuule millään tavoin, ilman vertailu pohjaa, eli se ei ole mikään ns. häiritsevä tekijä. Erilaiset laitteet, välikaapelit, kaiutinkaapelit ja eritoten virtakaapelit ja suotimet vaikuttavat erilailla tähän taustan hiljentymiseen, jolloin on havaittavissa se kuinka äänet syttyvät ja sammuvat ikään kuin tyhjästä ja ääneen tulee tällöin myös läpikuultavuutta enemmän. (HH.)

Läpinäkyvyys on ilmiö, jonka kuvailuun on tämän tutkimuksen aineistossa käytetty useita sellaisia muodosteita, jotka yhdistyvät muihinkin aisteihin kuin kuuloaistiin. Kysymys on synestesiasta eli aistien sekoittumista. Näköaistiin liittyviksi hahmottuvat ilmaukset *läpinäkyvä* ja *läpikuultava* sekä häiriöttömän taustan kuvaaminen värillä *mus-*

ta. Haju- tai makuaistiin liittyy ilmaus *tunkkainen*, jonka merkitys yleiskielessä on 'tympeänhajuinen t. -makuinen, ummehtunut' (KS).

Äänikuvan yhtenäisyyttä on kuvattu adjektiiveilla *kompakti* ja *yhtenäinen*. Yhtenäisyys tarkoittaa sitä, miten luontevasti äänikuvan eri ulottuvuudet ja kerrokset hahmottuvat toistensa yhteyteen: syntykö epäjatkuvuuskohtia tai muita negatiivisia ilmiöitä? HMKT:n mukaan *kompakti* ja *yhtenäinen* äänikuva on "yhtenäinen ja ehjän kuuloinen". Esimerkkien 77 ja 78 osalta ei voida varmasti päätellä, onko adjektiivia *kompakti* käytetty termin HMKT:ssä ilmaistussa merkityksessä vai yleiskielisessä merkityksessä 'tiivis, pienikokoinen' (KS s.v. *kompakti*; myös merkitys 'yhtenäinen' on yleiskielessä mahdollinen).

(77) Äänikuvaltaan kaiutin on melko rajattu, eli näkymä lavalle on enemmänkin pieni, kontrolloitu aukko kuin laaja panoraamaikkuna. *Kompakti* esitys, joka kuitenkin kaipaisi hiukan lisää eloa, läsnäoloa ja iloa. (HM6: 22–23.)

(78) *Kompaktisti* kasassa [kuunteluarvion otsikko] (HM6: 22–23.)

(79) Stereokuva muodostuu suurpiirteisenä, mutta silti *yhtenäisenä* hieman totuttua etäämmäs. (HM8: 52.)

Sen sijaan *kompaktille* synonyyminen termi *yhtenäinen* esiintyy lähdemateriaalissa yksiselitteisemmässä lauseyhteydessä. Esimerkissä 79 arvioidun hifilaitteiston äänikuvan todetaan olevan *yhtenäinen* eli eheän kokonaisuuden muodostava, mikä vaikuttaa tässä yhteydessä varsin positiiviselta ilmaukselta.

6.6 Läsnäolo äänikuvassa

Yleiskielinen merkitys adverbille *läsnä* on 'saapuvilla, paikalla, mukana jossakin' (KS). Läsnäolon tunne äänikuvassa tarkoittaa aistimusta siitä, että tallenteella mukana olevat soittajat ovat läsnä myös kuuntelutilanteessa. HMKT:n mukaan *läsnä olevassa* äänikuvassa on "tunne siitä, että esiintyjä on mukana kuunteluhuoneessa". Läsnäoloa kuvailaan aineistossa 12 eri muodosteella, joilla on 42 esiintymää, mikä on 11,7 prosenttia aineiston esiintymistä. Läsnäoloa ja läpinäkyvyyttä luonnehtivat kommentit liittyvät kuunteluarvioissa usein toisiinsa esimerkin 80 tapaan. Esimerkin 81 perusteella on kuitenkin selvää, että läsnäolo ja läpinäkyvyys ovat keskenään erillisiä ilmiöitä. Toinen voi

toteutua hyvin, vaikka toinen jäisikin puolitiehen. Läsnaolon kannalta positiivisiksi ilmauksiksi hahmottuvat *intiimi, läsnä oleva, läheinen ja hyvä ilman syliin tuppautumista*. Liiallinen syliin tuppautuminen eli liian tungettelevaksi koettu läsnäolo vaikuttaa aineiston perusteella todelliselta ongelmalta, kuten käy ilmi esimerkiksi 82, jossa laulaja lopulta kuitenkin pysyttelee sopivaksi katsotun etäisyyden päässä kuuntelijasta. Mahdollista liioittelevan voimakasta läsnäolon tunnetta kuvataan myös esimerkin 80 mukaisesti ilmauksella *silmille työntyvä*.

(80) Äänikuva on kohtuullisen hyvin hallinnassa: *läsnä ja läpinäkyvä*, mutta ei liian *silmille työntyvä*. (HM3: 18.)

(81) Artikulaatio on selkeää ja stereokuvassa hyvin läsnäoloa, mutta läpikuultavuus jää puolitiehen. (HM5: 22.)

(82) Melko kepeä ja *läsnä oleva* soundi, jossa on sekä ilmavuutta että tervettä, yhtenäistä rullaavuutta. Laulaja astuu askelen eteenpäin, mutta ei onneksi työnny syliin saakka. *Läheisestä* esitystavasta ja selkeästi tarjoilluista yksityiskohdista huolimatta äänessä ei ole tippaakaan rasittavuutta, sillä soundi säilyy kuunneltavana monenlaisella musiikilla. Äänikuva on enemmänkin vapautuneen viitteellinen kuin kuivakan kontrolloitu. (HM4: 63.)

(83) Kokonaisuutena soundi on hyvässä ja pahassa melko hampaaton ja *taustalla pitäytyvä* – musiikkia enemmänkin kokonaisuuden kuin sävytoiston, läsnäolon tai resoluution kautta lähestyvä toistin. (HM2: 54.)

Tulkitsen, että esimerkissä 83 on kyse *silmille työntyvän* vastakohtasta. Arvioija kokee, ettei kaiuttimen toistamasta musiikista ole saatavilla tarpeeksi läsnäolon tunnetta, joten se on *taustalla pitäytyvä*. HMKT:stä käy ilmi, että *läsnä olevan* vastakohtia ovat *etäinen, kaukainen, verhoutunut ja sulkeutunut*. *Etäinen* tai *kaukainen* ääni ei siis tarkoita äänikuvan sijaitsevan fyysisesti etäällä, vaan näillä termeillä kuvataan metaforisempaa kokemusta läsnäolon puutteesta äänikuvassa. Etäistä hieman lievemmin negatiivinen läsnäolon puutetta ilmaiseva muodoste aineistossa on *etäisen kuuloinen*.

6.7 Äänikuvan yleisluonne

Äänikuvan yleisluonne tarkoittaa tässä tutkimuksessa kokonaisvaikutelmaa äänikuvan ominaisuuksista. Tähän kategoriaan olen luokitellut aineiston adjektiivit, jotka ovat joko merkitykseltään laaja-alaisia tai joille ei ole lähdemateriaalin perusteella osoitettavissa selvää osa-aluetta. Kaikkiaan tällaisia muodosteita on aineistossa 8 adjektiivia: *liioittelematon, liioitteleva, mahtaileva, perustoimiva, realistinen, tekninen, viihteellinen* ja

yleisluonteinen. Kyseisten adjektiivien esiintymät aineistossa ovat satunnaisia. Niillä on 10 esiintymää, mikä on ainoastaan 2,8 prosenttia kaikista esiintymistä. Yhtäkään tämän kategorian adjektiivia ei ole mainittu HMKT:ssä, eikä niille ole osoitettavissa selvää erityismerkitystä hifialan arviointikielessä. Niillä voidaan kuitenkin lähdemateriaalissa luonnehtia äänikuvan laatua yleisellä tasolla, kuten pyrin seuraavien esimerkkien avulla osoittamaan.

Kun muistetaan hifiharrastuksen keskeisen motivaatiotekijän olevan pyrkimys mahdollisimman luonnolliseen äänentoistoon, voidaan ajatella esimerkissä 84 esiintyvän ilmauksen *realistinen* 'todellisuuden mukainen, kaunistelematon' (KS) olevan tässä yhteydessä ehdottoman positiivinen ilmaus. Useimpien ellei kaikkien äänikuvan ilmiöiden on toistuttava oikein, jotta äänikuvaa voidaan luonnehtia *realistiseksi*. Esimerkeissä 85 ja 86 mainitut adjektiivit *yleisluonteinen* ja *perustoimiva* hahmottuvat merkitykseltään neutraaleiksi ellei peräti lievästi positiiviksi – havaittavissa ei ole ainakaan suuria virheitä. Esimerkissä 87 käytetyn ilmauksen *liioittelematon* tulkitseen positiiviseksi ilmaukseksi, joka on verrattavissa *realistiseen*. Sitä vastoin *liioittelemattoman* vastakohta *liioitteleva* on hifin puheena ollessa yksiselitteisesti negatiivinen ilmaus. *Liioitteleva* äänikuva ei voi olla *realistinen*.

(84) Pienimmätkin musiikilliset nyanssit välittyvät, ja tuloksena on erittäin *realistinen* kuva, jossa yksittäiset instrumentit ja solistit voi paikantaa tarkasti. – – Toisto kokonaisuudessaan on sillä laatusalla, että hetken kuunneltuaan huomaa äänentoistolaitteen sijaan kuuntelevansa itse musiikkia kaikkine ulottuvuuksineen ilman kompromisseja. (HM1: 40.)

(85) Stereokuva piirtyy melko *yleisluonteisena*, lähinnä avarana ja ilmavana. (HM3: 16.)

(86) Stereokuva ei herätä tunteita suuntaan eikä toiseen, *perustoimiva*. (HM6: 22–23.)

(87) Stereokuva piirtyy poikittaissijoittelusta huolimatta tarkkana ja *liioittelemattomana*, myös syvyysuunta aukeaa jonkin verran. Metallit murisee uskottavasti, klassisen tila ja sävykyky välittyvät hienosti ja konemusiikki potkii tunnelmallisesti. (HM7: 48.)

Liioitteluun sorrutaan myös esimerkeissä 88 ja 89. Esimerkissä 88 tilan koetaan avautuvan *mahtailevana*. Inhimillistäminen käy ilmi kyseisen kuunteluarviotekstin otsikostakin, jossa arvioitavaa kaiutinta nimitetään *tarinaniskijäksi* (HM6: 68). Samoja merkityspiirteitä *mahtailevan* kanssa jakaa ilmaus *vihteellinen* esimerkissä 89. *Vihteellinen*

äänikuva viihdyttää, muttei ole *realistisen* tarkka. Liika realismikin voi kuitenkin olla liikaa: esimerkissä 90 liian *tekninen* piirto jättää arvioijan kaipaamaan hieman lisää elävyyttä äänikuvaan.

(88) Tila avautuu isona ja ilmavana, hieman *mahtailevanakin*. Syvyyttäkin löytyy mukavasti, tarkkuus ei ole kuitenkaan aivan parhaita tasoa. (HM6: 68.)

(89) Tilantoistollisesti esitys on enemmän *viihhteellinen* kuin pistemäisen tarkka. (HM7: 44.)

(90) Stereokuva piirtyy syväksi ja melko tarkkana, vain viimeinen läpikuultavuus jää puuttumaan. Yleisesti ottaen piirto on hienon tarkkaa, mutta ehkä aavistuksen *teknistä* – vähän lisää elävyyttä ei haittaisi. (HM3: 43.)

On mahdollista, että osa tähän kategoriaan luokittelemistani adjektiiveista voisi olla käytössä muissakin kategorioissa, mutta tämän tutkimuksen aineiston perusteella ne ovat selvästi kokonaisuutta luonnehtivia adjektiiveja. Niillä luonnehditaan arvioitavan laitteen muodostamaa äänikuvaa kokonaisuutena: sen yleisluonnetta tai hallitsevaa piirrettä. Ilmaukset ovat tämän tutkimuksen aineistossa hifialan arviointikielen adjektiivien yleiskielisin osa. Ilmausten merkitys vaikuttaa olevan lähellä yleiskielen sanakirjamerkitystä.

Toisaalta tällaiset yleisluonteiset kuvailevat ilmaukset ovat harrastajien kielen ongelmallisissa osa-alueissa. Voidaan jopa kyseenalaistaa, ovatko nämä termit, koska ero yleiskielen merkityksen ja erikoiskielen merkityksen välillä ei ole selvä. Toisaalta voidaan pohtia, olisiko näistä muodosteista kehittymässä termit hifialan arviointikielen. Kaikki aineiston tähän kategoriaan kuuluvat muodosteet ovat rakenteeltaan johdoksia.

6.8 Kokoavat huomiot merkitysseikoista

Merkityksen perusteella tehtyä adjektiivien jaottelua voidaan kritisoida siltä osin, että tietyillä adjektiiveilla saattaa olla laaja yleiskäyttöinen merkitys tai vastaavasti useampia toisistaan eriytyneitä merkityksiä, jotka liittyvät ilmiöihin useammalla äänen osa-alueella. Esimerkiksi adjektiivi *tasapainoinen* voi viitata äänikuvan toistumiseen, jolloin se merkitsee laitteen äänikanavien toistuvan keskenään yhtä voimakkaasti eli tasapainoisesti. Toisaalta adjektiivilla *tasapainoinen* voitaisiin viitata yleisesti koko laitteesta saa-

tuun yleisvaikutelmaan, jolloin merkitys ei olisi sama kuin äänikuvan yhteydessä. Monimerkityksisten adjektiivien kulloisenkin merkityksen voi saada selville ainoastaan tekstiyhteydestä. Mitä vähemmän tällaisia useita merkityksiä kantavia termejä käytetään, sitä yksiselitteisempää erikoiskieli on myös vähemmän harrastuneelle lukijalle.

Kaikkein erikoiskielisimmän osan aineistosta muodostavat sellaiset termit, joilla on erikoiskielessä merkitys, jota ei yleiskielen tai asiayhteyden perusteella voi ilmiselvästi päätellä. Esimerkki tällaisesta kokonaan eriytyneestä merkityksestä on adjektiivijohdos *pistemäinen*, jolla äänikuvan yhteydessä kuvataan tarkkuutta, jolla yksittäiset instrumentit asemoituvat äänikuvaan. Kyseessä ei ole pisteen kaltainen koko tai muoto.

Synonyymien runsaus aineistossa johtunee siitä, että arviointikielessä on tarpeen kuvaila saman asian eri vivahteita eri sanoilla. Tällaisia synonyymipesyeitä, joiden jäsenet eivät ole keskenään täysin samansisältöisiä (ks. Sivula 1989: 185), muodostuu aineiston perusteella kaikille äänikuvan osa-alueille. Synonyymisille pesyeille hahmottuu myös vastakohtapesyeitä. Sivulan mukaan synonyymien syntyyn vaikuttavat kielipsykologiset tunnuseikat. Tunneperitoiset, affektiset tarkoitteet vetävät hänen mukaansa puoleensa ilmauksia. Näiden perusteella muodostuu aineistossa attraktiokeskuksia, joiden perusteella voidaan havainnoida äänikuvan ominaisuuksien hyviä ja huonoja puolia. Synonyymeja luodaan Sivulan (1989: 195) mukaan myös tietoisesti, esim. muodin vaikutuksesta.

Ei voida unohtaa sitäkään, että arviointikielen ominaispiirteet vaikuttavat kuunteluarvioissa käytettyyn sanastoon. Esimerkiksi merkitykseltään negatiivisten ilmausten suhteellinen vähäisyys on yhteistä hifikielelle ja muille arviointikielille. Negatiivisten ja positiivisten muodosteiden suhteellisia osuuksia tarkastelen attraktiokeskusten yhteydessä alaluvussa 8.4.

Arvioijien on myös tarpeen varioida ilmaisuaan, jottei se olisi liian puuduttavaa luettavaa. Omaperäiset ja yksilölliset ilmaukset tarjoavat mahdollisuuden erottautua muista arvioijista. Toisaalta satunnaisten ja abstraktien muodosteiden merkitykset voivat jäädä

satunnaiselle lukijalle epäselviksi. Aineiston attraktiokeskuksia käsittelemme tarkemmin luvussa 8.1 ja arvioijien sanavarastojen eroja luvussa 8.3.

Lähdeaineistossa esiintyvää runsasta ja monipuolista määritteiden ja termien yhdistämisestä sekä ketjuttamista käsittelemme tarkemmin luvussa 7.6. Voidaan kuitenkin todeta, että aineistosta hahmottuu määritteiden käytön suhteen erilaisilla muoteilla muodostettuja prototyyppisiä kokonaisuuksia. Oman ryhmänsä aineistossa muodostavat sellaiset moderatiivisen määritteen sisältävät muodosteet, joiden merkitys on heikompi kuin edussanan esiintyessä yksinään. Tällaisia ovat esimerkiksi *ilmavaan kallellaan* ja *rauhallisen tuntuinen*. Toiseen ryhmään kuuluvat sellaiset muodosteet, joissa merkitys täsmentyy tai tarkentuu määritteen myötä. Määrite ilmaisee, missä kontekstissa edussana esiintyy ja helpottaa merkityksen ymmärtämistä. Tällaisia ovat esimerkiksi *tarkkuudeltaan vaatimaton* ja *kookas sivusuunnassa*. Tällaiset muodosteet täydentävät arviointikielessä yleistä skalaarisuutta eli suhteellisten adjektiivien käyttöä.

Aineiston lukuisat piirtämis- ja maalaamismetaphoria sisältävät sanaliitot hahmottuvat myös määriteketjuiksi. Näiden muodosteiden kautta aineistosta nousee esiin kuuloaistin yhteistoiminta muiden aistien kanssa. Aineistossa on useita äänikuvaa muiden aistien kuin kuulon perusteella kuvailevia synesteettisiä ilmauksia. Äänikuva voi olla esimerkiksi *leveällä pensselillä maalattu*, *pohjaltaan musta*, *rauhallisen tuntuinen* tai *tunkkainen*.

Tuomisen (1988) mukaan äänikuvan aistimisessa hyödynnetään suuntakuulon ominaisuuksia, joilla havaitaan äänen intensiteetti-, aika- ja vaihe-eroja. Matalimmat äänitaajuudet aistitaan kehossa tuntoaistin avulla. Riittävän voimakas ärsyke yhdelle aistille mukauttaa toiset aistit mukaansa. Tuominen huomauttaa keskeisten aistien välisestä yhteydestä: jos kuulo- tai näköaistimus puuttuu, pyrkii havainnoijan mielikuvitus sen luomaan. Koehenkilöt ovat esimerkiksi paikallistaneet kuuntelukokeissa televisiota katsottaessa laitteen sivulta tulevan äänen siihen pisteeseen, mistä sen kuvasignaalin perusteella pitäisi tulla. Tuominen toteaaakin, että äänikuvien välittymisessä lopputulokseen

vaikuttaa eri aistien yhdessä aikaansaama elämys, joka perustuu osaksi mielikuvitukseen. (Tuominen 1988: 25–26.)

Tiettyihin äänikuvan ilmiöihin vaikuttaisi liittyvän runsaasti metaforisia ilmauksia, kun taas toiset ovat melko teknisinkin termein selitettävissä. Erityisen produktiivisilta ilmiöiltä metaforien suhteen vaikuttavat äänikuvan tarkkuuden ja läsnäolon kuvailu. Äänikuva voi olla kuin maalattu tai piirretty kuva. Läsnäolon tunne voidaan kuvata esimerkiksi laulajana, joka tuppautuu syliin tai astuu pari askelta taakse.

Metaforien kautta kuvaillut äänikuvan ilmiöt vaikuttavat melko yleistajuisilta. Lakoffin ja Johnsonin (1980) kognitiivisen metaforateorian mukaan metaforat eivät ole kielen pintatason ilmiö vaan osaltaan oleellinen ihmisen tapa ajatella, ymmärtää ja hahmottaa ympäröivää maailmaa (Lakoff & Johnson 1980/2003: 3, 5, 39). Esimerkiksi *sormella osoittavan tarkka* tai *veitsellä leikattu* äänikuva on helpommin hahmotettavissa tarkaksi kuin *vaihevirhemäinen* äänikuva liian suureksi tai *kuiva* liian pieneksi. Määritelmän kaltaiset metaforat vaikuttavatkin yhdeltä arviointikielen yleiskielisimmistä osista. Merkitykseltään yleiskielestä eriytyneet termit ovat vastaavasti erikoiskielen ydintä. Mielenkiintoista on, että aineiston metaforia sisältävät muodosteet keskittyvät erityisesti äänikuvan tarkkuuden kuvailemiseen. Ehkä kuuloaisti koetaan epätarkemmaksi kuin mielikuvituksen perusteella luotu kuvaileva näköhavainto.

Toiseen aistinvaraisen arvioinnin erikoiskieleen, viinikieleen, hifikieltä yhdistävät erikoiskielelle tyypilliset piirteet. Termistöä on kartutettu yleiskielestä lainatuilla sanoilla, joille on annettu uusi, erikoiskielinen merkitys. Sen sijaan uudet, erikoiskieliset merkitykset voivat erota hifi kielen ja viinikielen välillä. Esimerkiksi termin *kuiva* merkitys viinikielessä on "viinissä on vähän sokeria tai runsaasti happoja, jotka peittävät makeutta" ja termin vastakohta on *makea*. (Knuutila 2000: 32, 62, 65.) Vastaavasti hifikielessä termin *kuiva* merkitys on "äänikuva kutistunut ja pieni" ja termin vastakohta on *vaihevirhemäinen* (HMKT). Erikoiskieliä voimakkaasti yhdistävä tekijä on, että vain asiantuntijat ja harrastukseen perehtyneet harrastajat voivat hallita viinikielen ja hifi kielen termien merkitykset syvällisesti.

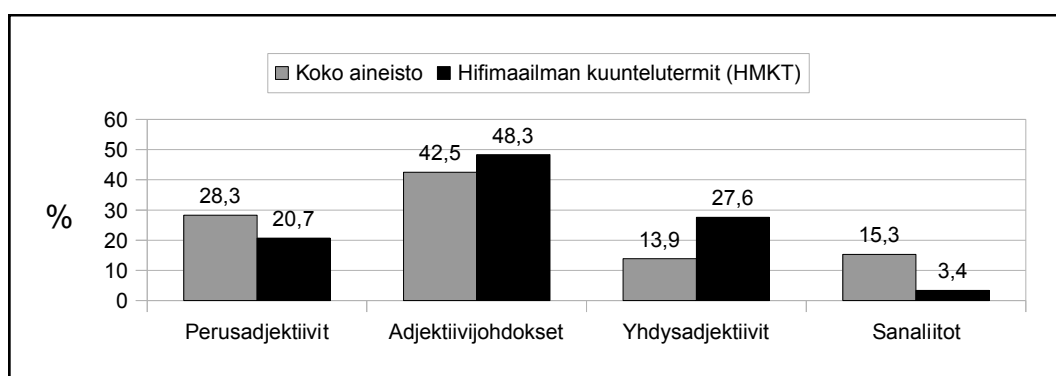
Adjektiivien soveltuvuutta viinikielen termeiksi selvittänyt Lehtiniemi (2005) havainnoi, että viinikielen arviointitermien määritelmistä löytyi runsaasti määritelmävirheitä (esim. kehämääritelmiä, tautologioita, negatiivisia ja epätäydellisiä määritelmiä). Varsinaisia terminologisesti oikeaoppisia määritelmiä Lehtiniemi ei löytänyt lainkaan. (2005: 109, 110–112.) Samansuuntainen havainto voidaan tehdä myös hifikielen termien osalta. Hifimaailman kuuntelutermien määritelmässä esiintyy useita Suonuutin (2006: 24–30) mainitsemista määritelmävirheistä. Termejä kuvaillaan runsaasti näennäisen synonyymisilla adjektiiveilla, joista vain osa on määritelty termistössä. Määritelmässä on monimerkityksisyyttä ja toisteisuutta. Toisaalta saatetaan luetella käsitepiirteitä, joita termin tarkoite ei sisällä.

Ehkä subjektiivista havaintomaailmaa luonnehtivien adjektiivien tarkka määrittely erikoiskielen tarpeisiin on vaikeampaa kuin esimerkiksi substantiivien, joiden tarkoite on rajatumpi ja läpinäkyvämpi. Kuitenkin juuri oikeaoppiset määritelmät tekisivät adjektiivitermistä yksiselitteisen termin erikoiskieleen. Tämän tutkimuksen perusteella hifialan arviointikielessä olisikin tarvetta selkiyttävään termityöhön. Esimerkiksi monille Hifimaailman kuuntelutermistössä mainituille adjektiivimuotoisille termeille ei anneta merkitysvastakohtaa kyseisessä listauksessa eikä termien käyttö ole aina johdonmukaista. Hifialan arviointisanastoa voitaisiin parantaa johdonmukaisemmilla määritelmillä sekä pyrkimällä suosimaan termejä, jotka ovat merkitykseltään mahdollisimman läpinäkyviä.

7 ÄÄNIKUVAA LUONNEHTIVIEN ADJEKTIIVIEN LUOKITTELU RAKENTEEN PERUSTEELLA

Tässä luvussa tarkastelen ja esittelen aineiston adjektiivien rakenteellisia sananmuodostuskeinoja. Koska tämän tutkimuksen päätavoitteena on selvittää, millaisilla adjektiiveilla äänikuvaa hifilaitteiden kuunteluarvioissa kuvaillaan, on syytä tarkastella aineiston adjektiiveja paitsi merkitysten, myös morfologisen analyysin kannalta. Rakenteellinen luokittelu on tässä tutkimuksessa eräänlainen perusluokittelu, joka kattaa koko aineiston, kun taas merkitysten perusteella tehty analyysi luvussa 6 kohdistuu ensisijaisesti adjektiivien merkitysten selvittämiseen. Koska sanojen rakenneosat kuten erilaiset johtimet vaikuttavat sanan merkityssisältöön, on rakenteellisella analyysillä toisaalta yhteys myös luvun 6 semanttiseen analyysiin.

Aineiston 116 muodostetta on jaoteltu luvussa 4.3 esitettyjen periaatteiden mukaisesti neljään ryhmään: perusadjektiiveihin, adjektiivijohdoksiin, yhdysadjektiiveihin ja sanaliittoihin sen mukaan, mitä sananmuodostuskeinoja niissä on käytetty (ks. liite 3). Lyhenteitä tai lyhentämällä muodostettuja ilmauksia aineistossa ei esiinny lainkaan. Kuviossa 2 on esitetty eri rakennetyyppien suhteellinen frekvenssi koko aineistossa ja Hifi-maailman kuuntelutermissä (HMKT).

KUVIO 2. Sanatyypijakauma koko aineistossa ja Hifimaailman kuuntelutermissä. Suhteellinen frekvenssi: perusadjektiivit, adjektiivijohdokset, yhdysadjektiivit, sanaliitot ja lyhenteet.

Tehty sanatyypijako perustuu adjektiivisten muodosteiden ilmiäsuun ja rakenteeseen aineistossa. Alkuperäisten sananmuodostuskeinojen selvittäminen ei nähdäkseni ole

keskeistä tämän tutkimuksen kannalta, koska sanastoon on lainattu ainesta eri aikoina vieraista kielistä, yleiskielestä ja toisista erikoiskielistä. Suomen kielessä myös lainasanat voidaan useimmiten tunnistaa rakenteensa perusteella. Siksi on perusteltua käsitellä aineiston vierassanatyyppejä ja lainasanojen käyttöä rakenteellisen analyysin yhteydessä alaluvussa 7.5.

7.1 Perusadjektiivit

Jakamattomaksi perussanaksi luokiteltavan adjektiivin vartalo on lekseemi, jota ei voida jakaa pienempiin merkityksellisiin osiin. 18 aineiston adjektiiveista voidaan luokitella johtamattomiksi perusadjektiiveiksi. Yhteensä perusadjektiiveilla on koko aineistossa 102 esiintymää, mikä on 28,3 prosenttia kaikista adjektiiviesiintymistä. Perusadjektiiveja käytetäänkin taajimmin kaikista rakennetyypeistä: keskimäärin niillä on aineistossa 5,7 esiintymää, kun koko aineiston adjektiiveilla on keskimäärin 3,1 esiintymää. Perusadjektiiveja on siis käytetty keskimääräistä useammin, ja osa niistä vaikuttaa käyttönsä perusteella vakiintuneimmilta kaikista aineiston adjektiiveista. Käyttötaajuuden mukaan laskevassa järjestyksessä esitettynä aineiston perusadjektiivit ovat *selkeä* (22), *tarkka* (21), *iso* (10), *skarppi* (10), *syvä* (7), *vakaa* (5), *intiimi* (3), *kapea* (3), *kompakti* (3), *kuiva* (3), *stabiili* (3), *suuri* (3), *laaja* (2), *leveä* (2), *pieni* (2), *lavea*, *litteä* ja *suppea*.

Perusadjektiiveiksi luokittelen ensinnäkin Hakasen (1973) tapaan kaksitavuiset vokaaliloppuiset adjektiivit: kyseeseen tulevat kaikki yleiskielen vokaalit eli *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, *y*, *ä* ja *ö*. Edellä mainitun kaltaiset perusadjektiivit aineistossa ovat *iso*, *kuiva*, *laaja*, *pieni*, *suuri*, *syvä* ja *tarkka*. Keskeinen kriteeri tämän ryhmän luokittelussa on vartalon lisäksi se, ettei adjektiivien loppuelementteihin sisälly minkäänlaista itseismerkitystä (Hakanen 1973: 54). Samasta syystä perusadjektiiveiksi lukeutuvat mainittujen tapausten lisäksi sekundaariseen pitkään vokaaliin päättyvä kaksitavuinen *vakaa* sekä kaksi- tai kolmitavuiset *eA*-loppuiset adjektiivit *kapea*, *lavea*, *leveä*, *litteä*, *selkeä* ja *suppea*. Vaikka *eA*-johtimelle onkin esitetty vastineita permiläiskieliä myöten, ei se nykykielessä ole produktiivinen. (Hakanen 1973: 64). Nämä historialliset johdokset ovatkin nykykielen kannalta perusadjektiiveja.

Joissakin tapauksissa perusadjektiivin kantasana saattaa olla olemassa, mutta se on niin vanha ja tuntematon nykypuhujalle, että adjektiivi katsotaan kuuluvaksi perusadjektiivien luokkaan. Toisaalta jako johtamattomiin adjektiiveihin ja adjektiivijohdoksiin ei ole kiistaton, sillä johdosten erottaminen perussanoista ei aina ole yksiselitteistä, vaan sanat voivat olla enemmän tai vähemmän johdosmaisia (VISK § 146; Hakanen 1973: 17). Tämän tutkimuksen aineistossa rajatapauksina voidaan pitää *-vA*-tyyppisiä nomini- ja verbipohjaisia kaksi- ja kolmitavuisia johdoksia (esim. *tilava* ja *häilyvä*). Muotonsa puolesta nämä johdokset sopisivat käsiteltäviksi perusadjektiiveina, eikä tavallinen kielenkäyttäjää välttämättä hahmota niitä johdoksiksi. Koska niissä on kuitenkin erotettavissa johdinaineiksia, joista etenkin partisiipin *-vA*-tunnuksella on tarkasti rajattu itsemerkitys (Hakanen 1973: 55), olen luokitellut näitä kahta tyyppiä olevat sanat johdoksiksi.

Sananmuodostukseltaan perusadjektiiveiksi voidaan sen sijaan tulkita ne aineiston lainälähtöiset adjektiivit, jotka on ääntenmuunnosten lisäksi mukautettu suomen kieleen sananloppuisen vokaalin *i* avulla (ns. epenteettinen *i*). VISK:n mukaan tämän yleisen lainanominien mukauttamiskeinon avulla omaksutaan suomen kieleen konsonanttiloppuisia lainasanoja ja korvataan alkuperäiset loppuvokaalit. Ilmiö on jatkuvasti produktiivinen. (VISK § 151.) Lainaperäisiä epenteettisen *i*:n avulla sopeutettuja perusadjektiiveja ovat aineiston kaksi- tai kolmitavuiset yleislainat *intiimi*, *kompakti* ja *skarppi*.

Erikoislainan *stabiili* voidaan katsoa muodostuvan samoin kuin edellä käsitellyt kolme yleislainaa. Hakanen (1973) toteaa, että *-li*-johdinta käytetään melko yleisesti loppuna sellaisille erikoislainoille, joiden lopun *l* palautuu suoraan alkuperäiseen lainanantajakieleen. (SKRK: 135; Hakanen 1973: 85.) Tulkintani mukaan jokaisen edellä mainitun neljän lainasanan kantasana on lainattu suomen kieleen kokonaisuutena, eikä suomalainen kielenkäyttäjää välttämättä tunne tai hahmota alkuperäistä vieraskielistä kantasanaa. Siksi luokittelen sanat perusadjektiiveiksi. Aineiston lainasanoja käsittelen tarkemmin luvussa 7.5.

7.2 Adjektiivijohdokset

Kuten luvussa 3.2 on todettu, on adjektiivien luokka suomen kielessä avoin sanaluokka, eli siihen voidaan muodostaa johtamalla uusia sanoja. Johtaminen on yleinen ja produktiivinen sananmuodostuskeino myös erikoisalojen kielissä (mm. Pitkänen 2008: 127). On siis odotuksenmukaista, että hifialan arviointikielessä esiintyy paljon johdoksia. Johdokset muodostavatkin sekä lukumäärältään että käyttötaajuudeltaan aineiston suurimman rakenteellisen adjektiiviryhmän. 41 johtamalla muodostetulla adjektiivilla on kaikkiaan 153 esiintymää koko aineistossa, mikä on 42,5 prosenttia kaikista esiintymistä. Keskimäärin adjektiivijohdoksilla on aineistossa 3,7 esiintymää, kun koko aineiston adjektiiveilla on 3,1 esiintymää. Johtamalla muodostettuja adjektiiveja on siis käytetty hieman keskimääräistä useammin. Taulukossa 1 on esitetty johdosten jakautuminen eri johdostyypeihin.

Taulukko 1. Adjektiivijohdokset johdostyypeittäin aakkosjärjestykseen jaoteltuina. Johdostyyppi, johdosten lukumäärä, absoluuttinen ja suhteellinen frekvenssi johdosaineistossa.

Johdostyyppi	Johdokset	f	%
denominaalinen <i>-inen</i> -johdos	6	18	11,8
denominaalinen <i>-(i)kAs</i> -johdos	2	2	1,3
denominaalinen <i>-kkA</i> -johdos	1	2	1,3
denominaalinen <i>-llinen</i> -johdos	4	12	7,8
denominaalinen <i>-mA</i> (<i>-(i)n</i> : <i>-(i)me</i>)-johdos	1	16	10,5
denominaalinen <i>-mAinen</i> -johdos	2	9	5,9
deverbaalinen <i>-mAtOn</i> -johdos	1	1	0,7
denominaalinen <i>-nAinen</i> -johdos	3	4	2,6
deverbaalinen <i>-nUt</i> -johdos	6	17	11,1
denominaalinen <i>-rA</i> -johdos	1	16	10,5
denominaalinen <i>-tOn</i> -johdos	1	10	6,5
deverbaalinen <i>-(t)tU</i> -johdos	3	8	5,2
denominaalinen <i>-vA</i> -johdos	2	24	15,7
deverbaalinen <i>-vA</i> -johdos	8	14	9,2
Yhteensä	41	153	100

Kaikki aineiston johdokset on muodostettu affiksaation keinoin lisäämällä johdin kantasanaan. Yleisimmin käytetyt johtimet ovat verbikantaan liittyvät partisiippijohtimet *-vA*

(8 johdosta) ja *-nUt* (6 johdosta) sekä nominikantaan liittyvä *-inen*-johdin (6 johdosta). Itsenäisten esiintymien lisäksi johdoksia esiintyy yhdistettyjen adjektiivien rakenneosina. Yhdyssanojen ja sanaliittojen osina on myös sellaisia johdoksia, jotka eivät esiinny aineistossa itsenäisinä sanoina. Esimerkiksi nominijohdos *piirtoinen* on aineiston yleisin yhdysadjektiivin edusosa, muttei kuitenkaan esiinny itsenäisinä tekstissä. Usein kyse on siitä, että johdos vaatii yhteyteensä pakollisen määritteen. Tässä tutkimuksessa en ole pyrkinyt pilkkomaan tällaisia tapauksia, vaan analysoin ne osina sitä muodostetta, jossa ne esiintyvät.

Aineiston johdoksista 23 on denominaalisia eli nominikantaisia ja 18 deverbaalisia eli verbikantaisia. Luokittelen seuraavaksi aineiston johdoksissa käytetyt johtimet merkityksen perusteella neljään ryhmään: 1) nominikantaiset possessiivijohdokset, 2) nominikantaiset moderatiivijohdokset, 3) verbikantaiset johdokset ja 4) karitiivijohdokset.

Tämän tutkimuksen aineistossa käytetyistä nominikantaisista johdintyypeistä produktiivisin on *-(i)nen*, jolla muodostettuja erilaisia johdoksia on lukumääräisesti eniten. Valtaosa nominikantaisista johdoksista on merkitykseltään jollakin tavoin possessiivisia eli kuuluvuussuhdetta ilmaisevia. Possessiiviset johdokset ilmaisevat "kantasanan tarkoittamalle asialle ominaista, sen omistavaa tai sisältävää, siihen liittyvää, sitä koskevaa tai sen piiriin kuuluvaa" (VISK § 261–262).

Aineiston produktiivisin nominikantainen johdin on *-inen*-johdin, jolla on muodostettu johdokset *etäinen*, *kaukainen*, *läheinen*, *realistinen*, *tekninen* ja *tunkkainen*. Hakulinen arvelee johtimen alkuperäisen merkityksen olleen ainakin osaksi deminutiivinen (SKRK: 106). Hakanen puolestaan toteaa, että *-inen* kuuluu adjektiivinjohtimena kielen produktiivisimpiin johtimiin (Hakanen 1973: 90). Johtimella muodostetut adjektiivit voidaan luokitella tämän tutkimuksen aineiston osalta kahteen ryhmään. Ensimmäisen tyyppin merkitys on possessiivinen tai runsautta osoittava 'kantasanan tarkoitteen kaltainen': *realistinen*, *tekninen* ja *tunkkainen*. Toiseksi merkitys voi olla 'kantasanan ilmaisemaan paikkaan tai suuntaan kuuluva': *etäinen*, *kaukainen* ja *läheinen*. Tämän ryhmän

johdoksia yhdistää toisiinsa eräänlainen suuntafaktori, joka on mukana myös vastakohdan muodostumisessa.

-llinen-johtimella on muodostettu johdokset *rauhallinen*, *täsmällinen*, *viihteellinen* ja *viitteellinen*. Hakasen mukaan johdin on yleisimpiä ja samalla produktiivisimpia adjektiivinjohtimia. Johdin koostuu adessiivin päätteestä *-lla/-llä* ja *-inen*-johtimesta. Johdin on kehittynyt merkitykseltään moninaiseksi, mutta *-llinen*-johdoksille on kuitenkin mahdollista määrittää yhteisiäkin merkityspiirteitä (Hakanen 1973: 100–102).

Aineiston *-llinen*-johdokset voidaan luokitella merkitykseltään kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän merkitys on possessiivinen 'jossa t. jolla on, johon kuuluu kantasanana tarkoite': *rauhallinen* ja *viihteellinen*. Toisen merkitysryhmän muodostavat merkitykseltään abstraktit adjektiivit, joiden merkitys on 'kantasanana tarkoitteeseen kuuluva, liittyvä, siihen sidoksissa oleva': *täsmällinen* 'tarkka, oikea, eksakti' (KS) ja *viitteellinen* 'viitteitä, vihjeitä, suuntaa antava' (KS). Esimerkeistä voidaan huomata, että kantasanana on usein substantiivi ja että johdin liittyy usein yksikönvartaloon.

-mainen-johtimella on muodostettu aineiston johdokset *kaiutinmainen* ja *pistemäinen*. Merkitykseltään nämä substantiivikantaiset adjektiivit ilmaisevat 'kantasanansa tarkoitteen kaltaista'. *mainen*-adjektiivi voi tarkoittaa myös kantasanana tarkoitteelle jossain suhteessa ominaista. Kantasanana ja luonnehdittavan tarkoiteita ei samasteta, vaan ne vertautuvat toisiinsa vaikkapa jonkin ominaisuuden tai merkityspiirteen suhteen. (SKRK: 140; Hakanen 1973: 104–105; VISK § 280.) Esimerkiksi *pistemäinen* ääni ei sinänsä muistuta pistettä tai ole kooltaan pieni, vaan *pistemäisessä* äänikuvassa yksittäiset soittimet paikallistuvat tarkasti ja rajatusti omille alueilleen.

-nainen-johtimella on muodostettu aineiston johdokset *aukinainen*, *irtonainen* ja *yhtenäinen*. Johtimen ainekset ovat *-na/-nä* + *-inen*. Johdostyyppi pohjautuu essiiviin, mikä määrää myös johdosten merkitystä. Adjektiivijohdokset voivat ilmaista tilaa, jossa adjektiivin luonnehtiman substantiivin tarkoite on, tai tälle tarkoitteelle tyypillistä ominaisuutta. Muodosteet voivat olla myös merkitykseltään yksilöllisiä. Johdostyyppiin kuu-

luu suomen kielessä noin 35 vakiintunutta lekseemiä, eikä se kartu. (SKRK: 141; VISK § 282.)

Edellä käsiteltyjen produktiivisten johtimien lisäksi on aineistossa muodostettu possessiivisia nominikantaisia johdoksia muutamilla muilla Hakasen (1973: 74) puoli- tai epäproduktiivisiksi luokittelemilla possessiivijohtimilla. *-(i)kAs*-johtimella muodostetaan merkitykseltään possessiivisia ja lisäksi monesti runsautta osoittavia adjektiiveja. Johtimen ainekset ovat *-kka/-kkä* ja *-s*. (SKRK: 130; Hakanen 1973: 96.) Aineistossa on kaksi *-(i)kAs*-johdosta: adjektiivit *kookas* 'isokokoinen, suuri, mittava' (KS) ja *ulotteikas* 'moniulotteinen' (KS).

Nominikantaisella *-vA*-johtimella on muodostettu aineiston johdokset *ilmava* ja *tilava*. *-vA*-johdin ilmaisee possessiivisuutta ja runsautta. Tämän adjektiiviryhmän adjektiivijohdoksia yhdistävä merkitys on 'jossa t. jolla on runsaasti kantasanan tarkoitetta'. (SKRK: 122–123; Hakanen 1973: 84; VISK § 290.)

-kka-johtimella muodostetuille johdoksille ovat ominaisia deminutiivis-moderatiiviset piirteet. Moderatiivijohdos ilmaisee kanta-adjektiivinsa tarkoittaman ominaisuuden jonkinlaista astetta, joka on kuitenkin vähäisempi kuin johdoksen kanta-adjektiivi sellaisenaan ilmaisee. Monet *-kka*-loppuiset adjektiivit ovat deskriptiivissävyisiä ja lekseemikannattomia. Rakenteelle ovat tyypillisiä vakiintumattomat ja käytössä satunnaiset lekseemit. (SKRK: 109, 161; Hakanen 1973: 77; VISK § 288, 294.) Aineiston ainoa *-kka*-johdos on *kuivakka* 'kuivan tuntuinen, kuivahko, kuivanpuoleinen' (KS). Kyseessä on siis moderatiivinen johdos kantasanasta *kuiva*.

Aineiston johdos *avoin* on muodostettu denominaalisella *-mA* (*-(i)n*:*-(i)me*)-johtimella. Tämä johdin on yleisempi substantiivinjohtimena, mutta adjektiivinjohtimena Hakanen luokittelee sen yleiskielessä periferiseksi. Sillä on kuitenkin vastineita kaikissa uralilaiskielissä. (SKRK: 111–112; Hakanen 1973: 85.)

Denominaalisen *-rA*-johtimen alkuperäisen merkityksen arvellaan olleen deminutiivinen. Nykykielessä johdin ei ole produktiivinen. (SKRK: 114; Hakanen 1973: 82.) Aineiston ainoa *-rA*-johtimella muodostettu johdos on adjektiiviksi *avara* 'aukea, laeva, tilava, väljä' (KS).

Tähän mennessä käsiteltyjen nominikantaisten johdosten lisäksi 18 aineiston adjektiivijohdosta on muodostettu verbeistä. Kaikki seuraavaksi käsiteltävät deverbaaliset eli verbikantaan liittyvät adjektiivinjohtimet ovat jatkuvasti produktiivisia johtimia. Partisiipeilla, jotka luokitellaan verbien nominaalimuodoiksi, on sekä verbin että nominin ominaisuuksia. Helinä Koivisto (1987) on tarkastellut väitöskirjassaan partisiipin kantaverbin vaikutusta partisiipin adjektiivistumiseen. Koska partisiipeilla on täydellinen nominien luku- ja sijataivutus, ne ovat katsottavissa myös omiksi lekseemeikseen eli verbikantaisiksi nominijohdoksiksi, jotka ovat syntaktisesti usein luokiteltavissa adjektiiveiksi (VISK § 61). Partisiipit voivat myös leksikaalistua kantaverbistään riippumattomammiksi adjektiiveiksi (VISK § 297).

Deverbaalinen *-vA*-johdin on tämän tutkimuksen aineistossa produktiivisin johdin: sillä on muodostettu 8 johdosta. Hakanen (1973: 108–109) toteaa, ettei tämän johtimen produktiivisuus juuri tunne rajoituksia, vaan johdin voi liittyä käytännöllisesti katsoen kaikkiin verbien aktiivin- ja passiivinvariantteihin. Johtimen arvellaan olevan alkujaan samaa kantaa denominaalisen *-vA*-johtimen kanssa (SKRK: 164–165). Aktiivinvarianttiin pohjautuvien verbikantaisten *-vA*-johdosten yhteinen merkityspiirre on 'sellainen, josta kannan ilmaisema (toistaiseksi) päättymätön toiminta on lähtöisin'. Tällaisiksi hahmotuvat aineiston adjektiiveista *häilyvä*, *liioitteleva*, *mahtaileva*, *ulottuva*, *vaelteleva*, *vetäytyvä* ja *ympäröivä*. Leksikaalistuneet partisiippijohdokset ovat voineet menettää yhteyden kantaverbinsä merkitykseen. Leksikaalistuneena voidaan pitää partisiippiä *hengittävä*. Esimerkin 91 tapauksessa äänikuvalla ei ole yhteyttä fyysiseen hengittämiseen, vaan kyse on enemmänkin siitä, että äänikuvassa on aistittavissa ilmavuutta eli tilaa ja ilmaa instrumenttien välillä.

(91) Stereokuva avautuu isoksi ja avaraksi, vaivattomasti *hengittäväksi*. (HM5: 35.)

(92) Kuitenkaan maltillisilla äänenvoimakkuuksilla ääni ei oikein irtoa kotelosta, vaan pysyy hieman *verhoutuneena* ja sisäänpäin kääntyneenä. Äänenvolyymin li säys auttaa asiassa jonkin verran, mutta monien livetaltiointien läsnäolon tunne jää tavoittamatta. (HM1: 14.)

Verbikantaan liittyvällä *-nUt*-johtimella on muodostettu aineiston johdokset *fokusoitunut, jäsentynyt, kutistunut, sulkeutunut, vapautunut* ja *verhoutunut*. Kaikkia näitä verbi-johdoksia yhdistää merkityspiire 'sellainen, josta kannan ilmaisema päätynyt toiminta on lähtöisin'. Johdin liittyy verbin aktiivinvaraloon. (Hakanen 1973: 110.) Muutamat tämänkin ryhmän johdokset ovat menettäneet verbinluonnettaan samalla, kun muut merkityspiirteet ovat vahvistuneet. Esimerkissä 92 mainittu *verhoutunut* ääni ei ole konkreettisesti verhoutunut kankaaseen, vaan aistittavissa ei ole tarpeeksi läsnäoloa äänikuvassa.

-(t)tU-johtimella on muodostettu aineiston johdokset *hallittu, kontrolloitu* ja *rajattu*. Johdokset kantavat merkitystä 'sellainen, johon kannan ilmaisema (toistaiseksi) päättämätön tekeminen kohdistuu'. Johtimen muodostavat passiivin tunnukset *-(t)tA-* ja *-U*. (Hakanen 1973: 110.)

Edellä mainittujen nomini- ja verbikantaisten johdosten lisäksi aineistossa on kaksi johdosta, jotka ovat merkitykseltään karitiivisia eli 'kantasanalla ilmaistua vailla olevia'. Karitiivijohdoksilla ilmaistaan siis kantasanan tarkoiteen puuttumista. Nominikantainen johdos *aineeton* on muodostettu *-tOn*-johtimella, jolla muodostetaan adjektiivien negaatiovastakohtia. Nämä johdokset eivät yleensä komparoidu, vaan ne ovat luonteeltaan absoluuttisia. (SKRK: 150, 182, 194; VISK § 292.) Karitiivijohdin voidaan lisätä myös partisiippijohdoksen perään. Verbikantainen johdos *liioittelematon* on muodostettu *-mA-tOn*-johtimella, jolla muodostetaan merkitykseltään kielteisiä negaatioadjektiiveja. Johdoksen merkitys voi olla joko aktiivinen 'joka ei liioittele, ei ole liioitellut' tai passiivinen 'jota ei liioitella, ei ole liioiteltu' (SKRK: 210).

Tutkimuksen kannalta mielenkiintoinen huomio johdosten osalta on, että erikoiskielen käytössä on perifeerisilläkin johtimilla muodostettuja kielen vanhimpaan ainekseen

kuuluvia adjektiivieja. Niillä on joko sama merkitys kuin yleiskielessä tai ne ovat saaneet uuden merkityksen.

7.3 Yhdysadjektiivit

Aineiston 18 yhdysadjektiivieja ovat *epäkaiutinmainen, epäkuulokemainen, epämääräinen, epätarkka, kaksiulotteinen, keskipainotteinen, läpikuultava, läpinäkyvä, neulantarkka, perustoimiva, selkeäpiirtoinen, suurpiirteinen, tarkkapiirtoinen, tasapainoinen, vaihevirhemäinen, yleisluonteinen, yliavara ja yliskarppi*. Yhteensä yhdysadjektiiveilla on 50 esiintymää koko aineistossa, joten yhdysadjektiiviesiintymiä on 13,9 prosenttia kaikista adjektiiviesiintymistä. Hifimaailman kuuntelutermeistä (HMKT) yhdysadjektiiveja on 8 eli 28,6 prosenttia. Keskimäärin yhdysadjektiiveilla on aineistossa 2,8 esiintymää, kun koko aineiston adjektiiveilla on 3,1 esiintymää. Adjektiiveja, jotka on muodostettu yhdistämällä jakamattomista perussanoista ja johdoksista, on siis käytetty hieman keskimääräistä harvemmin.

Kaikki aineiston yhdysadjektiivit ovat tyypiltään determinatiivisia eli alisteisia: niissä alun määriteosa määrittää lopun edusosaa. Tämä on odotuksenmukaista, sillä valtaosa suomen kielen yhdysadjektiiveista on determinatiivisia yhdysadjektiiveja (Hakanen 1973: 125). Determinatiivisia yhdysadjektiiveja voidaan luokitella esimerkiksi määriteosien ja edusosien perusteella. Aineiston yhdysadjektiiveissa on käytetty kolmentyyppisiä edusosia: perusadjektiiveja, nominikantaisia johdoksia ja verbikantaisia partisiippijohdoksia. Edusosien perusteella jaoteltuna aineiston suurimman yhdysadjektiivien ryhmän muodostavat 11 nominikantaiseen johdokseen perustuvaa muodostetta. Perusadjektiivi on edusosana neljässä ja partisiippijohdos kolmessa yhdysadjektiivissa.

perusadjektiivit: *avara, skarppi, tarkka*
nominikantaiset johdokset: *kaiutinmainen, kuulokemainen, luonteinen, määräinen, painoinen, painotteinen, piirteinen, piirtoinen, ulotteinen, virhemäinen*
partisiippijohdokset: *kuultava, näkyvä, toimiva*

Aineiston yhdysadjektiivien määriteosat voidaan jakaa sijamuodon perusteella kolmeen ryhmään. Määriteosa voi olla nominatiivi- tai genetiivimuotoinen tai sijamuodoissa tai-

pumaton. Nominatiivimuotoisella määriteosalla alkavia muodosteita on aineistossa neljä eli 22,2 prosenttia yhdysadjektiiveista. Yhdysadjektiivien *selkeäpiirtoinen* ja *tarkkapiirtoinen* määriteosat *selkeä* ja *tarkka* ovat perusadjektiiveja. Muodosteessa *kaksiulotteinen* määriteosana on numeraali *kaksi* ja muodosteessa *vaihevirhemäinen* johdokseen liittyy määritteeksi substantiivi *vaihe*.

Aineiston ainoa (5,6 % yhdysadjektiiveista) genetiivialkuinen yhdysadjektiivi *neulantarkka* perustuu vertaukseen, joka ilmaisee pistävästi tarkkuuden asteen. Tässä tapauksessa substantiivimääriteosa voimistaa yhdistelmän merkitystä ja ilmaisee entiteettiä, jolle adjektiivin kuvaama ominaisuus on tyypillinen. Tämän tyyppisillä yhdysadjektiiveilla ilmaistaan yleensä ominaisuuden suurta astetta (VISK § 427).

Sijamuodoissa taipumatonta tai vaillinaisesti taipuvaa määriteosaa kutsutaan yhdysosamuodoksi tai yhdyssanamuodoksi (VISK § 416). Suurin osa aineiston yhdyssanojen määriteosista on taipumattomia – aineiston yhdysadjektiiveista yhdysosamuodolla alkavia on 13 eli 72,2 prosenttia. Yhdysadjektiivit *läpikuultava* 'joka kuultaa läpi' (KS) ja *läpinäkyvä* 'jonka läpi voi nähdä' (KS) on muodostettu yhdistämällä adpositio *läpi* -*VA*-partisiippiin. *Läpi* on *-(i)tse*-johtimen sisältävän adposition *lävitse* synonyyminen variantti, joka ilmaisee toiminnan väylää tai reittiä, keinoa tai tapaa (VISK § 385). Yhdysadjektiivi *suurpiirteinen* 'summittainen, likimääräinen, ylimalkainen' (KS) muodostuu yhdysosamuotoisen adjektiivivartalon *suur-* ja possessiivisen *-inen*-johdoksen yhdistelmästä.

Prefiksi on sidonnainen morfeemi, jonka avulla voidaan muodostaa uusia lekseemejä. Prefiksit rinnastuvat tehtäviltään johtimiin tai yhdyssanan yhdysosiin. Prefiksi kiinnittyy sanavartalon alkuun, ja sen avulla muodostetun yhdysadjektiivin edusosana voi toimia perusadjektiivi tai johdos. (VISK § 172.) Prefiksin käyttö adjektiivissa vihjaa myös vastakohdan olemassaolosta. Tämän tutkimuksen aineistossa käytetyt prefiksit ovat *epä-*, *yli-* ja *keski-*.

Kieltoprefiksi *epä-* on erittäin produktiivinen ja voi liittyä perussanaan, johdokseen tai

yhdyssanaan. Se sisältää leksikaalisen vartaloaineksen ja on sikäli yhdysosamainen. (VISK § 1630.) *Epä*-prefiksiä käyttäen on muodostettu neljä kieltoadjektiivia, jotka hahmottuvat yhdyssanoiksi: *epäkaiutinmainen*, *epäkuulokemainen*, *epämääräinen* ja *epätarkka*. Nämä yhdysadjektiivit ilmaisevat edusosansa merkitysvastakohtaa (esim. *epätarkka* – *tarkka*; *epäkaiutinmainen* – *kaiutinmainen*). Yhdysadjektiivilla *epämääräinen* on myös idiomaattinen merkitys ’epäselvä, hämärä’ (KS). *Yli*-prefiksi on liitetty aineistossa kahteen perusadjektiiviin: *yliavara* ja *yliskarppi*. *Yli*-prefiksi lisää muodostukseen merkitysvivahteen kantasanan liiallisesta olemassaolosta tai määrästä (*yliavara* – *avara*; *yliskarppi* – *skarppi*). Keskellä sijaitsevaa tai muiden välissä olevaa merkitsevää *keski*-prefiksiä käyttäen on muodostettu yhdysadjektiivi *keskipainotteinen*.

Adjektiivijohdoksen *yleinen* yhdysosamuoto *yleis-* on määriteosana aineiston yhdysadjektiivissa *yleisluonteinen*. Yhdysosamuodon tavoin käytetään myös eräitä sellaisia nominaalisia vartaloita, jotka eivät esiinny itsenäisenä taipuvana lekseminä (VISK § 416). Tämän tutkimuksen aineistossa tätä tyyppiä ovat vartalot *perus-* ja *tasa-*, jotka toimivat määriteosina muodosteissa *perustoimiva* ja *tasapainoinen* ’tasapainossa oleva’ (KS).

Ero yhdysadjektiivien ja johdettujen adjektiivien välillä ei aina ole selvä. Hakanen (1973) toteaa, että johtimet ovat voineet kehittyä itsenäisistä sanoista, jotka ovat esiintyneet yhdyssanojen jälkiosina. Toisaalta myös yhdyssanojen ja sanaliittojen välinen raja voi olla tulkinnanvarainen. Hakanen huomauttaa, että monissa tapauksissa yhdysadjektiivin ja vastaavan sanaliiton välillä ei ole olennaista merkityseroa. (Hakanen 1973: 123.) Jo edellä käsitellyt yhdysadjektiivit *vaihevirhemäinen* ja *tasapainoinen* voidaan tulkita myös johdoksiksi yhdyssubstantiiveista *vaihevirhe* ja *tasapaino*. Tämän tutkimuksen aineistossa olen tulkinnut nämä sanat yhdysadjektiiveiksi, koska niiden kirjoitettu ilmiasu on yhdyssanamainen.

7.4 Adjektiivisesti käytetyt sanaliitot

Sanaliitoiksi on tässä tutkimuksessa määritelty erikseen kirjoitettavat monilekseemiset

adjektiivisesti käytetyt lausekkeet. Tutkimuksen aineistossa on 39 sanaliittomuotoista adjektiivisesti käytettyä muodostetta. Esiintymiä niillä on koko aineistossa 55, mikä on 15,3 prosenttia kaikista adjektiiviesiintymistä. Keskimäärin sanaliittomuotoisilla adjektiiveilla on aineistossa 1,4 esiintymää, kun koko aineiston adjektiiveilla on 3,1 esiintymää. Sanaliittomuotoisia adjektiiveja, jotka on muodostettu jakamattomista perussanoista, johdoksista ja yhdyssanoista, on käytetty selvästi keskimääräistä harvemmin – ne ovat siis satunnaisimmin esiintyvä rakennetyyppi aineistossa.

Sanaliitot ovat verrattavissa yhdysadjektiiveihin sen suhteen, miten niiden merkitys muodostuu osiensa summana: sanaliiton edussanaa määrittää yksi tai useampi lekseemi. Määritteet ja edusosat voivat olla monipuolinen yhdistelmä perussanoja, johdoksia tai yhdyssanoja. Haarala (1981: 17) huomauttaa, etteivät kaikki erikoiskielten tutkijat pidä sanaliittoja varsinaisina termeinä vaan termiryhminä. Silti sanaliitot esiintyvät erikoisalojen sanakirjoissa samanveroisina käsitteiden niminä kuin yhdistämättömät perussanat, johdokset ja yhdyssanatkin. Olen luokitellut adjektiivimaisesti käytetyt sanaliitot sen mukaan, toimiiko niissä edussanana perusadjektiivi, nomini- tai verbijohdos vai substantiivi.

Perusadjektiivin pohjautuu 4 sanaliittomuodostetta eli 10,3 prosenttia kaikista sanaliittoista. Muodosteessa *hyvä ilman syliin tuppautumista* nominatiivimuotoista perusadjektiivia määrittää jäljempänä tuleva määriteketju. Muodosteissa *pohjaltaan musta, sormella osoittavan tarkka, syvyyssuunnassa kompakti* nominatiivimuotoista perusadjektiivia määrittää ja sen merkitystä rajaa perusadjektiivia edeltävä ablatiivimuotoinen (*pohjaltaan*), genetiivimuotoinen (*sormella osoittavan*) ja inessiivimuotoinen (*syvyyssuunnassa*) määrite.

Nominatiivijohdoksiin pohjautuu 5 sanaliittoa eli 12,8 prosenttia sanaliittoista. Sanaliitoissa *etäisen kuuloinen, rauhallisen tuntuinen* ja *vakaan tuntuinen -inen*-johdosta määrittää genetiivimuotoinen perusadjektiivi (*vakaa*) tai adjektiivijohdos (*etäinen, rauhallinen*). Merkitykseltään nämä muodosteet sisältävät moderatiivisen vivahteen, joka ilmaisee, ettei määritteenä toimivan adjektiivin merkitys toteudu täydellisenä. Kyseisten

muodosteiden edussanat *kuuloinen* ja *tuntuinen* vaativat yhteyteensä pakollisen määritteen. Vasta määriteosa täydentää ilmaukset ja kytkee ne merkitykseltään tämän tutkimuksen aihepiiriin. Sanaliitossa *leveysakseliltaan vapaamuotoinen* edussanana toimivaa *-inen*-johdosta määrittää ablatiivimuotoinen substantiivi + possessiivisuffiksi. Muodosteessa *kookas sivusuunnassa* adjektiivijohdosta määrittää suuntaa ilmaiseva inessiivimuotoinen määrite.

Partisiippiin pohjautuvia sanaliittoja on 29 eli 74,4 prosenttia, mikä on valtaosa aineiston sanaliitoista. Tällaisia sanaliittoja käytetään monipuolisesti määrittämään äänikuvaa. Sanaliittojen partisiippikantaisuus on odotuksenmukaista, sillä partisiippien adjektiivistumista on monen asteista. Monissa aineiston tapauksissa partisiippi vaatiikin täydennykseen selventävän määritteen tai useampia eikä voisi esiintyä itsenäisenä merkitykseltään rajattuna muodosteena.

Sanaliitot *akustiikkaa avaava, kerroksellisuutta ilmentävä, leveällä pensselillä maisemaa maalaava, musiikkia laajentava, syvyyssuuntaa hahmottava, tilaa hahmottava, tilaa mallintava ja tilantuntua kasvattava* rakentuvat adjektiivisesti käytetystä *-vA*-partisiipista ja partitiivimuotoisesta objektista. Sanaliitossa *laaja-alaisesti kuulijaa ympäröivä* objektin attribuuttina on tapaa määrittävä adverbiaali. Sanaliitossa *leveällä pensselillä maisemaa maalaavaa* objektin määritteenä on käytetty adessiivimuotoista adjektiivia ja substantiivia.

Sanaliitoissa *aineettomasti piirtyvä* ja *syvyydeltäänkin selvästi hahmotuva -vA*-partisiippia määrittää tapaa luonnehtiva adverbiaali. Muissa *-vA*-partisiippiin pohjautuvissa sanaliitoissa määritteenä on substantiivi, joka voi olla muodoltaan genetiivi (*kuulijan ympäröivä*), inessiivi (*nipussa pysyvä*), adessiivi (*taustalla pitäytyvä*) tai allatiivi (*silmille työntyvä*). Adjektiivistuneessa sanaliitossa *läsnä oleva* vaillinaisesti taipuva *läsnä* määrittää *olla*-verbin *-vA*-partisiippia. Toisaalta voidaan katsoa, että *olla*-verbi on semanttisesti varsin tyhjä, ja Koivisto huomauttaakin, että tällaisessa tapauksessa partisiippiin voidaan katsoa olevan ikään kuin suffiksin funktiossa: määriteosa on syntaktisen kokonaisuuden semanttinen ydin (Koivisto 1987:154–155).

Kieltopartisiippiin *-mAtOn* pohjautuvissa sanaliitoissa *kaiuttimiin paikallistumaton* ja *tarkkuudeltaan vaatimaton* määritteenä toimii substantiivi, joka on monikon illatiivimuotoinen (*kaiuttimiin*) tai yks. ablatiivimuotoinen (*tarkkuudeltaan*). Aineiston *-nUt*-partisiippiin pohjautuvissa sanaliitoissa määrite luonnehtii fyysistä kokoa (*kasaan puristunut*), sijaintia (*keskelle painottunut*), ulottuvuutta (*syvyydeltään rajoittunut* ja *syvyysuunnassa rajoittunut*) tai suuntaa (*sisäänpäin kääntynyt*).

-(t)tU-partisiippiin pohjautuvissa sanaliitoissa *leveällä pensselillä maalattu*, *leveällä siveltimellä maalattu* ja *veitsellä leikattu* partisiippia määrittää adessiivimuotoinen substantiivi, jonka adjektiiviattribuuttina on kahdessa ensin mainitussa sanaliitossa käytetty perusadjektiivia *leveä*. Sanaliitossa *lavealti maalattu* partisiippin määrite on perusadjektiivin *lavea -lti*-adverbi. Näissä muodosteissa sanaliiton merkitys tarkentuu partisiippin kantaverbin (*maalata*, *leikata*) ja määritteiden mukaan. Esimerkiksi *veitsellä leikattu* äänikuva vaikuttaa tarkemmalta kuin *leveällä pensselillä maalattu*. VISK:in mukaan *-lti*-johdokset toimivat lauseessa tavan tai määrän adverbiaaleina. Merkitykseltään *-lti*-verbit ovat läheisiä *-sti*-adverbeille. (VISK § 377.)

Partisiippimuotoon pohjautuvat myös adjektiivisesti käytetyt muodosteet *hallittuun kallellaan* ja *ilmavaan kallellaan*. Näissä kahdessa tapauksessa *-(t)tU*- ja *-va*-partisiippeja määrittää adessiivimuotoinen määrite, joka moderatiivisesti luonnehtii edussanan ilmaisevan ominaisuuden astetta. Kun äänikuva on *ilmavaan kallellaan*, se ei ole täysin *ilmava*.

Lisäksi aineistossa on yksi sanaliitto (2,6 %), jonka edussana on substantiivi. Sanaliiton *siististi paketissa* edussana on substantiivin *paketti* inessiivimuoto, jota määrittää perusadjektiivista *siisti* johdettu adverbi. Tätä adverbista ja substantiivista koostuvaa muodostetta käytetään adjektiivin kaltaisesti. Äänikuvaa määrittäessään se ilmaisee, että kokonaisuus on vakaa ja hallinnassa.

Kirjoitustavassa esiintyvä horjunta voi vaikeuttaa sanaliittojen erottamista yhdyssanoista. Tämän tutkimuksen lähdeaineistossa tällaista ongelmaa ei esiinny. Ainoa ongelmalli-

nen muodoste on termi *läsnä oleva*, joka esiintyy kuunteluarvioissa välillä muodossa *läsnäoleva*. Muodosteilla ei ole merkityseroa. Erikseen kirjoittaminen noudattaa suositusta, jonka mukaan verbin nominaalimuotoon päättyvät sanat ovat sanaliittoja. Siksi olen luokitellut molempien muotojen esiintymät sanaliitoiksi.

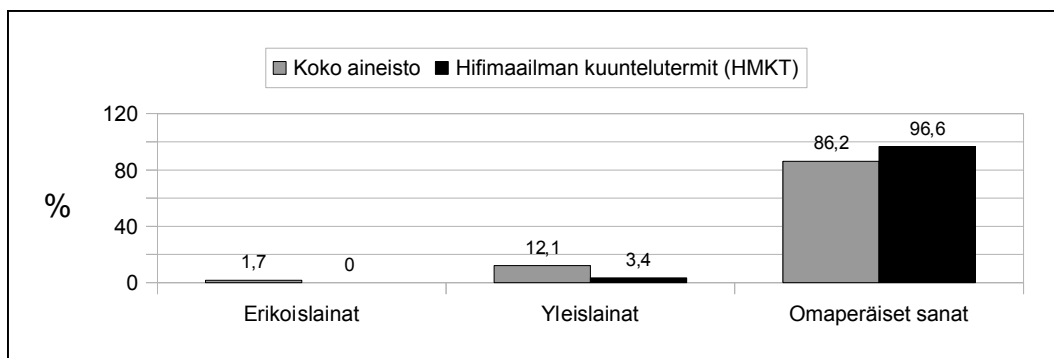
Sanaliitot jakautuvat sanaliiton osien eli lekseemien määrän osalta seuraavasti: kahdesta lekseemistä koostuvia on 32 eli 82,1 prosenttia kaikista sanaliitoista, kolmiosaisia sanaliittoja on 4 eli 10,3 prosenttia ja neliosaisia 3 eli 7,7 prosenttia. Enemmistö aineiston sanaliitoista on siis kaksiosaisia. Kun sanaliiton lekseemien lukumäärä alkaa karttua, on kyse kuvailevista ja määrittelevistä ilmauksista. Tämän tutkimuksen aineiston pisimmät kolme sanaliittoa ovat nelilekseemiset *hyvä ilman syliin tuppautumista*, *laaja-alaisesti kuulijaa ympäröivä* ja *leveällä pensselillä maisemaa maalaava*. Tällaiset sanaliitot ovat luonteeltaan enemmän määritelmiä kuin termejä. Sanaliitot ovat osaksi määritelmänomaisia, mutta niillä voidaan myös ilmaista ominaisuuden astetta, jolloin ne ovat merkitykseltään moderatiivisia (esim. *hallittuun kallellaan* ja *vakaan tuntuinen*).

Sellaiset verbikantaiset johdokset, jotka eivät ole täysin adjektiivistuneet, vaativat rakenteen kannalta yhteyteensä selittävän määritteen, joka tarkentaa johdoksen merkitystä. Esimerkiksi muodosteessa *kerroksellisuutta ilmentävä* esiintyvä *-va-partisiippi ilmentävä* on säilyttänyt verbaalisuutensa, koska se on merkitykseltään niin tyhjä, ettei sana voisi luontevasti esiintyä itsenäisenä adjektiivina.

7.5 Lainaperäiset sanat aineistossa

Uudehkot lainasanat eli vierassanat on tapana jakaa kolmeen ryhmään sen perusteella, miten ne ovat äänneasultaan mukautuneet suomen kieleen. Tässä tutkimuksessa käsitellän lainasanoina vain tunnistettavia vierassanoja, en esimerkiksi vanhoja balttilaisia tai germaanisista lainoja. Aineistossa esiintyvät vierassanat ja vierassanan sisältävät muodosteet on jaoteltu luvussa 3.2 esitellyn ryhmittelyn mukaisesti yleislainoiksi ja erikoislainoiksi (ks. liite 4). Sitaattilainoja eli täysin vieraskielisiä rakenteita ei aineistossa ole ai-

noatakaan. Vierassanatyyppejen jakauma koko aineistossa ja Hifimaailman kuunteluterministössä (HMKT) on esitetty kuviossa 3.

KUVIO 3. Lainatyyppijakauma koko aineistossa ja Hifimaailman kuuntelutermeissä. Erikoislainat, yleislainat ja omaperäiset sanat.

Koko aineistossa on 17 vierassanan sisältävää muodostetta. Erikoislainoja on 2 (1,7 % aineiston muodosteista), yleislainan sisältäviä muodosteita on 14 (12,1 %) ja kokonaan omaperäisiksi luokiteltavia muodosteita on 100 (86,2 %). Voidaan todeta, että valtaosa aineistosta ei sisällä hiljattain lainautunutta lainaperäistä ainesta. Vielä selvemmin lainalähtöisiä sanoja vieroo HMKT, jossa esiintyvistä 29:stä äänikuvaa luonnehtivasta termistä ainoastaan yksi (3,4 %) on luokiteltavissa lainasanaksi. Kyseessä on yleislaina *kompakti*. Kaikki aineiston lainasanan sisältävät muodosteet sekä kokonaan omaperäiset muodosteet on esitetty liitteessä 4.

Erikoislainoiksi olen luokitellut aineiston sanat *fokusoitunut* ja *stabiili*. Molemmissa on suomen kielelle vieraita äänneitä (*b* ja *f*), vaikka sopeuttamista suomen kieleen onkin tapahtunut muissa osissa sanoja. Erikoislainassa *stabiili* on erotettavissa sanan lainattuun kantamuotoon liittyvä loppuvokaali *i*.

Yleislainat muodostavat aineiston suurimman lainasanaryhmän. Ne ovat mukautuneet suomen yleiskieleen niin hyvin, ettei niitä välttämättä enää edes mielletä lainoiksi, eikä niissä käytetä suomen kielelle vieraita äänneitä. Aineiston 11 yleislainasanaa ovat *akseli*, *akustiikka*, *intiimi*, *kompakti*, *kontrolloitu*, *musiikki*, *pensseli*, *realistinen*, *siisti*, *skarppi* ja *tekninen*. Kun otetaan lukuun myös muodosteet, joissa yleislaina esiintyy osana yh-

dyssanaa tai sanaliittoa (*akustiikkaa avaava, leveysakseliltaan vapaamuotoinen, leveällä pensselillä maalattu, leveällä pensselillä maisemaa maalaava, musiikkia laajentava, siististi paketissa ja syvyysuunnassa kompakti*), on yleislainan sisältäviä muodosteita koko aineistossa 14 (12,1 %). Yleislainojen osalta sopeutuminen suomen kieleen on havaittavissa myös siitä, että niitä käytetään luontevasti osana yhdyssanoja ja sanaliittoja.

Aineistossa esiintyvät 13 eri lainasanaa ovat perusadjektiiveja (*intiimi, kompakti, siisti, skarppi, stabiili*), adjektiivijohdoksia (*fokusoitunut, kontrolloitu, realistinen, tekninen*) sekä substantiiveja (*akseli, akustiikka, musiikki, pensseli*). Lainasanat esiintyvät aineistossa joko itsenäisinä adjektiiveina tai osana yhdyssanaa tai sanaliittoa. Seuraavassa listauksessa on esitetty jokaisen lainasanan oletettu lainautumisreitti suomen kieleen. Lainasanan viereen on merkitty sulkuihin tiedossa oleva vuosi, jolloin sana on viimeistään esiintynyt nykymerkityksessään suomenkielisessä hakuteoksessa tai vastaavassa kirjallisessa lähteessä. Kysymysmerkki merkitsee epävarmaa etymologiaa.

akseli (1637) < ruots. *axel* (SKES; NES)
akustiikka < ? ruots. tai saks. *akustik* 'kaikusuhteet, kuuluvuus, kaikuvuus' (RU)
fokusoitunut < *fokusoida* < ? ruots. *fokusera* 'tarkentaa, keskittää huomio' (RU)
intiimi (1905) < ruots. *intim* (VES; NES)
kompakti < ? ruots. *kompakt* 'tiivis, yhtenäinen' (RU)
kontrolloitu < *kontrolloida* (1905) < ruots. *kontrollera* (VES s.v. *kontrolloida*)
musiikki (1688) < ruots. *musik* (VES; NES)
pensseli (1865) < ruots. *pensel* tai *pänsel* (SKES; NES)
realistinen < ruots. *realistisk* (VES s.v. *realismi*; RU)
siisti (1704) < ven. *tšistyj* 'puhdas, siisti' (SKES)
skarppi (<1920) < ruots. *skarp* 'tarkka, terävä' (Karttunen 1979; Paunonen 2000)
stabiili < ? ruots. *stabil* 'paikallaan pysyvä, vakaa, vakiintunut' (RU)
tekninen (1890) < ruots. *teknisk* (VES)

Muutamaa venäjistä ja mahdollisesti englannin kielestä lainattua nimitystä lukuun ottamatta valtaosa lainasanoista on saatu ruotsin kielestä. Vanhimmat englantilaislähtöiset lainat ovat kulkeutuneet suomeen ruotsin välittämänä. Suora lainaaminen englannista on yleistynyt vasta 1900-luvun puolivälistä lähtien, kun englannin kielen taito on vähitellen yleistynyt Suomessa. (Saanilahti–Nahkola 2000: 89–90.)

Suomessa hifiharrastus on alkanut yleistyä 1960-luvulta lähtien (Henell 2000: 15). Koska valtaosalle aineiston lainasanoista voidaan osoittaa yleiskielinen esiintymä jo ennen

hifiharrastuksen saapumista Suomeen, on luonnollista olettaa, että sanat on lainattu hifi-alan erikoiskieleen yleiskielestä tai muista suomenkielisistä lähteistä. Rakenteellisesti lainasanoiksi hahmottuvien sanojen lisäksi aineistossa on myös käänöslainoja, jotka on muodostettu vieraskielisten mallisanojen mukaisesti. Käänöslainat on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle.

7.6 Kokoavat huomiot rakenneseikoista

Koko aineiston ja Hifimailman kuuntelutermien (HMKT) välillä on havaittavissa eroja rakennetyyppien suosiossa (ks. kuvio 2 s. 66). Suurin ero on sanaliittojen osuudessa sekä lukumäärän että esiintymien osalta. HMKT:ssä on mainittu ainoastaan yksi sanaliitto, *läsnä oleva*. Sanaliittoja on siis 3,4 prosenttia kaikista 29 termistä. Koko aineistossa on sen sijaan kaikkiaan 39 erilaista sanaliittoa, mikä on 33,6 prosenttia kaikista 116 aineiston adjektiivimuodosteesta. Näin suuri ero kertoo osaltaan siitä, että kuunteluarvioita kirjoitettaessa on pyritty paitsi käyttämään vakiintuneita ja tuttuja termejä, myös muodostamaan tuoreita ja yksilöllisiä ilmauksia niitä yhdistelemällä. Arvioinnin tekstilaji lisää koko aineiston heterogeenisyyttä. Arviointikieli on kuvailevaa, ja kuvailevuutta tekstiin synnyttää paitsi adjektiiviesiintymien suuri määrä, myös yksittäisten adjektiivilekseemien runsaus. Kielellinen rikkaus on osaltaan sitä, ettei tekstissä toistella samoja sanoja useaan kertaan vaan käytetään vaihtelevaa sanastoa. Tällöin lekseemien määrä kasvaa, mutta yksittäisen lekseemin esiintymien suhteellinen osuus vähenee.

Tätä päätelmää tukee se havainto, että yksinkertaisilla perusadjektiiveilla on keskimäärin 5,7 ja johdoksilla 3,7 esiintymää koko aineistossa. Sen sijaan yhdysadjektiiveilla on keskimäärin 2,8 ja sanaliitoilla ainoastaan 1,4 esiintymää. Yhdistämällä muodostetut kokonaisuudet ovat aineiston perusteella harvafrekvenssisiä, joten voidaan todeta niiden olevan satunnaisemmin käytettyjä kuin perusadjektiivit ja adjektiivijohdokset. Aineiston 18 yhdysadjektiivista vain neljällä on enemmän kuin kolme esiintymää aineistossa, ja 39 sanaliitosta ainoastaan *läsnä oleva* esiintyy useammin kuin kolme kertaa lähdeaineistossa. Sen sijaan perusadjektiivit ja johdokset ovat taajemmin käytettyjä. Viisi useimmin esiintyvää sanaa ovat *ilmava* (23 esiintymää), *selkeä* (22), *tarkka* (21), *avara* (16) ja

avoin (16). Perusadjektiivien runsasta käyttöä selittänee osaltaan se, että monet perusadjektiivit ovat merkitykseltään suhteellisia eli niillä voidaan helposti ilmaista erilaisia reaalioita (Hakanen 1973: 21). Suhteellisia adjektiiveja voidaan myös käyttää intensiteettimääritteinä. Monet määritteitä sisältävät aineiston sanaliitot hahmottuvat merkitykseltään absoluuttisiksi.

Eroja rakenteeltaan eri tyyppisten muodosteiden käyttötaajuudessa selittää sekin, että yhdistämällä aikaan saadut muodosteet ovat merkitykseltään tarkempia ja kuvailevampia kuin perusadjektiivit. Merkitykseltään absoluuttisen tarkat muodosteet sopivat käytettäväksi juuri tietyissä tilanteissa ja yhteyksissä. Yhdysadjektiiveilla viitataan usein muutamaan vakiintuneeseen ilmiöön, mutta yleisesti ottaen yhdyssanoilla ja erityisesti sanaliitoilla on sujuvaa ilmaista asian tilaa satunnaisesti ja tilannekohtaisesti. Eroa lyhyiden perusadjektiivien ja adjektiivijohdosten sekä sanaliittojen käyttötaajuudessa selittää paitsi sanaliittojen merkityksen tilannesidonnaisuus, myös se, ettei monilekseemisiä rakenteita ole yhtä sujuvaa käyttää lauserakenteissa muissa asemissa kuin attribuuttina. Monilekseemisiä rakenteita esimerkiksi objektina, subjektina tai adverbialina käytävä teksti on raskaslukuista.

Yhdistäminen on yksinkertainen ja produktiivinen tapa muodostaa uusia sanoja. Periaatteessa kaikki lekseemit, joilla voidaan ilmaista ymmärrettäviä kokonaisuuksia, voidaan myös yhdistää. (Häkkinen 1990: 144.) Yleiskielessä yhdyssanat ovat pääasiassa keino jakaa suurempia käsiteluoikkia alakategorioihin. Yhdyssanakokonaisuus on normaalisti kantaelementtinsä hyponyymi (Salo 1997: 8). Tämän tutkimuksen aineiston perusteella yhdistäminen on produktiivinen keino luoda adjektiiveja arviointikieleen. Monet yhdysadjektiiveista ovat merkitykseltään kantasansa vastakohtia tai kantasanan intensiteettiä lisääviä muodosteita, kuten *epä-* ja *yli-*prefikseillä muodostetut. Tämä on sikäli odotuksenmukaista, että arviointikielessä tarvitaan kuvailevaa sanastoa, jolla voidaan ilmaista asteittaisia merkitysvivahteita täyden vastakohtaisuuden ja täyden synonymian välillä. Rakenteen perusteella jaoteltuna sanat herättävät myös huomion siitä, ettei kaikille aineiston sanoille ole aineistossa selvää vastakohtaa tai synonyymiä. On oletetta-

vaa, että useimmiten sellaisten käyttö olisi kuitenkin mahdollista (esim. *epäkuulokemainen – kuulokemainen*).

Vesikansan (1989: 214) mukaan alisteisissa yhdyssanoissa määriteosa kertoo joskus enemmän sanan sisällöstä kuin edusosa. Tämä pätee myös moniin aineiston sanaliittomuotoisiin ilmauksiin, joissa määriteosa kuvaa nimenomaan sitä, millaiseen tai mihin äänen osa-alueeseen kuuluvaan ilmiöön adjektiivisesti käytetyllä muodosteella viitataan (esim. *akustiikkaa avaava, keskelle painottunut*). Pirkko Muikku-Werner tekee havainnon, että partisiippirakenteet ovat tyypillisesti yksityiskohtaisia ja käytöltään ainutkertaisia (Muikku-Werner 2009b: 57–58). Tähän vaikuttaa ilmaukseen liittyvien määritteiden lukumäärä. Verbaalisuutensa säilyttäneet partisiippirakenteet vaativat yhteyteensä täydentäviä määritteitä, jotka tehokkaasti tarkentavat ilmausta siten, ettei se ole enää yleiskäyttöinen. Voidaankin tehdä havainto, että erikoiskielen tarkkuutta vaativissa terminäisissä ilmauksissa partisiippirakenteiden määritteistä johtuva semanttinen tarkkuus on tavoiteltava asia, mikä voi johtaa partisiippirakenteiden suosimiseen erikoiskielessä.

Toisaalta partisiippirakenteet ovat myös selittäviä ja selostavia, mikä helpottaa viestin välittämistä sellaisille lukijoille, jotka ovat tottumattomia erikoiskielen yksittäisiin termeihin. On syytä muistaa, että erikoiskielen adjektiivimuotoisilta termeiltä vaaditaan toisaalta yksiselitteisyyttä ja toisaalta läpinäkyvyyttä. Erikoiskielessä mahdollisesti eriytyneitä merkityksiä kantavat perusadjektiivit ja johdokset eivät ole kielenkäyttäjän kannalta yhtä läpinäkyviä rakenteita kuin monilekseemiset selostavat ilmaukset. Useat aineiston yhdysadjektiivit ja sanaliitot ovat sikäli läpinäkyviä (vrt. SKRK: 384), että tuntemattomasta tarkoitteesta on mahdollista muodostaa mielikuva ilmauksen osien perusteella. Tämä voi johtaa yhdysadjektiivien ja sanaliittomuotoisten adjektiivisten ilmauksien suosimiseen kuvailevissa arviointikielissä kuten hifikielessä ja viinikielessä. On kuitenkin syytä pohtia, kuinka pitkiä muodostelmia lukija pystyy vaivattomasti hahmottamaan ja ymmärtämään. Subjektiivisesti kirjoitettu abstrakti teksti ja ketjutetut hankalasti hahmotettavat tai monitulkintaiset sanat vaikeuttavat erikoiskielisen tekstin ymmärtämistä.

Aineistossa on suhteellisen vähän lainaperäistä ainesta. Paula Sajavaaran (1989: 71) mukaan erikoislainat ovat suomessa vierassanojen suurin ryhmä. Tämän tutkimuksen aineisto poikkeaa Sajavaaran huomiosta, sillä suurin osa harvoista lainasanoista on yleislainoja, jotka enää hädin tuskin hahmottuvat lainasanoiksi. Yleislainat ovat ehtineet sopeutua kieleen riittävän hyvin, jotta niitä voidaan käyttää yleisesti ilman pelkoa väärinymmärryksistä. Tavallisen kielenkäyttäjän kannalta nämä sanat ovat jo mukautuneet suomen kieleen täysin. Sen sijaan sitaattilainojen puuttuminen aineistosta tukee sitä Sajavaaran huomiota, että erikois- ja sitaattilainojen käyttäjäryhmät ovat suppeahkoja, koska lainat ovat usein tieteen ja tekniikan termejä. Haaralan (1989) mukaan muokkamattomat anglismit ja sitaattilainojen runsaus ovat ammattikielille tyypillisiä ilmiöitä. Vieraskielisiä sanoja käytetään erityisryhmien jäsenten välillä taajaan. Haarala kuitenkin huomauttaa, että vieraiden sanojen käyttöarvo heikkenee silloin, kun viestitään ryhmän ulkopuolisille jäsenille. (Haarala 1989: 273.) Kuunteluarvioteksteissä asiantuntijoiden voidaan katsoa viestivän vertaisryhmänsä ulkopuolisille lukijoille.

Henellin (2000: 15–17) mukaan suomalaisella hifialalla ja hifiharrastajilla on alusta asti ollut tiiviit kontaktit alan kansainvälisiin kaupallisiin toimijoihin ja harrastajayhteisöihin, joten on oletettavaa, että ulkopuoliset vaikutteet ovat päässeet vapaasti virtaamaan harrastajien käyttämään kieleen. Toisaalta alan suomenkielinen lehdistö on toiminut ja toimii suomalaisen hifialan erikoiskielen ja slangin yhtenäistäjänä (vrt. Saanilahti–Nahkola 2000: 106). Onkin mielenkiintoista huomata, että hifialan arviointikielen adjektiivit sisältävät paljon yleiskielisiä ja kotoperäisiä muodosteita. Keskimäärin aineiston erikoislainoilla on 2, yleislainoilla 2,4 ja omaperäisiksi luokitelluilla muodosteilla 3,2 esiintymää. Käyttötaajuus on siis suurin kokonaan omaperäisten ilmausten joukossa ja pienin vähiten suomen kieleen sopeutetun lainan sisältävien muodosteiden joukossa.

Kielen kuvaileva sanasto lienee kiteytynyttä, eikä kieleen lainata uutta kuvailevaa ja arvottavaa adjektiivimuotoista sanastoa yhtä herkästi kuin uusia innovaatioita ja tarkoitteita nimeäviä substantiiveja sekä tekoja kuvaavia verbejä. Lainasanojen vähäisyyden lisäksi voidaan nostaa esiin se, että aineistosta puuttuu slangiksi luokiteltava, perinteisillä slangijohtimilla muodostettu aines. Äänikuvan monet piirtämiseen ja maalaamiseen liit-

tyvät metaforiset ilmaukset kertovat samalla siitä, miten äänikuvaa hahmotetaan: hifi-laitteisto ikään kuin piirtää kolmiulotteisen maiseman kuuntelijan kuunneltavaksi.

Hifialan termistöä voidaan verrata esimerkiksi viininmaistelutermistöön, joka on suomen kielessä merkittävästi suppeampi kuin alan kielissä ranskassa ja englannissa (Knuutila 2000; Lehtiniemi 2005: 100). On oletettavissa, että hifialankin arviointikieli sisältää monia lainattuja ja käännettyjä termejä ja ilmiöitä. Toisaalta Gabrielsson ja Sjögren (1979) toteavat, että hifialan termit vastaavat toisiaan melko hyvin eri kielissä. Tämä voi kertoa siitä, että sanastoa siirtyy kielten välillä alan kansainvälisten kontaktien välityksellä ja käänöslainoina. Toisaalta kyse lienee erityisesti siitä, että äänestä aistittavat ilmiöt ja niiden kielentämistavat ovat universaaleja eri kulttuureissa.

Lähdeaineistossa käytetyistä määritteistä ja adjektiivisten muodosteiden yhdistämisestä voidaan todeta, että muodosteita voidaan liittää toistensa määritteiksi varsin vapaasti, kuten esimerkit 93 ja 94 osoittavat. Esimerkeissä on käytetty äänikuvan ilmavuuteen viittaavia adjektiiveja *ilmava* ja *vapautunut* toistensa määritteinä: *vapautuneen ilmava* stereokuva ja *ilmavan vapautunut* sointi.

(93) Stereokuva on olemukseltaan *vapautuneen ilmava* mutta syvyys suunnassa rajoittunut. (HM5: 35.)

(94) *Ilmavan vapautunut* ja avara sointi. (HM7: 44.)

Vaikka saman merkityskentän termejä yhdistelevien määriteketjujen käyttäminen olisi-kin lukijan kannalta yksiselitteisempää, ei yhdistelmien suhteen näytä olevan esteitä eri merkityskenttien yhdistämiseen. Arvioitavan laitteen tai laitteiston äänikuvaa voidaan luonnehtia yhdistelemällä eri merkityskenttiin kuuluvia adjektiiveja lähes mielivaltaisen vapaasti. Esimerkissä 95 on yhdessä lauseessa muodostettu kaksi äänikuvaa luonnehtivaa yhdistelmää, joilla arvioidaan äänikuvan ilmavuutta (*vapautunut*) ja tarkkuutta (*viitteellinen*) sekä kokoa (*kuivakka*) ja vakautta (*kontrolloitu*).

(95) Äänikuva on enemmänkin *vapautuneen viitteellinen* kuin *kuivakan kontrolloitu*. (HM4: 63.)

Esimerkeissä 93–95 esitettyjen määritekokonaisuuksien kaltaisia yhdistelmiä ei voida pitää omina erillisinä termeinä vaan ne vaikuttavat tilannesidonnaisilta muodosteilta.

Samaa äänen osa-aluetta kuvailevien muodosteiden yhdistelmät rajaavat yhteisesti merkitystä tai tarkentavat ja määrittävät arvioitavan ilmiön toteutumista tietyn laiteyksilön osalta. Useampia eri merkityskenttiä yhdistävät rakenteet vaikuttavat vaikeasti seurattavilta sellaisen lukijan kannalta, jolle arviointisanasto ei ole tuttua.

Tietyillä johdintyypeillä voidaan saada aikaan komparaatiota kantasanan ja johdoksen välille. Määritteillä voidaan ilmaista ominaisuuden astetta moderatiivisesti. Esimerkiksi muodoste *hallittuun kallellaan* kertoo, ettei äänikuva ole täysin *hallittu*, vaikkakin kantasanan ilmaisemaa ominaisuutta on aistittavissa. Rungas moderatiivisten adjektiivien käyttö on tyypillistä arviointikielessä, jonka tehtävänä on luokitella, kuvailla ja luonnehtia arviointikohteen ominaispiirteitä ja suhteuttaa niitä ideaaliseen täydelliseen hifitoistoon.

Hifimaailman kuuntelutermeihin on kerätty vain termimäisimmät adjektiivit, joten on odotuksenmukaista olettaa niiden olevan taajasti käytettyjä. On kuitenkin syytä huomata, että viisi kuuntelutermin adjektiivia ei esiinny lainkaan kuunteluarvioissa: ne ovat *irtonainen, kaukainen, kutistunut, sulkeutunut* ja *vaelteleva*. Mitä enemmän leksemejä adjektiivilausekkeeseen kuuluu, sitä selvemmin sen voidaan katsoa menettävän termimäisyyttään. Monilekseemiset adjektiivilausekkeet ovat enemmän määritelmän kaltaisia.

8 ATTRAKTIOKESKUKSET KUUNTELUARVIOISSA

Tässä luvussa tarkastelen aineiston attraktiokeskuksia. Alaluvussa 8.1 selvitän, mitkä äänikuvan ilmiöt nousevat esiin aineiston adjektiivien käyttötaajuuden perusteella. Alaluvussa 8.2 luon silmäyksen siihen, miten eri hifilaitetyyppien äänikuvaa käsitellään kuunteluarvioissa. Alaluvussa 8.3 vertailen eri arvioijien sanastoja keskenään. Alaluvussa 8.4 käsittelen positiivisten ja negatiivisten muodosteiden suhdetta aineistossa. Alaluvussa 8.5 teen kokoavia huomioita pääluvun keskeisistä seikoista.

8.1 Äänikuvan ilmiöiden painoarvo

Aineistoa voidaan eritellä myös sen perusteella, mistä äänikuvan ilmiöistä on käytetty runsaasti erilaisia vastineita. Tässä alaluvussa tarkastelen äänikuvan eri osa-alueisiin luokiteltujen adjektiivien käyttötaajuutta ja selvitän, mitkä ilmiöt vaikuttavat aineiston perusteella attraktiokeskuksilta. Käyttämäni jaottelu on esitetty luvussa 6. Tämä tutkimus keskittyy äänikuvaa luonnehtiviin adjektiiveihin ja adjektiivisesti käytettyihin muodosteisiin. Ei kuitenkaan voida unohtaa, ettei adjektiivien käyttö ole ainoa tapa kuvailla kielenulkoisen maailman ilmiöitä.

Muikku-Werner (2009a) huomauttaa, että lehtitekstissä voi toisinaan olla taloudellista käyttöä täsmällisiä substantiiveja. Tällöin saman asian voi ilmaista usean adjektiivin sijasta yhdellä substantiivilla. (Muikku-Werner 2009a: 115.) Lehtikielessä taloudellisuus on välttämätöntä, sillä lehdessä sanamäärä on usein rajoitettu ja kirjoittajan on tiivistettävä sanottavansa määrämittaan. Kuten jo muutamista luvussa 6 esitetyistä esimerkeistä on käynyt ilmi, voidaan äänikuvan laatuun liittyviä ilmiöitä kuvailla hieman eri näkökulmasta kuin adjektiiveilla, kun käytetään esimerkiksi substantiiveja, verbejä ja metaforia. Attraktiokeskusten tarkastelua varten olen laskenut lähdeaineistosta paitsi tämän tutkimuksen aineistoon poimitut adjektiiviset esiintymät, myös kaikki muut tapaukset, joissa viitataan luvussa 6 esitettyihin äänikuvan osa-alueiden ilmiöihin.

Tutkimuksen aineistossa on kaikkiaan 360 äänikuvaa luonnehtivaa adjektiiviesiintymää

ja lähdeaineistossa yhteensä 576 äänikuvan luonnehdintaa. Tätä havainnollistavat esimerkit 96–98, joissa on kommentoitu läsnäolon tunnetta äänikuvassa. Apuna on käytetty substantiivia (*läsnäolo*), verbiä (*olla läsnä*) sekä metaforaa, jossa stereokuva kaappaa kuuntelijan mukaansa esityslavalle. Esimerkeissä kuvaillaan lopulta samaa ilmiötä kuin esimerkissä 99, jossa äänikuvaa luonnehditaan adjektiivistuneella partisiipilla *läsnä olevaksi*.

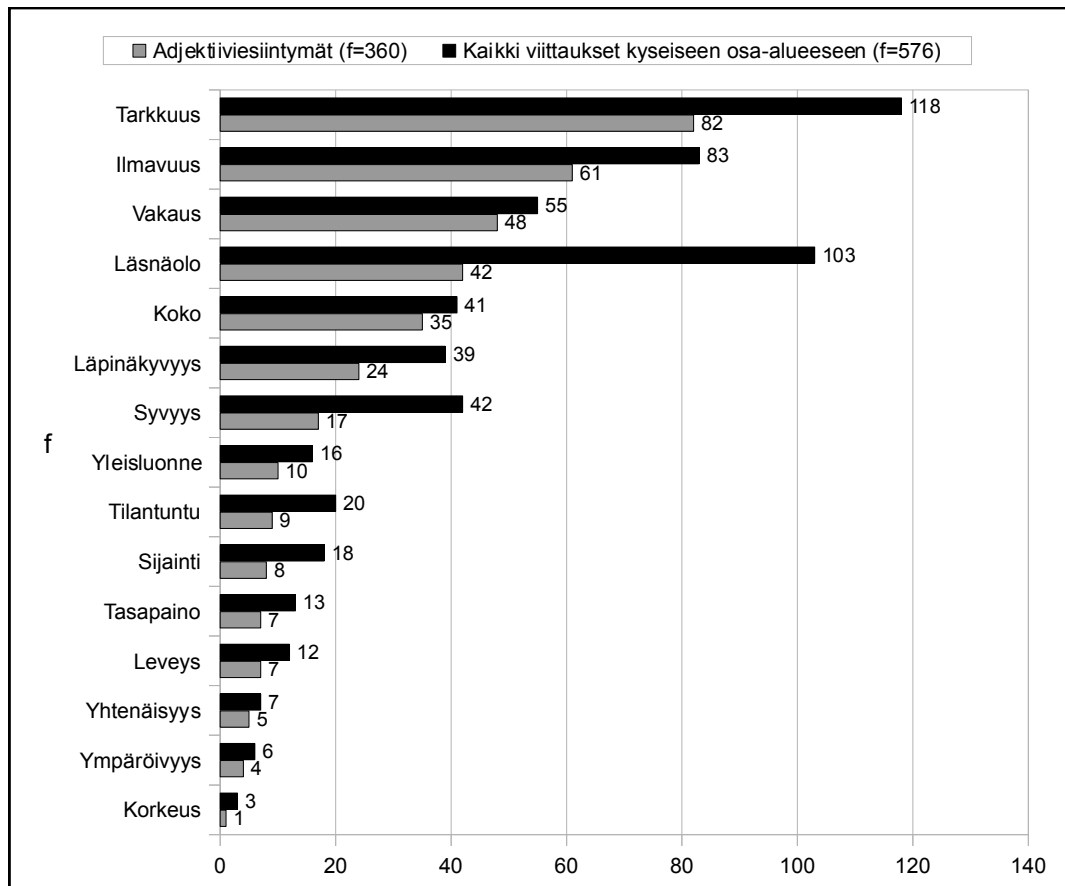
(96) *Läsnäoloa* on hyvin, mutta artikulaatiossa kuuluu vähän ylimääräistä sylkeä. (HM5: 25.)

(97) Pianokin *on hyvin läsnä*, eikä bassoa tule liikaa. (HM4: 19.)

(98) Suuri stereokuva *kaappaa kuuntelijan mukaansa esityslavalle*. (HM3: 13.)

(99) Kaiutin luo *läsnä olevan* kuvan – –. (HM1: 33.)

Kuviossa 4 on esitetty äänikuvan eri osa-alueisiin viittaavien esiintymien suhteelliset osuudet sekä adjektiiveista että kaikista äänikuvan luonnehdinnoista lähdeaineistossa. Eri ilmiöihin viittaavien esiintymien suhteellisista osuuksista voidaan tehdä päätelmiä eri osa-alueiden tärkeydestä äänikuvan laadun arvioinnissa.

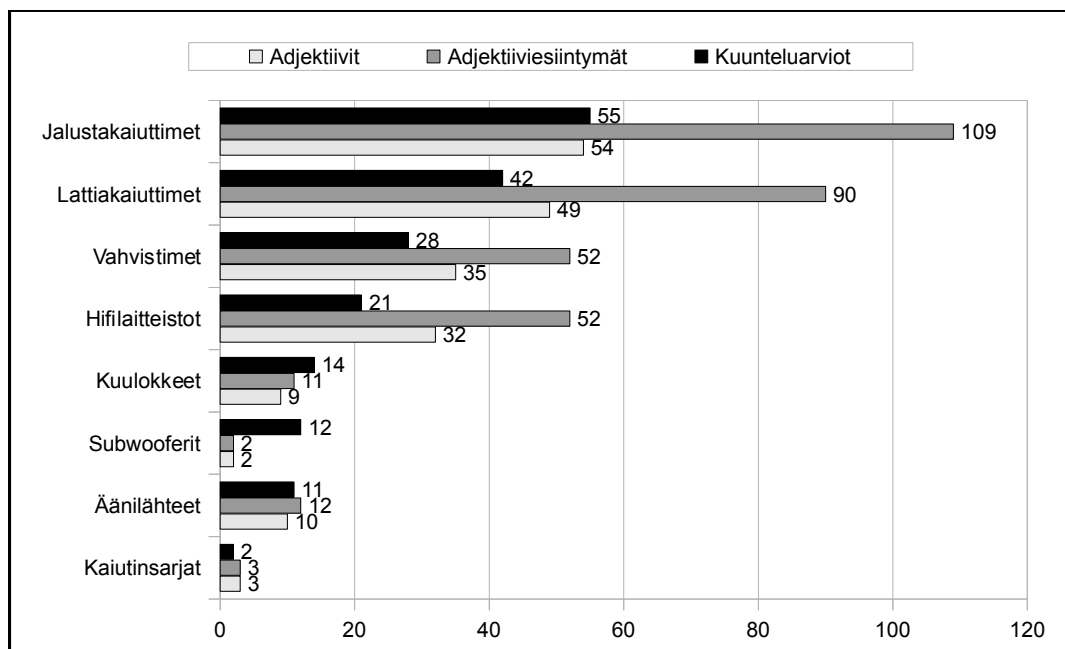
KUVIO 4. Viittaukset äänikuvan osa-alueisiin lähdeaineistossa. Adjektiiviesiintymät ja kaikki viittaukset kyseiseen osa-alueeseen lähdeaineistossa.

Kuten kuviosta 4 (sivulla 91) voidaan havaita, eniten adjektiiviesiintymiä liittyy äänikuvan tarkkuuteen, ilmavuuteen, vakauteen, läsnäoloon ja kokoon. Voidaankin todeta, että äänikuvan täsmällisyys (tarkkuus ja vakaus) ja ilmavuus vaikuttavat tässä aineistossa attraktiokeskuksilta. Edelleen kuviosta 4 käy ilmi, ettei muidenkin kuin adjektiivisten esiintymien ottaminen mukaan tarkasteluun juurikaan muuta ilmiöiden esiintymissuhteita. Attraktiokeskusten joukkoon nousevat läsnäolo, johon on viitattu lähdeaineistossa 103 kertaa (42 adjektiivia), sekä äänikuvan syvyys, johon on viitattu lähdeaineistossa 42 kertaa (17 adjektiivia). Vähiten mainintoja on tehty äänikuvan korkeuden suhteen: kolme mainintaa, joista yksi on adjektiivi.

Edelleen voidaan tarkastella sitä, kuinka suuri osuus kuhunkin ilmiöön liittyvistä maininnoista on adjektiiveja (ks. liitteen 2 taulukko 6). Suhteellisesti useimmin adjektiiveilla kuvatut äänikuvan ilmiöt ovat vakaus (87,3 % kaikista maininnoista adjektiiveja), koko (85,4 %), ilmavuus (73,5 %), yhtenäisyys (71,4 %) ja tarkkuus (69,5 %). Osaluueita, joiden kuvailussa adjektiivit muodostavat suhteellisesti pienimmän osuuden kaikista maininnoista ovat korkeus (33,3 %), syvyys (40,5 %), läsnäolo (40,8 %), sijainti (44,4 %) ja tilantuntu (45,0 %).

8.2 Erialaisten hifilaitteiden äänikuvat

Tässä alaluvussa tarkastelen sitä, onko eri hifilaitetyyppien ominaisuuksilla vaikutusta siihen, miten äänikuvaa kommentoidaan kuuntelu-arvioissa. Hifimaailmassa on vuonna 2010 julkaistu 79:stä eri hifilaitteesta yhteensä 185 kuuntelu-arviota. Eniten arvioita on julkaistu kaiuttimista, vahvistimista ja kokonaisista hifilaitteistoista. Vähemmän arvioita on tehty kuulokkeista, subwoofereista, kaiutinsarjoista sekä erillisistä äänilähteistä (esim. CD-soitin, DVD-soitin, musiikkipalvelin). 19 arviossa (10,3 %) ei mitenkään kommentoida arvioidun laitteen äänikuvaa. Kuviossa 5 on esitetty eri laitetyyppien osuudet kaikista arvioista, laitetypin arvioista poimittujen adjektiivisten muodosteiden lukumäärä sekä esiintymien kokonaismäärä (ks. myös liite 5).

KUVIO 5. Äänikuvaa luonnehtivien adjektiivien käyttö eri hifilaitteiden kuuntelu-arvioissa. Kuuntelu-arvioiden, adjektiiviesiintymien ja adjektiivien lukumäärä.

Kuvion 5 perusteella voidaan todeta, ettei eri laitetyyppien kuuntelu-arvioista hahmotu merkittäviä eroja adjektiivien lukumäärissä tai käyttötaajuudessa. Mitä useampia kuuntelu-arvioita laitetypistä on kirjoitettu, sitä enemmän on myös havaittavissa variaatiota laitteen äänikuvaa luonnehtivien adjektiivisten muodosteiden käytössä. Eri laitteiden äänikuvaa on kuvattu erilaisilla adjektiiveilla, mutta esiin ei kuitenkaan nouse selvästi laitetyyppiin sidoksissa olevia ilmiöitä subwoofereiden arvioita lukuun ottamatta.

Subwoofereista eli lisäbassokaiuttimista on kirjoitettu yhteensä 12 kuuntelu-arviota, joista peräti seitsemässä (58,3 %) ei kommentoida äänikuvaa millään tavalla. Lopuissakin viidessä arviossa on käytetty ainoastaan kahta aineistossa esiintyvää adjektiivia. Äänikuvan luonnehdintojen vähäisyyttä selittänee osaltaan se, että subwoofereita käytetään täydentämään koko taajuuskaistaa toistavien pääkaiuttimen bassotoistoa, eikä niillä toisteta kuin matalimpia äänitaajuuksia (Tuomela 1994: 206–207).

Matalilla taajuuksilla suuntakuulo on heikompi kuin korkeilla taajuuksilla. Matalat ääniaallot ovat aallonpituudeltaan pitkiä, eikä korva havaitse ääniaaltojen suuntaa tai vaiheeroa yhtä hyvin kuin korkeiden, suurtaajuuksisten äänten osalta. Matalia ääniä aistitaan-

kin paitsi kuuloaistin, myös tuntoaistin avulla, jolloin suunta-aistimus ei yleensä hahmotu. (Tuominen 1988: 32.) Onkin luonnollista, ettei subwooferin koeta arvioissa useinkaan vaikuttavan äänikuvan laatuun merkittävästi.

8.3 Äänikuva ja arvioijien suosikkisanat

Seuraavaksi tarkastelen eri arvioijien arvioissaan eniten käyttämiä muodosteita. 173 lähdeaineiston 185 kuunteluarviosta on kolmen kirjoittajan käsialaa, muut ovat kirjoittaneet 12 arviota. Arvioijien useimmin käyttämät muodosteet on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Arvioijien useimmin kuunteluarvioissa käyttämät äänikuvaa luonnehtivat adjektiivimuodosteet. Julkaistujen kuunteluarvioiden lukumäärä, adjektiivien lukumäärä, adjektiivien esiintymät, esiintymiä keskimäärin arviota kohden, HMKT:ssä mainittujen adjektiivien lukumäärä, taajimmin käytetyt adjektiivit.

Arvioija (Arviot)	Adjektiivit	Esiintymät	Esiintymiä / arvio	HMKT:ssä mainitut	Taajimmin käytetyt adjektiivit
ME (70)	55	96	1,3	11	tarkka (7), <u>ilmava</u> (6), selkeä (5), syvä (4), avoin (3), <u>epämääräinen</u> (3), iso (3), <u>pistemäinen</u> (3), suurpiirteinen (3), täsmällinen (3), <u>verhoutunut</u> (3)
MN (41)	48	100	2,4	15	<u>avara</u> (7), skarppi (7), avoin (6), <u>lähellä oleva</u> (5), <u>ilmava</u> (4), iso (4), kontrolloitu (4), tarkka (4), <u>vakaa</u> (4), läheinen (3), <u>pistemäinen</u> (3), selkeä (3), viitteellinen (3)
SS (62)	52	120	1,9	14	<u>ilmava</u> (12), selkeä (12), tarkka (8), avoin (7), <u>aineeton</u> (6), avara (6), läpikuultava (6), <u>etäinen</u> (4), <u>suurpiirteinen</u> (4), iso (3), syvä (3)
Muut (12)	13	15	1,3	3	selkeä (2), tarkka (2), epäkuulokemainen, <u>kaiutinmainen</u> , laaja, liioitteleva, läpikuultava, <u>lähellä oleva</u> , realistinen, sisäänpäin kääntynyt, tasapainoinen, tunkkainen, <u>verhoutunut</u>
Kaikki kuuntelu-arviot (185)	111	331	1,8	24	<u>ilmava</u> (23), selkeä (22), tarkka (21), <u>avara</u> (16), avoin (16), <u>lähellä oleva</u> (11), <u>aineeton</u> (10), iso (10), skarppi (10), <u>etäinen</u> (9), <u>suurpiirteinen</u> (9)

Taulukon 2 perusteella voidaan todeta, ettei kolmen eniten arvioita kirjoittaneen toimittajan välillä ole merkittäviä eroja käytettyjen adjektiivien lukumäärissä. Kullakin arvioijalla on omat suosikkisanansa. Alleviivatut muodosteet esiintyvät myös HMKT:ssä.

Kuunteluterminien 29 yksittäistä adjektiivia puuttuvat kuunteluarvioiden esiintymistä, joita on yhteensä 331. Kuunteluarvioissa on käytetty yhteensä 111:tä eri adjektiivia. Viittä HMKT:ssä mainittua adjektiivia ei esiinny kuunteluarvioissa lainkaan.

Monet suosituimmista adjektiiveista ovat lyhyehköjä perusadjektiiveja tai nominijohdoksia, pitkiä sanaliittoja ei ole käytetty taajaan. Eniten käytettyjen muodosteiden joukossa on vain kaksi verbikantaista johdosta: *läsnä oleva* ja *läpikuultava*. Muut kirjoittajat ovat käyttäneet enimmäkseen yksittäisiä muodosteita. Eniten käytettyjen adjektiivien listalta nousee esiin useita adjektiiveja, joilla on kantasanaansa kautta yhteys substantiiviin, joka nimeää jonkin luvussa 6 esitellyistä äänikuvan ilmiöistä (esim. *ilmava – ilmaisuus, läsnä oleva – läsnäolo, tarkka – tarkkuus, vakaa – vakaus*).

Arvioijista eniten kuunteluterminissä mainittuja termejä on käyttänyt MN, joka on itse laatinut kyseisen listauksen. Hänellä on käytössä 15 termiä, mikä on 31,3 prosenttia kaikista MN:n käyttämistä adjektiivivarianteista. SS:n käyttämistä varianteista on mainittu HMKT:ssä 26,9 prosenttia ja ME:n varianteista 20,0 prosenttia, muiden kirjoittajien joukossa vastaava osuus on 23,1 prosenttia. MN siis käyttää termimäisiä adjektiiveja hievan muita useammin. Taulukon 2 perusteella voidaan myös havaita, että useimmin äänikuvaa luonnehtivia adjektiiveja arvioissaan käyttää MN, jolla on arviota kohden keskimäärin 2,4 äänikuvaa luonnehtivaa adjektiiviesiintymää. Muiden osalta vastaavat luvut ovat SS:n 1,9 esiintymää, ME:n 1,3 esiintymää ja muiden kirjoittajien 1,3 esiintymää.

Muut kirjoittajat ovat käyttäneet vain kolmea kuunteluterminien termiä. Kolmella eniten arvioita kirjoittaneellakin on jokaisella käytössään yli kaksinkertainen määrä adjektiivisia muodosteita kuunteluterminien adjektiiveihin verrattuna, mikä osaltaan kertoo siitä, että äänikuvan ilmiöitä nimetään ja niitä kuvaillaan osin vakiintumattomilla nimityksillä. Johtopäätös onkin, että kuunteluterminien on suppea ja kaipaisi lisää termejä ja määritelmiä. Toisaalta kyseessä on tyylikeino, jolla toimittajat elävöittävät ja monipuolistavat kuunteluarviotekstejään. Voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, käytetäänkö olemassa olevan listauksen termejä tarpeeksi johdonmukaisesti silloin, kun se olisi mahdollista.

8.4 Positiiviset ja negatiiviset muodosteet

Negatiivista merkitystä kantavia muodosteita on koko aineistossa merkittävästi vähemmän kuin positiivisia. Karitiivisilla *-tOn* ja *-mAtOn* -johtimilla sekä *epä*-prefiksillä muodostettuja negaatioadjektiiveja on aineistossa yhteensä 6, ja niillä on 22 esiintymää. Negaatioadjektiiveja (*aineeton*, *epäkaiutinmainen*, *epäkuulokemainen*, *epämääräinen*, *epätarkka* ja *liioittelematon*) on siis 5,2 prosenttia kaikista 116 adjektiivista, ja negaatioadjektiivien esiintymiä on 6,1 prosenttia kaikista 360 esiintymästä. Aineiston 116 muodosteesta merkitykseltään positiivisiksi hahmottuu 72 (62,1 %) ja negatiivisiksi 44 (37,9 %) (ks. liite 1). Ero korostuu, kun tarkastellaan adjektiivien esiintymiä koko aineistossa. Positiivista merkitystä kantavilla 72 muodosteella on 266 esiintymää eli 73,9 prosenttia kaikista esiintymistä. Negatiivisilla muodosteilla on vastaavasti 94 esiintymää eli 26,1 prosenttia kaikista esiintymistä.

Keskimäärin positiivisilla adjektiiveilla on aineistossa 3,7 esiintymää ja negatiivisilla adjektiiveilla 2,1 esiintymää. Edellä mainittujen lukujen perusteella positiivisia merkityskomponentteja kantavia adjektiiveja käytetään aineistossa enemmän sekä lukumäärän että käyttötaajuuden kannalta. Hifialan arviointikieltä ei siis voida kutsua leimallisesti negatiiviseksi tässä suhteessa, koska koko aineiston adjektiiviesiintymistä positiivista merkitystä kantaa lähes kolme neljäsosaa. Samanlaisia tuloksia on saatu myös viikielen tutkimuksissa (Seppä 1994: 31; Häkli 2011: 73).

Negatiivisten muodosteiden vähäisyys on yllättävää, kun muistetaan, että äänentoiston laatua on perinteisesti arvioitu mittaamalla laadullisia puutteita eli erilaisia vääristymiä äänessä (Karjalainen 2009: 47). Vaikuttaakin, siltä, ettei subjektiivinen arviointi välttämättä suosi negatiivisten ilmausten käyttöä. Tämän tutkimuksen perusteella arviointikielessä pyritään kuvaamaan äänen ilmiöitä enimmäkseen merkitykseltään positiivisilla adjektiiveilla, ei niinkään negaatioadjektiiveilla. Ilmiöön vaikuttaa osaltaan se, ettei kaikille adjektiiveille ole olemassa luontevasti kaikissa yhteyksissä käytettävissä olevia vastakohtia, kuten Hakanen (1973: 254) huomauttaa.

Koska merkitysvastakohtia ei kaikille muodosteille löydy sanavarastosta, voidaan käyttää negatiota. Toisaalta myös olemassa olevien negatiivista merkitystä kantavien ilmausten käyttöä vältetään. Ennemmin todetaan, että positiivista merkitystä kantavaa ominaisuutta ei ole havaittavissa testatun laitteen osalta.

(100) Äänikuva on aineeton, mutta stereokuva ei ole täysin stabiili tai pistemäinen. (HM6: 54.)

Preferoidun ominaisuuden puute tuodaan arvioissa usein esille lauseyhteyden kautta. Tällainen tapaus on esimerkissä 100. Usein negaation astetta lievennetään moderatiivisilla määritteillä.

Mukautumisellakin on vaikutusta äänikuvan aistinvaraiseen arviointoon. Virheisiin ja puutteisiin äänessä totutaan ja sopeudutaan melko helposti. Nikulan tutkimuksessa ammattiäänittäjät luonnehtivat koekuuntelukertojen merkitystä seuraavasti: mitä useamman kerran virheellinen äänite kuultiin, sitä paremmin korva tottui virheisiin, eikä niitä koettu enää yhtä merkittäviksi (Nikula 2004: 66). On myös mahdollista, että arvioijat haluavat välttää negatiivisten ilmausten käyttöä esimerkiksi kaupallisten syiden vuoksi. Arvioissa mainitaan laitteiden äänikuvan positiiviset puolet. Puutteet piilotetaan tekstin rivien väliin.

8.5 Kokoavat huomiot attraktiokeskuksista

Samaan ilmiöön viittaavien varianttien runsaus ja moderatiivisuus ovat tekijöitä, jotka yhdistävät hifikieltä viinikieleen (vrt. Seppä 1994: 96–98). Variaation runsaus on hypoteesini mukaista. Kaikista muodosteista 62 (53,4 %) esiintyy lähdeaineistossa ainoastaan kertaalleen. Vastaavasti muodosteita, joita käytetään lähdeaineistossa 10 kertaa tai useammin, on 9 (7,8 %). Taajimmin käytetyistä muodosteista vain harvat ovat verbikantaisia johdoksia, joita kuitenkin on huomattava osa aineiston kaikista varianteista. Aineiston perusteella verbikantaisia johdoksia käytetään adjektiivimaisesti, mutta käyttötaajuuden perusteella perusadjektiivit ja nominijohdokset ovat suosituimpia. Yksi syy tähän eroon lienee se, että verbikantaisten johdosten adjektiivimaisuutta on monen asteista. Toiset rakenteet vaativat seurakseen täydennyksiä, eikä monimutkaisten rakenteiden

käyttäminen määritteinä ja tietyissä lauseasemissa ole yhtä luontevaa kuin perusadjektiivien ja adjektiivijohdosten.

Pia Lehtiniemi (2005) on pohtinut sitä, voiko adjektiivi olla termi viinikielessä. Suuri osa erikoisalojen termeistä ei ole adjektiiveja (Niemicorpi 1996: 43, 83–85). Lehtiniemen tutkimuksen (2005: 113) tavoin myös tämän tutkimuksen perusteella voidaan todeta, ettei adjektiivin käytölle terminä ole olemassa varsinaista estettä. Adjektiivien termimäisyydessä on kuitenkin aste-eroja. Merkitykseltään hyvin lähellä yleiskielen merkitystään olevat adjektiivit ovat monikäyttöisiä, ja niitä voidaan myös yhdistää moderatiivisina määritteinä erikoiskielisiin termeihin. Termien käytön tueksi tarvitaan johdonmukaisesti tehtyjä määritelmiä, jotka ovat helposti saatavilla. Pitkät sanaliitot ovat jo itsessään määritelmää muistuttavia, eivät termimäisiä.

Polysemia eli monimerkityksisyys ja homonymia eli sanojen rakenteellinen monitulkintaisuus voivat kuitenkin muodostua ongelmaksi erikoisalan termistössä. Adjektiivin erikoiskielisen erikoismerkityksen saanutta varianttia saatetaan käyttää rinnan yleiskielen merkitystä kantavan saman adjektiivin muodon kanssa. Lehtiniemi (2005: 8) tekee saman havainnon viinikielen termistöstä: monet termit viittaavat useampaan kuin yhteen käsitteeseen. Sivulliselle lukijalle erikoiskieliset adjektiivitermit eivät välttämättä ole kovin läpinäkyviä. Kyseisen kaltaisten termien merkityksen selvittäminen on haastava tehtävä, jos määritelmät puuttuvat. Erityisesti voidaan pohtia, miten tarkkarajaisia termien sisällöt todella ovat ja miten yksiselitteisesti erikoiskieli on ymmärrettävissä näissä nimenomaisissa tapauksissa. Käsitteitä luonnehtivien termien häilyvyys aiheuttaa ongelmia kommunikaation kannalta.

Koska aiemmissa tutkimuksissa asiantuntijakuuntelijat kiinnittävät huomionsa erityisesti virheisiin, on merkittävä havainto, että selvä vähemmistö aineiston kaikista esiintymistä on negatiivisesti arvottavia muodosteita. Esimerkiksi Nikula (2004) luonnehtii kuuntelukoetehtävistään saamiaan kommentteja "mielenkiintoisiksi, asialliseksi ja osin kriittisiksi". Hän toteaa myös, että ammattiäänittäjät kommentoivat koekuuntelutehtävissä käytettyjen äänitteiden puutteita useammin kuin ansioita. (Nikula 2004: 66–67.)

Nikulan havainto vaikuttaa olevan ristiriidassa tämän tutkimuksen kanssa, koska merkitykseltään negatiivisia muodosteita on selvä vähemmistö (26,1 %) kaikista aineiston 360 esiintymästä.

Monet kuunteluarvioiden negatiivisesti äänikuvan laatua arvottavista muodosteista ovat metaforisia. Muikku-Wernerin (2009a) mukaan metaforia voidaan pitää kirja-arvostelujen prototyypisimpänä piirteenä. Hän huomauttaa myös, että metaforilla voidaan lieventää ankaraakin kritiikkiä ja pyrkiä säästämään kritiikin kohteen kasvot. (Muikku-Werner 2009a: 110.) Runsaasti metaforia sisältävä kieli on tyypillistä myös viiniarvosteluille. Vaikuttaa siltä, että viiniarvosteluissakin kritiikkiä lievennetään metaforisilla ilmauksilla. Viinejä kuvaillaan enemmän näennäisen positiivisesti arvottavilla metaforisilla adjektiiveilla (esim. *helppo ja yksinkertainen viini*) kuin suoraan negatiivisesti evaluoivilla adjektiiveilla. (Häkli 2011: 73.)

Tässä yhteydessä on syytä muistaa, että kuunteluarvioteksteissä on kritiikin lisäksi mukana aina myös kaupallinen näkökulma. Hifilaitteiden maahantuoja toimittavat uusia malleja testattaviksi, ja laitearviot toimivat myös eräänlaisina mainosteksteinä. Toisaalta maan ainoalla tämän erityisalan aikakauslehdellä on vaikutusta siihen, mitkä laitteet nostetaan esiin julkaisemalla niistä arviointitekstejä. Henellin (2000: 75–76) mukaan suomalaiselle hifialalle on ollut tyypillistä kaupallisen toiminnan voimakas keskittyminen. Kaupallisen paineen olemassaolosta pienessä maassa kertonee sekin, että vuonna 2012 Hifimaailma-lehden pääkirjoituksissa on ruodittu ongelmallisia suhteita hifilaitteiden maahantuojaan. Tietyt maahantuoja ovat jopa kieltäytyneet toimittamasta edustamiaan laitteita kuuntelutesteihin, koska niissä ei ole kuultu tarpeeksi suuria eroja heidän edustamiensa ja kilpailevien valmistajien laitteiden välillä.

Mielenkiintoista on myös se, mitä aineistossa ei mainita sanallakaan. Esimerkiksi Tuomisen (1988: 6–7) ja Tuomelan (1994: 52–56) mainitsemia äänenlaadun arvioinnin objektiivisia laatutekijöitä (esim. *huojuva, huriseva, jyrisevä, kohinainen tai säröinen ääni*) ei mainita lainkaan Hifimaailman kuuntelutermeissä. Voi olla, että hifilaitteiden perustaso on nykyisin niin hyvä, ettei teknisen toteutuksen puutteet ilmiselvästi paljastavia

virheääniä useinkaan synny. Kuuntelutesteihin valittujen laitteiden tekninen perustoteutus lienee siksi hyvä, että kuunteluarvioissa voidaan keskittyä subjektiivisiksi hahmottuvien erojen havainnointiin.

Yksi puuttuva osa-alue on äänikuvan tilavaikutelman vertaaminen todelliseen esityspaikkaan. Lienee mahdollista, että tila voisi olla esimerkiksi *kaikuista*, *hallimainen* tai *klubimainen*. Selitys tämän kaltaisten termien puutteeseen voi olla se, että ne ovat yksittäisille äänitteille ominaisia yksilöllisiä piirteitä. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella vaikuttaakin kiistattomalta, ettei kuunteluarvioissa todella juurikaan kommentoida yksittäisten äänitteiden ominaisuuksia.

Äänenlaadun arvioinnin asiantuntijuuteen ei riitä pelkkä analyttisen kuuntelun taito. Lisäksi asiantuntijan tulee osata kertoa kokemuksistaan ja havainnoistaan selväsanaisesti ja ymmärrettävästi. Kieli koostuu käsitteistä, jotka edustavat aina yleistyksiä. Käsitteiden merkitys selittyy tarkasti vasta asiayhteyden ja kokemuksen myötä. Koivumäki huomauttaa, että kieli on paitsi avoin symbolijärjestelmä, jossa sanat selittävät toisensa, myös sarja äänne-eroja yhdistettynä sarjaan merkityseroja. Havaintojen välittäminen on monimerkityksistä kielenkäyttöä ja sidoksissa yhteiseen, yleiseen tulkintaan. (Koivumäki 1993: 34–36.)

Äänenlaadusta tehtyjen havaintojen välittäminen toisille ihmisille on tietyllä tapaa havaintoja vastaavien mielikuvien synnyttämistä. Se edellyttää keinoja jakaa yhteisiä käsitteitä ja niiden merkityksiä. Mielikuvien syntyä ohjailemaan pyrkivän toimittajan ja tämän kuunteluarviota lukevan vastaanottajan välille pitää muodostua yhteisesti ymmärrettävissä oleva merkitysyhteys, jotta viestintä voisi onnistua.

Nikulan (2004) tutkimuksessa ammattiäänittäjät olivat hifistejä (kirjava joukko aktiiviharrastajia) aktiivisempia ja rohkeampia ilmaisemaan mielipiteensä äänenlaadullisista eroista. Toisaalta asiantuntijakuuntelijat pystyivät myös olemaan ytimekkäämpiä ja vähäsanaisempia kommentissaan. Syynä lyhytsanaisuuteen Nikula pitää seuraavia

seikkoja: asiantuntijat ovat harjaantuneita analyysiin ja heillä on termistö hallussaan paremmin kuin kirjavalla joukolla satunnaisia hifiharrastajia. (Nikula 2004: 66–68.)

Äänikuvan syvyyteen liittyvien mainintojen korkeaa lukumäärää selittänee osaltaan se, että syvyytsvaikutelma vaikuttaa olevan yksi keskeisistä tarkkailukohteista, joihin asiantuntujakuuntelijat keskittävät huomionsa, kun halutaan kuulla eroja laitteiden välillä. Esimerkiksi Nikulan (2004) tutkimuksessa kävi ilmi tilastollisesti merkitseviä eroja ammattilaisten ja harrastajien tavassa hahmottaa äänikuvan syvyyttä. Hifiharrastajien käsitys stereokuvasta ei ollut yhtä syvä kuin ammattiäänittäjien. Ammattiäänittäjät sijoittivat tapahtumia syvyyssuunnassa sekä lähemmäs että kauemmas kuin tavalliset hifiharrastajat. (Nikula 2004: 75.) Nikulan mielestä ero johtui siitä, että ammattiäänittäjät kykenivät keskittämään huomionsa sellaisiin äänitysteknisiin seikkoihin, jollaisia he joutuvat toistuvasti ottamaan huomioon heille tutuissa äänitystilanteissa. (Nikula 2004: 87.)

Tämän tutkimuksen aineiston ja Nikulan havaintojen välillä on havaittavissa yhteys siinä, mitkä äänikuvan ominaisuudet korostuvat silloin, kun kuunnellaan eroja äänikuvien välillä. Myös Henellin tutkimuksen perusteella äänikuvan kolmiulotteisuus eli tilavaikutelman leveys, syvyys ja korkeus ovat tärkeitä tavoitteita hifiharrastajille. Tyypillistä on, että pienetkin virheet äänentoistossa koetaan niin häiritseviksi, että tavoite eli nautittava elämys menee pilalle. (Henell 2000: 1, 42.)

Ihmisen kuulo ei ole poikkeuksellisen tarkka ja erehtymätön instrumentti, vaan huijattavissa ja harhautettavissa. Kokemuksen kautta ilmiöitä voidaan kuitenkin tunnistaa ja tiedostaa paremmin. Karjalainen (2009) huomauttaa, ettei tallennettua äänikuvaa toistettaessa syntyvä keinotekoinen äänikuva voi koskaan olla yhtä tarkka kuin alkuperäinen esitys. Esimerkiksi studiotekniikan avulla rakennettu äänilähteen suunta saattaa vaihdella eri taajuuksilla. Eri äänikanavista korviin saapuvat signaalit vaimentavat ja vahvistavat toisiaan korvakäytäviin summautuessaan, jolloin syntyy havaitun äänilähteen vääristymiä. (Karjalainen 2009: 216.) Tuomisen (1988) mukaan yhtenäistä, jatkuvaa ääntä on lähes mahdoton paikallistaa, koska äänen koetaan saapuvan korviin samanaikaisesti. Hän toteaa paikallistamisen onnistuvan parhaiten iskujen ja napsahdusten kaltaisten het-

kellisten impulssiäänten avulla. (Tuominen 1988: 33–34.) Äänikuvan laatua lienee siis helpointa arvioida syttyvien ja sammuvien äänten perusteella. Tämän tutkimuksen aineiston runsaat viittaukset äänikuvan täsmällisyyteen voivat selittyä sillä, että tarkkuuteen ja vakauteen liittyvien ilmiöiden avulla on helpointa aistia virheet äänikuvassa, joten kuuntelijat kiinnittävät huomionsa erityisesti näihin ilmiöihin.

Erikoiskieli helpottaa asiantuntijoiden keskinäistä viestintää, kun hankalat ja pitkät termit voidaan korvata lyhyemmällä, mutta alan piirissä silti täsmällisillä vastineilla. Risto Haaralan (1981) esittämät kuusi erikoiskielen perusvaatimusta ovat yksiselitteisyys, tarkkuus, loogisuus, selkeys, tarpeeksi laaja ymmärrettävyys sekä rakenteellinen virheettömyys. Haaralan mielestä erikoiskielen olisi täytettävä nämä vaatimukset voidakseen mahdollisimman hyvin selviytyä tehtävästään työkaluna, jonka avulla erikoisalan käsitemaailmaa jäsennetään, kuvataan ja muokataan. (Haarala 1981: 11–12.) Tutkimuksen perusteella arvioijat käyttävät äänikuvan ominaisuuksia luonnehtiessaan eriäviä ilmauksia. Tietyt ilmaukset eivät ole semanttisesti läpinäkyviä vaan vaativat erikoiskielen merkityksen tuntemista. Termit, jotka voivat kantaa yleiskielen merkitystä, eivät helpota arvioiden ymmärtämistä, koska lukija ei voi olla täysin varma, onko kyse erikoiskielisestä vai yleiskielisestä merkityksestä. Siksi hifikielen arviointitermien vastakohtasuhteiden selvittäminen ja tunteminen on tärkeää tällä erikoiskielen alueella.

On syytä muistaa, että tämän tutkimuksen aineisto pohjautuu vain muutaman toimittajan käyttämään sanastoon. Toisaalta Hifimaailmalla on ainoana suomenkielisenä hifialan aikakauslehtenä vahva ohjaava vaikutus harrastajien kieleen. Kuitenkin Hifimaailman kuuntelutermitössä on mainittu ainoastaan 24 (21,6 %) adjektiivia niistä 111 adjektiivisesta muodosteesta, joilla on luonnehdittu äänikuvaa lehden vuoden 2010 vuosikerrassa julkaistuissa kuunteluarvioissa. Lähes neljää viidesosaa äänikuvaa luonnehtivasta adjektiivisesta sanastosta jääkin mainitsematta selittävässä termistössä. Lisäksi luvussa 6.8 on tehty havainto, että HMKT:ssä käytettyjä määritelmiä voisi kehittää paremmiksi ja johdonmukaisemmiksi. Tämän tutkimuksen perusteella vaikuttaakin siltä, että hifialalla olisi tarvetta kokoavalle ja kehittäväälle termityölle arviointisanaston osalta.

9 LOPUKSI

Olen tarkastellut keräämäni aineiston pohjalta adjektiiveja ja adjektiivisesti käytettyjä muodosteita, joilla on luonnehdittu äänikuvaa hifilaitteiden kuunteluarvioissa. Erityisesti olen keskittynyt analysoimaan muodosteiden merkityksiä sekä käytettyjä sananmuodostuskeinoja. Aineiston adjektiivien merkitysten kautta on myös tullut selville, millaisia äänen ilmiöitä tarkkaillaan, kun arvioidaan hifilaitteiden äänenlaatua.

Tutkimuksen perusteella äänikuvan ominaisuuksia ovat paikallistuminen, mitoitus, täsmällisyys, koostumus, läsnäolo ja yleisluonne. Mainitut ominaisuudet voivat jakautua useisiin alakategorioihin, mutta eri merkitysryhmien rajat eivät ole absoluuttisen tarkkoja. Aineiston voimakkaimmat attraktiokeskukset liittyvät äänikuvan täsmällisyyden, läsnäolon tunteen ja ilmavuuden eli äänikuvassa sijaitsevien äänen lähteiden välisen etäisyyden kuvailemiseen. Täsmällisyyden korostunut merkitys arviointityössä paljastaa, että kyse on ilmiöistä, joiden avulla vertailulaitteiden äänikuvien väliset erot havaitaan helpoimmin. Siksi asiantuntijakuulijat kiinnittävät huomionsa erityisesti näihin ilmiöihin.

Hypoteesini mukaisesti aineistossa esiintyy runsasta variaatiota. Keskeisiin tarkoitteisiin viitataan muutamilla vakiintuneilla termeillä, joiden lisäksi on käytetty useita toisilleen synonyymisiä variantteja, jotka voivat olla pitkiäkin muodosteita. Aineiston adjektiiveista hahmottuu sekä synonyymisiä pesyeitä että näiden vastakohtia. Moderatiivisuutta ilmaisevia muodosteita on runsaasti. Termejä voidaan yhdistellä toisiinsa vapaasti, ja pitkätkin määriteketjut ovat mahdollisia. Ei kuitenkaan ole havaittavissa säännöllisesti käytettyjä pitkiä yhdistelmiä, vaan kyse on satunnaisista muodosteista.

Mielenkiintoinen havainto on, että ainoastaan yksi neljäsosa kaikista esiintymistä arvottaa äänikuvaa merkitykseltään negatiivisesti. Monet negatiivista merkitystä kantavista muodosteista ovat metaforisia ilmauksia. Tämä havainto yhdistää hifikieltä muihin arviointikieliin. Metaforilla voidaan lieventää kritiikin astetta. Tämän ilmiön yhteydessä on syytä huomioida, että kaupalliset syyt voivat houkutella negatiivisten luonnehdinto-

jen välttämiseen. Arviointitekstit toimivat eräänlaisina mainoksina, joten niissä suositaan positiivisia ja moderatiivisia ilmauksia absoluuttisen negatiivisten sijaan.

Suurin osa aineiston adjektiivimuodosteista on rakenteeltaan adjektiivijohdoksia sekä sanaliittoja. Vähiten on jakamattomia perusadjektiiveja ja yhdysadjektiiveja. Tutkimuksen perusteella perusadjektiivit ovat kuitenkin aineistossa vakiintuneimpia ja monikäyttöisimpiä, sanaliitot vastaavasti satunnaisimpia muodosteita. Perusadjektiivien suurempaa käyttötaajuutta selittää osaltaan se, että ne voivat toimia monipuolisemmin eri lauseasemissa kuin sanaliittomuotoiset muodosteet.

Hypoteesini mukaisesti valtaosa aineiston muodosteista (86,2 %) ei sisällä vieraista kielistä lainattua ainesta. Tätä voidaan selittää sillä, että kielen kuvailevaa sanastoa ei lainata yhtä helposti kuin esimerkiksi uusia tarkoituksellisesti nimeäviä substantiiveja. Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että hifialan arviointikieli muistuttaa muita arviointikieliä (esimerkiksi viinikieltä). Suuri osa sanastosta on lainattu yleiskielestä, mutta osalle yleiskielisistä termeistä on kehittynyt oma eriytynyt erikoiskielinen merkityksensä. Adjektiivien monipuolisen käytön ja vastakohtasuhteiden kautta rakentuu laajoja merkityskenttiä, joiden rajat eivät aina ole helposti määriteltävissä.

Arvioijilla on omat suosikkiterminsä, mutta myös vaihtelevia, vähemmän termimäisiä muodosteita käytetään elävöittämään kuunteluarviotekstejä. Äänikuva syntyy kuuloaistimuksesta, mutta sen kuvailemiseen käytetään metaforien kautta muitakin aisteja, ja mielikuvan voi välittää myös kuvana tai tunteena. Äänikuvan voidaankin luonnehtia olevan maalauksen kaltainen. Läsnaolon tunnetta voidaan kuvata esimerkiksi lavalta syliin työntyväksi laulajaksi. Metaforien voidaan tämän tutkimuksen perusteella katsoa olevan arviointikielen osa-alue, jota erityisalaan vihkiytymättömän ja vähemmän harrastuneen lukijankin on mahdollista tulkita.

Hifilaitteiden kuunteluarvioiden voidaan ajatella kuuluvan suurempaan arviointitekstien lajityyppiin. Tutkimuksen tulokset ovatkin yleistettävissä arviointikielten adjektiivisen termistön tutkimukseen tietyin varauksin. Lähdeaineistoni on laaja, mutta vielä laajem-

man korpuksen analysointi olisi luonut selvemmän kokonaiskuvan äänikuvan ilmiöistä. Kuunteluarvioiden sanastosta selvitetty sanojen merkitykset eivät ole täysin kiistattomia. Hifialan asiantuntijoiden ja harrastajien haastattelut olisivat voineet varmistaa sanojen merkityksen perusteella tehtyjä tulkintoja. Tutkimusta olisi helpottanut, jos saatavilla olisi ollut enemmän hifialan arviointikielen termejä selittävää materiaalia. Hifilaitteiden tuottamaa äänikuvaa luonnehtiva arviointisanasto on minulle entuudestaan tuttua musiikkiharrastuksen ja hifialan lehdistön kautta. Keräämäni sanasto eri variantteineen on mielestäni edustava otos tarkastelemastani aihepiiristä.

Vaikka tämä tutkimus keskittyykin rajattuun äänenlaadun arvioinnin osa-alueeseen, on se hyvä pohja laajemmalle tutkimustyölle. Hifialan arviointikielellä ja viinikielellä vaikuttaa olevan yhteisiä piirteitä, joita voitaisiin vertailla kattavasti. Hifialan erikoiskielessä on potentiaalia lisätutkimukseen. Yksi tutkimuskohde voisi olla Hifiharrastajat ry:n keskustelupalsta. Sanastotyön ohella laajemman tutkimuksen arvoista voisi olla hifiharrastajien slangin kokonaisvaltainen tutkiminen: miten sosiaaliset tekijät, kuten sukupuoli, asuinpaikka, ikä ja harrastustausta, vaikuttavat sanavalintoihin erikoiskielessä? Mielenkiintoinen tutkimusnäkökulma voisi olla myös negatiivisen arvottamisen keinojen tutkiminen ja vertailu eri arviointikielten välillä. Kuten analyysistäni käy ilmi, käytetään suoraan negatiivisesti arvottavia muodosteita selvästi vähemmän kuin positiivisia. Myös viinikielestä on tehty vastaavia havaintoja. Johtuuko ilmiö enemmän kielellisistä, kulttuurisista vai kaupallisista syistä?

Hypoteesini vastaisesti aineistosta ei erityisesti nouse esiin termien epä johdonmukaista käyttöä äänikuvan useiden eri osa-alueiden kuvailemiseen. Sen sijaan adjektiiveilla, jotka ovat yleiskielessä merkitykseltään joko synonyymisiä tai vastakohtapareja, on luonnehdittu äänikuvan eri osa-alueita tavalla, joka ei mahdollista termistön läpinäkyvyyttä asiaan perehtymättömälle. Vaikka asiantuntijoiden pyrkimys varioida monipuolisesti teksteissään käyttämiään ilmauksia on ymmärrettävää arvioinnin tekstilajin vaatimukset huomioon ottaen, olisi kattavan standardisanaston olemassaolo perusteltua tekstien ymmärrettävyyden kannalta. Haaralan (1981) esittämät erikoiskielen kuusi laadullista perusvaatimusta (yksiselitteisyys, tarkkuus, loogisuus, selkeys, tarpeeksi laaja ymmärrettä-

vyys sekä rakenteellinen virheettömyys) eivät nähdäkseni toteudu kattavasti tämän alan erikoiskielessä.

Tutkimuksen perusteella vaikuttaakin siltä, että hifialalla olisi tarvetta kokoavalle termityölle, koska arviointisanastossa esiintyy paljon variaatiota eikä termistön yksiselitteisyyden vaatimus toteudu. Hifimaailman kuuntelutermistössä on mainittu ainoastaan noin viidesosa lehden julkaisemissa kuunteluarvioissa käytetyistä äänikuvaa kuvailevista adjektiivimuodosteista. Monille kuuntelutermistön termeille ei ole mainittu merkitysvastakohtaa kyseisessä listauksessa. Olemassa olevat termien määritelmät eivät ole terminologisesti oikeaoppisia. Suonuuti (2006: 32) suosittaa, että ihannetapauksessa yhteen käsitteeseen viitattaisiin vain yhdellä termillä. Tutkitun sanaston synonymiaa voitaisiinkin vähentää sillä, että sanastotyössä pyrittäisiin valitsemaan keskeiset termit suositettavaksi termeiksi. Arviointisanaston termien johdonmukainen käyttö ja kehittäminen helpottaisi tämän erikoiskielen viestinnällisten tavoitteiden toteuttamista.

LÄHTEET

AINESLÄHTEET

HM1–HM8 = *Hifimaailma: laadukkaan äänen ja kuvan erikoislehti*. Numerot 1/2010–8/2010. Hifi-Mediat Oy, Helsinki.

HMKT = *Hifimaailman kuuntelutermit*. [Online.] [Viitattu 18.4.2012.]
Saatavissa: <http://hifimaailma.fi/artikkelit.php?id=33>.

MUUT LÄHTEET

Airila, Martti 1939: Suomen kielen yhdysadjektiivit. *Vir.* 42, s. 375.

Bicknell, Jeannette 2002: Can music convey semantic content? A Kantian approach. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism* 60. [Online.] [Viitattu 20.4.2012.]
Saatavissa: <http://blackwellpublishing.com/journals/jaac/>.

Crowder, Robert G. 2001: Auditory Memory. *Thinking in Sound – The Cognitive Psychology of Human Audition*, s. 113–145. Eds. Stephen McAdams & Emmanuel Bigand. Oxford University Press, Oxford.

Cruse, David Alan 2004: *Meaning in Language. An introduction to Semantics and Pragmatics*. 2nd ed. Oxford University Press, New York.

Dixon, R. M. W. 1982: *Where Have All the Adjectives Gone? And Other Essays in Semantics and Syntax*. Janua Linguarum. Series Maior, 107. Mouton Publishers, Berlin.

EN = *MOT Englanti*. [Online.] <http://kirjasto.utu.fi> > Nelli-portaali > Sanakirjat > MOT sanakirjasto. [Viitattu 22.6.2012.] Saatavissa:
<http://mot.kielikone.fi/mot/turkuyo/netmot.exe>.

Ericsson, K. Anders & Smith, Jacqui 1991: *Toward a General Theory of Expertise*. Cambridge University Press, Cambridge.

Gabrielsson, Alf & Sjögren, Håkan 1979: Perceived sound quality of sound-reproducing systems. *Journal of the Acoustical Society of America* 65(4), 1019–1033.

Haarala, Risto 1981: *Sanastotyön opas*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 16. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

- 1989: Sanat tiedon ja taidon palveluksessa. *Nykysuomen sanavarat*, s. 259–275. Toim. Jouko Vesikansa. WSOY, Helsinki.
- Hakanen, Aimo 1973. *Adjektiivien vastakohtasuhteet suomen kielessä*. SKST 311. SKS, Helsinki.
- Hakulinen, Auli – Karlsson, Fred 1988 [1979]: *Nykysuomen lauseoppia*. 2. painos. SKST 350. SKS, Helsinki.
- Hakulinen, Auli – Ojanen, Jussi 1970: *Kielitieteen ja fonetiikan terminologiaa*. Tietolipas 66. SKS, Helsinki.
- Hakulinen, Lauri 1969: *Suomen sanaston käännöslainoja*. SKST 293. SKS, Helsinki.
- Henell, Harri 2000: High end -äänentoiston harrastajat 1980- ja 1990-luvun Suomessa. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, historian laitos, kulttuurihistoria, Turku.
- HH = Hifiharrastajat ry:n keskustelupalsta: *Musta tausta*. [Verkkokeskustelu.] [Viitattu 16.5.2012.]
Saataavissa: <http://www.hifiharrastajat.org/foorumi/showthread.php?42189>.
- Hifimaailman mediakortti 2011*. [Online.] [Viitattu 10.9.2011.] Saataavissa: http://www.hifimaailma.fi/media/files/MediaKortti_Hifimaailma2011_ver1.pdf.
- Hurme, Jenni 2001: Maistuu hieman hitiltäkin: systemaattiset musiikkiviitteiset metaforailmaukset Suosikin musiikkiarvosteluissa 1990-luvulla. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, suomen kieli, Turku.
- Huttunen, Antti 2005: Musiikkia kuvaavat synestesiat ja personifikaatiot suomen- ja vironkielisissä musiikkiarvosteluissa. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, suomen kieli, Turku.
- Häkkinen, Kaisa 1990: *Mistä sanat tulevat. Suomalaista etymologiaa*. Tietolipas 117. SKS, Helsinki.
- Häkli, Anna-Leea 2011: "Ei ainakaan sardiineille". Viiniarvostelut tekstilajina. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos, Helsinki.
- Jantunen, Jarmo Harri 2004: *Synonymia ja käännössuomi. Korpusnäkökulma samamerkityksisyyden kontekstuaalisuuteen ja käännöskielen leksikaalisiin erityispiirteisiin*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja n:o 35. Joensuun yliopisto, Joensuu.
- Karihalme, Oili 1996: *Muotoilun teorian sanaston termistyminen*. Acta Wasaensia 51, Kielitiede 10. Vaasan yliopisto, Vaasa.

- Karjalainen, Matti 2009: *Kommunikaatioakustiikka. 2.*, laajennettu painos. Teknillinen korkeakoulu, signaalinkäsittelyn ja akustiikan laitos, Espoo.
- Karttunen, Kaarina 1979: *Nykyslangin sanakirja*. WSOY, Helsinki.
- 1989: Stadi on hervoton pleisi. *Nykysuomen sanavarat*, s. 148–164. Toim. Jouko Vesikansa. WSOY, Helsinki.
- Knuutila, Hanna 2000: Viinin makuja ja tuoksuja kuvaileva terminologinen työ. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, saksan kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turku.
- Koivisto, Helinä 1987: *Partisiippien adjektiivistuminen suomen kielessä*. SKST 474. SKS, Helsinki.
- Koivumäki, Ari 1993: *Äänikerronta*. Opetushallitus, Helsinki.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. [Online.] <http://kirjasto.utu.fi> > Nelli-portaali > Sanakirjat > MOT sanakirjasto. [Viitattu 22.4.2012.]
Saataavissa: <http://mot.kielikone.fi/mot/turkuyo/netmot.exe>.
- Lakoff, George & Johnson, Mark 2003 [1980]: *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Lehikoinen, Laila 1994: *Suomea ennen ja nyt: suomen kielen kehitys ja vaihtelu*. Finn Lectura, Helsinki.
- Lehtiniemi, Pia 2005: Viinissä on totuus – adjektiiviterminä. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, ranskan kääntäminen ja tulkkaus, Turku.
- Liikkanen Mirja 1995: Suomalaisen kulttuurin kulutuksen piirteitä. *Kulutuskulttuuria – sosiologia näkökulmia kulutukseen*. Toim. Johanna Peltola. Oppikirjoja, kuluttajaekonomia n:o 1. Helsingin yliopisto, taloustieteen laitos, Helsinki.
- Lyons, John 1968: *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- McCracken, Grant 1988: *Culture and Consumption. New Approaches to the Symbolic Character of Consumer Goods and Activities*. Indiana University Press. Bloomington.
- Muikku-Werner, Pirkko 2009a: Kirja-arvostelujen metaforat ja niiden kohosteisuus. *Kielen piirteet ja tekstilajit*, s. 87–114. Toim. Vesa Heikkinen. Tietolipas 229. SKS, Helsinki.
- 2009b: *Tositarkoituksella. Näkökulmia kontakti-ilmoituksiin*. SKS, Helsinki.

- Nahkola, Kari 1999: Nykyslangin sananmuodostusoppia. *Vir.* 103, s. 195–221.
- Nederström, Mikael, 2004: Äänenlaadun arvioiminen, asiantuntijuus ja erilaiset sokkokuuntelumenetelmät. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta, psykologian laitos, kognitiotiede, Helsinki.
- NES = Häkkinen, Kaisa 2005: *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. 3. painos. WSOY, Helsinki.
- Niemikorpi, Antero 1996: *Liekepostista tuikeilmaisimeen ja sulhasesta kuraenkeliin. Erikoiskielten rakenteellisesta ja tyylillisestä vaihtelusta*. Vaasan yliopiston julkaisuja, Tutkimuksia 213, Kielitiede 34. Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Nikula, Mikko 2004: Akustisten musiikkiäänitteiden analyyttinen kuuntelu lähimonitorointitekniikalla ammattiaänittäjien ja hifistien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma. Sibelius-akatemia, musiikkikasvatuksen osasto, Helsinki.
- NS = *Nykysuomen sanakirja*. Toim. Osmo Ikola. Kolmas, uudistettu laitos. Gummerus, Jyväskylä 1991.
- Nuolijärvi, Pirkko 1999: Yleiskielten ja erikoiskielten raja – veteen piirretty viiva. *Terminfo* 4/1999, s. 12–16.
- Orpana, Terttu 1988: *Kuvaus vai kommentti. Tutkimus suomen kielen adjektiiviadverbien semanttisesta tulkinnasta*. Opera fennistica & linguistica. Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos, Tampere.
- Pajunen, Anneli 1998: Pääsanaluokkien eriytymättömyydestä uralilaiskielissä. *Kieliopillistumisesta, analogiasta ja typologiasta*, s. 59–109. Toim. Anneli Pajunen. SKS, Helsinki.
- 2000: Suomen ominaisuuspredikaatio ja tyyppi olla sairaana. *Näkökulmia kielitypologiaan*, s. 36–87. Toim. Anneli Pajunen. SKS, Helsinki.
- 2010: Sanojen synteettisyys suomen kielessä. *Vir.* 114, s. 481–501.
- Paunonen, Heikki 2000: *Tsennaaks Stadii, bonjaaks slangii: Stadin slangin suursanakirja*. Laatineet Heikki ja Marjatta Paunonen. WSOY, Helsinki.
- Penttilä, Aarni 2002 [1963]: *Suomen kielioppi*. 3. painos. Toim. Marikki Penttilä. Dark Oy, Vantaa.
- Picht, Heribert – Draskau, Jennifer 1985: *Terminology: an introduction*. The University of Surrey, Guildford.
- Pitkänen, Kaarina 2008: *Suomi kasvitieteen kieleksi. Elias Lönnrot termistön kehittäjänä*. SKST 1164. SKS, Helsinki.

- Pulkkinen, Paavo 1984: *Lokarista sponsoriin. Englantilaisia lainoja suomen kielessä*. Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki.
- Päiviö, Pia 2007: *Suomen kielen asti ja saakka. Terminatiivisten partikkelien synonyimia, merkitys, käyttö ja kehitys sekä asema kieliopissa*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 75, Turun yliopisto, Turku.
- Rautaoja, Turo 2010: *Feast for the ears, food for the mind. Conceptual Metaphors in English and Finnish Reviews on Concerts of Contemporary Classical Music*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, englannin kääntämisen laitos, Turku.
- RU = *MOT Ruotsi*. [Online.] <http://kirjasto.utu.fi> > Nelli-portaali > Sanakirjat > MOT sanakirjasto. [Viitattu 20.06.2012.]
Saataavissa: <http://mot.kielikone.fi/mot/turkuyo/netmot.exe>.
- Saanilahti, Marja – Nahkola, Kari 2000: *Suomalainen slangi kielellisenä ja sosiaalisena ilmiönä*. *Sananjalka* 42, s. 87–113. Suomen kielen seura, Turku.
- Sairio, Esa 2012: *34 vuotta hifilehtiä. Hifilehtien historia Suomessa – HIFI-lehdestä Hifimaailmaan*. *Hifimaailma* 1/2012, s. 11–15. Hifi-Mediat Oy, Helsinki.
- Sajavaara, Paula 1989: *Vierassanat. Nykysuomen sanavarat*, s. 64–109. Toim. Jouko Vesikansa. WSOY, Helsinki.
- Salo, Minna 1997: *Nykysuomen yhdysadjektiivien korpuspohjaista tarkastelua*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos, Turku.
- Sanoukian, Marlene 1995: *Figures of Speech in Finnish and English Music Reviews*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turku.
- Saukkonen, Pauli – Haipus, Marjatta – Niemikorpi, Antero – Sulkala, Helena 1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. WSOY, Helsinki.
- Seppä, Henna 1994: *Hajuja ja makuja kuvaileva sanasto viinikielessä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, suomen kieli, Turku.
- Sivula, Jaakko 1989. *Synonyymit. Nykysuomen sanavarat*, s. 183–199. Toim. Jouko Vesikansa. WSOY, Helsinki.
- SKES = *Suomen kielen etymologinen sanakirja I–VII*. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XII. Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki 1955–1978.
- SKRK = Lauri Hakulinen 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4. korjattu ja lisätty painos. Otava, Helsinki.

SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia.

Stassen, Leon 1997: *Intransitive predication*. Clarendon Press, Oxford.

Suonuuti, Heidi 2006: *Sanastotyön opas*. Sanastokeskus TSK, Helsinki.

Taylor, John R. 2003: *Linguistic Categorization*. 3rd Edition. Oxford textbooks in linguistics. Oxford University Press, Oxford.

Terminfo = Sanastokeskus TSK:n tiedotus- ja jäsenlehti, Helsinki.

TS = *Terminologian sanasto*, 2006. [Online.] TSK 36. Sanastokeskus TSK, Helsinki.
[Viitattu 20.11.2010.] Saatavissa:
www.tsk.fi/tiedostot/pdf/TerminologianSanasto.pdf

Tunkelo, E. A. 1907: Vierasperäiset sanat. *Vir.* 11, s. 53–89.

Tuomela, Pekka 1994: *Hifin perusteet*. Helsinki Media Erikoislehdet, Helsinki.

Tuominen, Erkki 1988: *Stereofonian perusteet*. Yleisradio, Helsinki.

Vedenkannas, Matti 1993: High end hifi -komponenttien valinta: ominaisuudet, seuraukset ja arvot kuluttajan päätöksentekoprosessissa. Julkaisematon pro gradu -työ. Turun kauppakorkeakoulu, liiketaloustiede, markkinointi, Turku.

VES = Koukkunen, Kalevi 1990: *Atomi ja missi: vierassanojen etymologinen sanakirja*. WSOY, Helsinki.

Vesikansa, Jouko 1989: Yhdyssanat. Teoksessa: *Nyky-suomen sanavarat*, s. 213–250. Toim. Jouko Vesikansa. WSOY, Helsinki.

Vir. = *Virittäjä*. Kotikielen Seuran aikakauslehti, Helsinki.

VISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2005: *Iso suomen kielioppi*. [Verkkoversio, viitattu 15.5.2012.] SKS, Helsinki. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>.

WSOY = Werner Söderström Osakeyhtiö

LIITE 1. Tutkimusaineisto.

Muodoste: Aineiston muodosteet on esitetty aakkosjärjestyksessä. Hifimaailman kuuntelutermitössä mainitut termit on alleviivattu.

Osa-alue: Äänikuvan osa-alue, johon ilmauksella viitataan – paikallistuminen (sijainti, tilantuntu, ympäröivyyden tasapaino); mitoitus (koko, syvyys, leveys, korkeus); täsmällisyys (tarkkuus, vakaus); koostumus (ilmavuus, läpinäkyvyys, yhtenäisyys); läsnäolo; yleisluonne

f = esiintymät koko aineistossa

Esiintymien lähteet: KT = Hifimaailman kuuntelutermitö, ME = Mauri Eronen, MN = Mikael Nederström, SS = Samu Saurama, MU = muut kirjoittajat

Selite: Muodosteen merkitys tämän tutkimuksen aineistossa on selitetty lyhyesti (lähteenä Hifimaailman kuuntelutermitö ja kuunteluarvioiden tekstiyhteys).

+/- = onko muodosteen merkitys aineistossa positiivinen (+) vai negatiivinen (-)

Taulukko 3. Tutkimusaineisto.

Muodoste	Osa-alue	f	Esiintymien lähteet					Selite	+/-
			KT	ME	MN	SS	MU		
<u>aineeton</u>	läpinäkyvyys	10	1	2	1	6		soittimien paikka syvyysuunnassa sekä niiden läsnäolo selvästi kuultavissa	+
aineettomasti piirtyvä	läpinäkyvyys	1		1				ks. aineeton	+
akustiikkaa avaava	tilantuntu	1			1			äänitteelle taltioitu akustiikka toistuu	+
aukinainen	ilmavuus	1			1			eri instrumenttien välillä tilaa ja ilmaa	+
<u>avara</u>	ilmavuus	16	1	2	7	6		eri instrumenttien välillä riittävästi tilaa ja ilmaa	+
avoin	ilmavuus	16		3	6	7		eri instrumenttien välillä tilaa ja ilmaa	+
<u>epäkaiutinmainen</u>	sijainti	2	1		1			äänikuva soi selvästi irrallaan kaiuttimista, ei paikallistu kaiuttimien läheisyyteen	+
epäkuulokemainen	sijainti	1				1		äänikuva ei paikallistu kuulokkeiden tuottamaksi	+
<u>epämääräinen</u>	tarkkuus	6	1	3		2		vrt. suurpiirteinen	-
<u>epätarkka</u>	tarkkuus	2	1	1				tarkan vastakohta	-
<u>etäinen</u>	läsnäolo	9	1	2	2	4		läsnä olevan vastakohta	-
etäisen kuuloinen	läsnäolo	1				1		ks. etäinen	-
fokusoitunut	tarkkuus	1		1				äänikuva on tarkka, eri instrumenttien sijaintipaikka selvästi kuultavissa	+
hallittu	vakaus	2		1		1		soittimien paikka tiukasti ja rajatusti tietyllä alueella vakaan synonyymi	+
hallittuun kallellaan	vakaus	1			1			ks. hallittu	+
hengittävä	ilmavuus	1				1		tilaa ja ilmaa instrumenttien välillä, ilmavan synonyymi	+
hyvä ilman syliin tuppautumista	läsnäolo	1				1		läsnäolo ei tunnu liioitellulta	+
häilyvä	vakaus	1		1				soittimien paikka vaihteleva tai taajuuden mukaan muuttuva	-
<u>ilmava</u>	ilmavuus	23	1	6	4	12		eri instrumenttien välillä riittävästi tilaa ja ilmaa	+
ilmavaan kallellaan	ilmavuus	1			1			ks. ilmava	+
intiimi	läsnäolo	3		2		1		aistimus läsnäolosta, (verhoutuneen vastakohta, kaksikulotteisen synonyymi!)	+
<u>irtonainen</u>	sijainti	1	1					äänikuva soi selvästi irrallaan kaiuttimista (epäkaiutinmaisen synonyymi)	+

iso	koko	10		3	4	3	eri instrumenttien välillä tilaa, äänikuva on kooltaan laaja	+
<u>jäsentynyt</u>	tarkkuus	5	1	1	1	2	eri instrumenttien sijaintipaikka selvästi kuultavissa	+
<u>kaiutinmainen</u>	sijainti	2	1				1 ääni paikantuu liioitellusti suoraan kaiuttimiin, irtonaisen vastakohta	-
kaiuttimiin paikallistumaton	sijainti	1				1	äänikuva ei paikallistu kaiuttimien läheisyyteen	+
<u>kaksiulotteinen</u>	syvyys	3	1			2	äänikuvassa leveyttä ja korkeutta, mutta syvyyssulottuvuus puuttuu	-
<u>kapea</u>	leveys	3	1		1	1	soittimien paikka korostuneesti vain kaiuttimien väliin keskittynyt	-
kasaan puristunut	koko	1		1			äänikuva on kooltaan rajoittunut	-
<u>kaukainen</u>	läsnäolo	1	1				läsnäolo ei välity, läsnä olevan vastakohta	-
kerroksellisuutta ilmentävä	läpinäkyvyys	1		1			äänitteen kerroksellisuus välittyy kuulijalle	+
keskelle painottunut	tasapaino	1			1		äänikuva ei vaikuta puoltavan oikealle eikä vasemmalle	+
keskipainotteinen	tasapaino	1			1		äänikuva ei vaikuta puoltavan oikealle eikä vasemmalle	+
<u>kompakti</u>	yhtenäisyys	3	1		2		yhtenäinen ja ehjän kuuloinen äänikuva	+
kontrolloitu	vakaus	5			4	1	soittimet selvästi paikoillaan, ks. vakaa	+
kookas	koko	1		1			isokokoinen äänikuva	+
kookas sivusuunnassa	leveys	1		1			ks. leveä	+
<u>kuiva</u>	koko	3	1		1	1	äänikuva kutistunut ja pieni, ei ilmavuutta	-
kuivakka	koko	2			1	1	ks. kuiva	-
<u>kutistunut</u>	koko	1	1				äänikuva kutistunut ja pieni, ei ilmavuutta	-
kuulijan ympäröivä	ympäröivyyys	1		1			äänikuva sulkee kuulijan sisäänsä	+
laaja	koko	2		1			1 eri instrumenttien välillä tilaa ja ilmaa	+
laaja-alaisesti kuulijaa ympäröivä	ympäröivyyys	1		1			äänikuva sulkee kuulijan sisäänsä	+
lavea	koko	1		1			eri instrumenttien välillä tilaa ja ilmaa	+
lavealti maalattu	tarkkuus	1		1			äänikuvassa epätarkkuuksia	-
leveysakseliltaan vapaamuotoinen	leveys	1		1			instrumenttien sijainti leveyssuunnassa suurpiirteinen	-
leveä	leveys	2		1		1	äänikuva ei rajoitu kaiuttimien väliin	+
leveällä pensselillä maalattu	tarkkuus	2				2	suurpiirteisen synonyymi	-
leveällä pensselillä maisemaa maalaava	tarkkuus	1				1	suurpiirteisen synonyymi	-
leveällä siveltimellä maalattu	tarkkuus	1				1	suurpiirteisen synonyymi	-
liioittelematon	yleisluonne	1				1	äänikuva vaikuttaa realistiselta	+
liioitteleva	yleisluonne	2		1		1	äänikuvan ilmiöt vaikuttavat liioitelluilta	-
litteä	korkeus	1				1	äänikuvan korkeus jää vaillinaiseksi	-
läheinen	läsnäolo	4			3	1	äänikuvassa on aistittavissa läsnäoloa	+
läpikuultava	läpinäkyvyys	7				6	1 soittimien paikka syvyyssuunnassa sekä niiden läsnäolo selvästi kuultavissa	+
<u>läpinäkyvä</u>	läpinäkyvyys	3	1		1	1	soittimien paikka syvyyssuunnassa sekä	+

								niiden läsnäolo selvästi kuultavissa (usein myös epäkaiutinmainen ja aineeton)	
<u>läsnä oleva</u>	läsnäolo	11	1	2	5	2	1	tunne siitä, että esiintyjä on mukana kuunteluhuoneessa	+
mahtailava	yleisluonne	1					1	äänikuvan ilmiöt vaikuttavat liioitelluilta	-
musiikkia laajentava	koko	1		1				äänikuva vaikuttaa liioitellulta	-
neulantarkka	tarkkuus	1		1				tarkkaakin tarkempi	+
nipussa pysyvä	vakaus	2		1	1				+
perustoimiva	yleisluonne	1					1	äänikuvassa ei huomauttamista	+
<u>pieni</u>	koko	2	1		1			äänikuva kutistunut ja pieni	-
<u>pistemäinen</u>	tarkkuus	7	1	3	3			soittimien paikka erittäin tiukasti ja rajatusti tietyllä alueella	+
pohjaltaan musta	läpinäkyvyys	1					1	äänessä ei kohinaa, äänien syttyminen ja sammuminen on aistittavissa häiriöttä	+
rajattu	koko	1			1			äänikuva jää kooltaan vaillinaiseksi	-
rauhallinen	vakaus	2			1	1		häiriötön ja vakaa äänikuva	+
rauhallisen tuntuinen	vakaus	1			1			ks. rauhallinen	+
realistinen	hahmotus	2				1	1	äänikuvan ilmiöt vaikuttavat luonnollisilta	+
selkeä	vakaus	22		5	3	12	2	eri instrumenttien sijaintipaikat vakaasti ja hallitusti aistittavissa	+
selkeäpiirtoinen	vakaus	1		1				ks. selkeä	+
siististi pakettissa	vakaus	1			1				+
silmille työntyvä	läsnäolo	1			1			läsnäoloa on liikaakin, verhoutuneen vastakohta	-
sisäänpäin kääntynyt	sijainti	1					1	äänikuva ei irtoa kaiuttimista	-
skarppi	tarkkuus	10		2	7	1		eri instrumenttien sijaintipaikka selvästi kuultavissa	+
sormella osoittavan tarkka	tarkkuus	1					1	tarkkaakin tarkempi	+
stabiili	vakaus	3		2	1			äänilähteiden ei aistita vaeltelevan tilassa, soittimien paikka pysyy paikallaan	+
<u>sulkeutunut</u>	läsnäolo	1	1					läsnä olevan vastakohta	-
suppea	koko	1		1				äänikuva on kooltaan rajoittunut	-
<u>suuri</u>	koko	3	1	2				eri instrumentit aistittavissa kauas toisistaan vrt. yliavara	+
<u>suurpiirteinen</u>	tarkkuus	9	1	3	1	4		melko epätarkka, mutta ei yhtä häiritsevästi kuin epämääräinen	-
syvyydeltään rajoittunut	syvyys	1					1	kaksiulotteisen synonyymi	-
syvyydeltäänkin selvästi hahmottuva	syvyys	1					1	ks. syvä	+
syvyys suunnassa kompakti	syvyys	1		1				kaksiulotteisen synonyymi	-
syvyys suunnassa rajoittunut	syvyys	3		1		2		kaksiulotteisen synonyymi	-
syvyys suuntaa hahmottava	syvyys	1					1	ks. syvä	+
syvä	syvyys	7		4		3		syvyysulottuvuus hyvin aistittavissa	+
tarkka	tarkkuus	21		7	4	8	2	eri instrumenttien sijaintipaikat ja	+

							äänikuvan ilmiöt selvästi kuultavissa, jäsentyneen synonyymi		
tarkkapiirtoinen	tarkkuus	1		1			ks. tarkka	+	
tarkkuudeltaan vaatimaton	tarkkuus	1		1			epätarkka	-	
tasapainoinen	tasapaino	5		1	1	2	1	+	
taustalla pitäytyvä	läsnäolo	2			2			aistimus läsnäolosta jää vajaaksi	-
tekninen	yleisluonne	1				1		tarkka, mutta elävyyttä voisi olla enemmänkin	-
tilaa hahmottava	tilantuntu	1				1		äänikuva muodostuu normaalisti	+
tilaa mallintava	tilantuntu	1		1				äänikuva muodostuu normaalisti	+
tilantuntua kasvattava	koko	1		1				äänikuvaa laajentava ja äänikuvan ilmiöitä liioitteleva	+
tilava	koko	1		1				suuri tai laaja äänikuva	+
tunkkainen	läpinäkyvyys	1					1	aistimus siitä, että ääni tulee kuulokkeiden ulkopuolelta ja vaimentuu kuulokkeissa.	-
täsmällinen	tarkkuus	3		3				tarkka ja vakaa äänikuva	+
ulotteikas	tilantuntu	1		1				tilavaikutelmat toistuvat hyvin, moniulotteisuus aistittavissa	+
ulottuva	tilantuntu	4		1	2	1		syvyysvaikutelma aistittavissa	+
<u>vaelteleva</u>	vakaus	1	1					soittimien paikka vaihteleva tai taajuuden mukaan muuttuva	-
<u>vaihevirhemäinen</u>	koko	3	1		2			äänikuva luonnottoman suuri ja epämääräinen	-
<u>vakaa</u>	vakaus	5	1		4			soittimet selvästi paikoillaan	+
vakaan tuntuinen	vakaus	1			1			ks. vakaa	+
vapautunut	ilmavuus	3		1	2			avara, avoin, ilmava,	+
veitsellä leikattu	tarkkuus	2			2			instrumenttien sijainti hahmottuu tarkasti, suurpiirteisen vastakohta	+
<u>verhoutunut</u>	läsnäolo	6	1	3		1	1	etäinen, kaukainen tai sulkeutunut, läsnä olevan vastakohta	-
vetäytyvä	läsnäolo	2			2			läsnäolo jää puuttumaan	-
viihteellinen	yleisluonne	1			1			äänikuvan ilmiöt vaikuttavat liioitelluilta	-
viitteellinen	tarkkuus	6		1	3	2		äänikuvan tarkkuus on suurpiirteinen	-
<u>yhtenäinen</u>	yhtenäisyys	2	1			1		yhtenäinen ja ehjän kuuloinen äänikuva	+
yleisluonteinen	yleisluonne	1				1		sen suurempia tunteita herättämätön	+
<u>yliavara</u>	koko	2	1		1			äänikuva luonnottoman suuri tai epämääräinen	-
yliskarppi	tarkkuus	1			1			liioitellun tarkka äänikuva, vrt. skarppi	-
ympäröivä	ympäröivyyys	2		2				äänikuva ympäröi kuulijan	+
Yhteensä 116 kpl		360	29	96	100	120	15		

LIITE 2. Tutkimusaineisto merkityskenttien perusteella jaoteltuna.

Adjektiivimuodosteen vieressä oleva luku tarkoittaa ao. ilmauksen frekvenssiä eli esiintymien määrää koko aineistossa. Numeroimattomat muodosteet ovat yksittäisiä esiintymiä. Alleviivatut termit esiintyvät Hifimaailman kuuntelutermitössä.

6.2 Paikallistuminen

Sijainti (6 kpl):

epäkaiutinmainen 2
epäkuulokemainen
irtonainen
kaiutinmainen 2
kaiuttimiin paikallistumaton
sisäänpäin kääntynyt

Tilantuntu (6 kpl):

akustiikkaa avaava
tilaa hahmottava
tilaa mallintava
tilantuntua kasvattava
ulotteikas
ulottuva 4

Ympäröivyyys (3 kpl):

kuulijan ympäröivä
laaja-alaisesti kuulijaa
ympäröivä
ympäröivä 2

Tasapaino (3 kpl):

keskelle painottunut
keskipainotteinen
tasapainoinen 5

6.3 Äänikuvan mitoitus

Koko (16 kpl):

iso 10
kasaan puristunut
kookas
kuiva 3
kuivakka 2
kutistunut
laaja 2
lavea
musiikkia laajentava
pieni 2
rajattu
suppea
suuri 3
tilava
vaihevirhemäinen 3
yliavara 2

Syvyys (7 kpl):

kaksiulotteinen 3
syvyydeltään rajoittunut
syvyydeltäänkin selvästi hah-
mottuva
syvyysuunnassa kompakti
syvyysuunnassa rajoittunut 3
syvyysuuntaa hahmottava
syvä 7

Leveys (4 kpl):

kapea 3
kookas sivusuunnassa
leveysakseliltaan vapaamuotoi-
nen
leveä 2

Korkeus (1 kpl):

litteä

6.4 Äänikuvan täsmällisyys

Tarkkuus (20 kpl):

epämääräinen 6
epätarkka 2
fokusoitunut
jäsentynyt 5
lavealti maalattu
leveällä pensselillä maalattu 2
leveällä pensselillä maisemaa
maalaava
leveällä siveltimellä maalattu
neulantarkka
pistemäinen 7
skarppi 10
sormella osoittavan tarkka
suurpiirteinen 9
tarkka 21
tarkkapiirteinen
tarkkuudeltaan vaatimaton
täsmällinen 3
veitsellä leikattu 2
viitteellinen 6
yliskarppi

Vakaus (14 kpl):

hallittu 2
hallittuun kallellaan
häilyvä
kontrolloitu 5
nipussa pysyvä 2
rauhallinen 2
rauhallisen tuntuinen
selkeä 22
selkeäpiirteinen
siististi paketissa
stabiili 3
vaelteleva
vakaa 5
vakaan tuntuinen

6.5 Äänikuvan koostumus

Ilmavuus (7 kpl):

aukinainen
avara 16
avoin 16
hengittävä
ilmava 23
ilmavaan kallellaan
vapautunut 3

Läpinäkyvyys (7 kpl):

aineeton 10
aineettomasti piirtyvä
kerroksellisuutta ilmentävä
läpikuultava 7
läpinäkyvä 3
pohjaltaan musta
tunkkainen

Yhtenäisyys (2 kpl):

kompakti 3
yhtenäinen 2

6.6 Läsnaolo äänikuvassa (12 kpl)	6.7 Äänikuvan yleisluonne (8 kpl):
<u>etäinen</u> 9	liioittelematon
etäisen kuuloinen	liioitteleva 2
intiimi 3	mahtaileva
<u>kaukainen</u>	perustoimiva
hyvä ilman syliin tuppautumista	realistinen 2
läheinen 4	tekninen
<u>läsnä oleva</u> 11	viihteellinen
silmille työntävä	yleisluonteinen
<u>sulkeutunut</u>	
taustalla pitäytyvä 2	
<u>verhoutunut</u> 6	
vetäytyvä 2	
	Yhteensä 116 kpl
	360 esiintymää

Taulukko 4. Äänikuvaa luonnehtivat adjektiivimuodosteet osa-alueittain jaoteltuina koko aineistossa. Äänikuvan osa-alue, siihen viittaavien ilmausten lukumäärä, absoluuttinen ja suhteellinen frekvenssi koko aineistossa.

Äänikuvan osa-alue	kpl	f	% esiintymistä
Paikallistuminen	18	28	7,8
Mitoitus	28	60	16,7
Täsmällisyys	34	130	36,1
Koostumus	16	90	25,0
Läsnaolo	12	42	11,7
Yleisluonne	8	10	2,8
Yhteensä	116	360	100

Taulukko 5. Äänikuvaa luonnehtivat adjektiivimuodosteet osa-alueittain jaoteltuina Hifimaailman kuuntelutermissössä. Äänikuvan osa-alue, siihen viittaavien ilmausten lukumäärä, absoluuttinen ja suhteellinen frekvenssi HMKT:ssä.

Äänikuvan osa-alue	kpl	f	% esiintymistä
Paikallistuminen	3	3	10,3
Mitoitus	8	8	27,6
Täsmällisyys	7	7	24,1
Koostumus	6	6	20,7
Läsnaolo	5	5	17,2
Yleisluonne	0	-	0
Yhteensä	29	29	100

Taulukko 6. Viittaukset äänikuvan osa-alueisiin kuunteluarvioissa. Kuhunkin äänikuvan osa-alueeseen viittaavien adjektiivimuodosteiden esiintymät sekä kaikki tiettyyn osa-alueeseen liittyvät viittaukset (adjektiivit, substantiivit, verbit, syntaktiset keinot) lähdeaineistossa.

Äänikuvan osa-alue	Osa-alueeseen liittyvien adjektiivien esiintymät koko aineistossa		Kaikki osa-alueeseen liittyvät viittaukset kuunteluarvioissa (muutkin kuin adjektiivit)		Adjektiivit % kaikista osa-alueeseen liittyvistä viittauksista kuunteluarvioissa
	kpl	% adjektiiveista	kpl	% kaikista viittauksista	
Paikallistuminen					
Sijainti	8	2,2	18	3,1	44,4
Tilantuntu	9	2,5	20	3,5	45,0
Ympäröivyyys	4	1,1	6	1,0	66,7
Tasapaino	7	1,9	13	2,3	53,8
Mitoitus					
Koko	35	9,7	41	7,1	85,4
Syvyys	17	4,7	42	7,3	40,5
Leveys	7	1,9	12	2,1	58,3
Korkeus	1	0,3	3	0,5	33,3
Täsmällisyys					
Tarkkuus	82	22,8	118	20,5	69,5
Vakaus	48	13,3	55	9,5	87,3
Koostumus					
Ilmavuus	61	16,9	83	14,4	73,5
Läpinäkyvyys	24	6,7	39	6,8	61,5
Yhtenäisyys	5	1,4	7	1,2	71,4
Läsnäolo	42	11,7	103	17,9	40,8
Yleislunne	10	2,8	16	2,8	62,5
Yhteensä	360	100	576	100	62,5

LIITE 3. Tutkimusaineisto rakennetyypeittäin jaoteltuna.

Adjektiivimuodosteen vieressä oleva luku tarkoittaa ao. ilmauksen frekvenssiä eli esiintymien määrää koko aineistossa. Numeroimattomat muodosteet ovat yksittäisiä esiintymiä. Alleviivatut termit esiintyvät Hifimaailman kuuntelutermitössä.

Perusadjektiivit:	Adjektiivijohdokset:	Yhdysadjektiivit:
intiimi 3	<u>aineeton</u> 10	<u>epäkaiutinmainen</u> 2
iso 10	aukinainen	epäkuulokemainen
<u>kapea</u> 3	<u>avara</u> 16	<u>epämääräinen</u> 6
<u>kompakti</u> 3	avoin 16	<u>epätarkka</u> 2
<u>kuiva</u> 3	<u>etäinen</u> 9	<u>kaksiulotteinen</u> 3
laaja 2	fokusoitunut	keskipainotteinen
lavea	hallittu 2	läpikuultava 7
leveä 2	hengittävä	<u>läpinäkyvä</u> 3
litteä	häilyvä	neulantarkka
<u>pieni</u> 2	<u>ilmava</u> 23	perustoimiva
selkeä 22	<u>irtonainen</u>	selkeäpiirtoinen
skarppi 10	<u>jäsentynyt</u> 5	<u>suurpiirteinen</u> 9
stabiili 3	<u>kaiutinmainen</u> 2	tarkkapiirtoinen
suppea	<u>kaukainen</u>	tasapainoinen 5
<u>suuri</u> 3	kontrolloitu 5	<u>vaihevirkemäinen</u> 3
syvä 7	kookas	yleisluonteinen
tarkka 21	kuivakka 2	<u>ylivara</u> 2
<u>vakaa</u> 5	<u>kutistunut</u>	yliskarppi
	liioittelematon	
	liioitteleva 2	
Yhteensä 18 kpl	läheinen 4	Yhteensä 18 kpl
Esiintymiä 102 kpl	mahtaileva	Esiintymiä 50 kpl
	<u>pistemäinen</u> 7	
	rajattu	
	rauhallinen 2	
	realistinen 2	
	<u>sulkeutunut</u>	
	tekninen	
	tilava	
	tunkkainen	
	täsmällinen 3	
	ulotteikas	
	ulottuva 4	
	<u>vaelteleva</u>	
	vapautunut 3	
	<u>verhoutunut</u> 6	
	vetäytyvä 2	
	viihiteellinen	
	viitteellinen 6	
	<u>yhtenäinen</u> 2	
	ympäröivä 2	
	Yhteensä 41 kpl	
	Esiintymiä 153 kpl	

Sanaliitot:		
aineettomasti piirtyvä	lavealti maalattu	syvyydeltään rajoittunut
akustiikkaa avaava	leveysakseliltaan vapaamuotoi-	syvyydeltäänkin selvästi hah-
etäisen kuuloinen	nen	mottuva
hallittuun kallellaan	leveällä pensselillä maalattu 2	syvyyssuunnassa kompakti
hyvä ilman syliin tuppautumis-	leveällä pensselillä maisemaa	syvyyssuunnassa rajoittunut 3
ta	maalaava	syvyyssuuntaa hahmottava
ilmavaan kallellaan	leveällä siveltimellä maalattu	tarkkuudeltaan vaatimaton
kaiuttimiin paikallistumaton	<u>läsnä oleva</u> 11	taustalla pitäytyvä 2
kasaan puristunut	musiikkia laajentava	tilaa hahmottava
kerroksellisuutta ilmentävä	nipussa pysyvä 2	tilaa mallintava
keskelle painottunut	pohjaltaan musta	tilantuntua kasvattava
kookas sivusuunnassa	rauhallisen tuntuinen	vakaan tuntuinen
kuulijan ympäröivä	siististi paketissa	veitsellä leikattu 2
laaja-alaisesti kuulijaa ympä-	silmille työntyvä	
roivä	sisäänpäin kääntynyt	Yhteensä 39 kpl
	sormella osoittavan tarkka	Esiintymiä 55 kpl

Taulukko 7. Koko aineiston adjektiivimuodosteet rakennetyypeittäin jaoteltuina. Muodostustapa, lukumäärä, absoluuttinen ja suhteellinen frekvenssi.

Muodostustapa	kpl	f	% esiintymistä
Perusadjektiivit	18	102	28,3
Johdokset	41	153	42,5
Yhdysadjektiivit	18	50	13,9
Sanaliitot	39	55	15,3
Yhteensä	116	360	100

Taulukko 8. Äänikuvaan viittaavat Hifimaailman kuunteluterminologian adjektiivit rakennetyypeittäin jaoteltuina. Muodostustapa, lukumäärä, absoluuttinen ja suhteellinen frekvenssi HMKT:n äänikuvaan luonnehtivista adjektiiveista.

Muodostustapa	kpl	f	% esiintymistä
Perusadjektiivit	6	6	20,7
Johdokset	14	14	48,3
Yhdysadjektiivit	8	8	27,6
Sanaliitot	1	1	3,4
Yhteensä	29	29	100

LIITE 4. Tutkimusaineiston vierassanat.

Tutkimusaineiston adjektiivimuodosteet jaoteltuina: erikoislainat, yleislainan sisältävät muodosteet, omaperäiset muodosteet. Alleviivatut termit esiintyvät Hifimailman kuuntelutermeissä (HMKT).

Erikoislainat (2 kpl):

fokusoitunut
stabiili 3

Yleislainan sisältävät muodosteet (14 kpl):

akustiikkaa avaava
intiimi 3
kompakti 3
kontrolloitu 5
leveysakseliltaan vapaamuotoinen
leveällä pensselillä maalattu 2
leveällä pensselillä maisemaa maalaava
musiikkia laajentava
realistinen 2
siististi paketissa
skarppi 10
syvyysuunnassa kompakti tekninen
yliskarppi

Omaperäiset muodosteet (100 kpl)

aineeton 10
aineettomasti piirtyvä
aukinainen
avara 16
avoin 16
epäkaiutinmainen 2
epäkuulokemainen
epämääräinen 6
epätarkka 2
etäinen 9
etäisen kuuloinen
hallittu 2
hallittuun kallellaan
hengittävä
hyvä ilman syliin tuppautumista
häilyvä
ilmava 23
ilmavaan kallellaan

irtonainen
iso 10
jäsentynyt 5
kaiutinmainen 2
kaiuttimiin paikallistumaton
kaksiulotteinen 3
kapea 3
kasaan puristunut
kaukainen
kerroksellisuutta ilmentävä
keskelle painottunut
keskipainotteinen
kookas
kookas sivusuunnassa
kuiva 3
kuivakka 2
kutistunut
kuulijan ympäröivä
laaja 2
laaja-alaisesti kuulijaa ympäröivä
lavea
lavealti maalattu
leveä 2
leveällä siveltimellä maalattu
liioittelematon
liioitteleva 2
litteä
läheinen 4
läpikuultava 7
läpinäkyvä 3
läsnä oleva 11
mahtaileva
neulantarkka
nipussa pysyvä 2
perustoimiva
pieni 2
pistemäinen 7
pohjaltaan musta
rajattu
rauhallinen 2
rauhallisen tuntuinen
selkeä 22
selkeäpiirtoinen

silmille työntyvä
sisäänpäin kääntynyt
sormella osoittavan tarkka
sulkeutunut
suppea
suuri 3
suurpiirteinen 9
syvyydeltään rajoittunut
syvyydeltäänkin selvästi hahmottuva
syvyysuunnassa rajoittunut 3
syvyysuuntaa hahmottava
syvä 7
tarkka 21
tarkkapiirtoinen
tarkkuudeltaan vaatimaton
tasapainoinen 5
taustalla pitäytyvä 2
tilaa hahmottava
tilaa mallintava
tilantuntua kasvattava
tilava
tunkkainen
täsmällinen 3
ulotteikas
ulottuva 4
vaelteleva
vaihevirhemäinen 3
vakaa 5
vakaan tuntuinen
vapautunut 3
veitsellä leikattu 2
verhoutunut 6
vetäytyvä 2
viihteellinen
viitteellinen 6
yhtenäinen 2
yleisluonteinen
yliavara 2
ympäröivä 2

**Yhteensä 116 kpl
360 esiintymää**

<u>kutistunut</u>	koko	1	1								-	
kuulijan ympäröivä	ympäröivyyys	1		1							+	
laaja	koko	2		1			1				+	
laaja-alaisesti kuulijaa ympäröivä	ympäröivyyys	1			1						+	
lavea	koko	1			1						+	
lavealti maalattu	tarkkuus	1						1			-	
leveysakseliltaan vapaamuotoinen	leveys	1							1		-	
leveä	leveys	2			1				1		+	
leveällä pensselillä maalattu	tarkkuus	2			1			1			-	
leveällä pensselillä maisemaa maalaava	tarkkuus	1		1							-	
leveällä siveltimellä maalattu	tarkkuus	1		1							-	
liioittelematon	yleisluonne	1								1	+	
liioitteleva	yleisluonne	2		1						1	-	
litteä	korkeus	1		1							-	
läheinen	läsnäolo	4			2				1	1	+	
läpikuultava	läpinäkyvyys	7		2	1			1	1	2	+	
<u>läpinäkyvä</u>	läpinäkyvyys	3	1	1				1			+	
<u>läsnä oleva</u>	läsnäolo	11	1	2	3		1	2		2	+	
mahtailtava	yleisluonne	1		1							-	
musiikkia laajentava	koko	1							1		-	
neulantarkka	tarkkuus	1							1		+	
nipussa pysyvä	vakaus	2		1	1						+	
perustoimiva	yleisluonne	1			1						+	
<u>pieni</u>	koko	2	1		1						-	
<u>pistemäinen</u>	tarkkuus	7	1	1	3					2	+	
pohjaltaan musta	läpinäkyvyys	1						1			+	
rajattu	koko	1			1						-	
rauhallinen	vakaus	2			1			1			+	
rauhallisen tuntuinen	vakaus	1						1			+	
realistinen	hahmotus	2		1	1						+	
selkeä	vakaus	22		8	3		1	1	5	3	1	+
selkeäpiirtoinen	vakaus	1						1			+	
siististi paketissa	vakaus	1			1						+	
silmille työntävä	läsnäolo	1		1							-	
sisäänpäin kääntynyt	sijainti	1		1							-	
skarppi	tarkkuus	10		5	3			2			+	
sormella osoittavan tarkka	tarkkuus	1								1	+	
stabiili	vakaus	3						2		1	+	
<u>sulkeutunut</u>	läsnäolo	1	1								-	
suppea	koko	1			1						-	
<u>suuri</u>	koko	3	1	1				1			+	
<u>suurpiirteinen</u>	tarkkuus	9	1	5				1		2	-	
syvyydeltään rajoittunut	syvyys	1						1			-	
syvyydeltäänkin selvästi hahmotuva	syvyys	1		1							+	

syvyysuunnassa kompakti	syvyys	1							1		-
syvyysuunnassa rajoittunut	syvyys	3		1	1					1	-
syvyysuuntaa hahmottava	syvyys	1			1						+
syvä	syvyys	7		2	3			1		1	+
tarkka	tarkkuus	21		5	7		2	4	1	2	+
tarkkapiirtoinen	tarkkuus	1						1			+
tarkkuudeltaan vaatimaton	tarkkuus	1		1							-
tasapainoinen	tasapaino	5		3	1					1	+
taustalla pitäytyvä	läsnäolo	2		2							-
tekninen	yleisluonne	1						1			-
tilaa hahmottava	tilantuntu	1						1			+
tilaa mallintava	tilantuntu	1						1			+
tilantuntua kasvattava	koko	1				1					+
tilava	koko	1		1							+
tunkkainen	läpinäkyvyys	1					1				-
täsmällinen	tarkkuus	3		3							+
ulotteikas	tilantuntu	1						1			+
ulottuva	tilantuntu	4		2	1					1	+
<u>vaelteleva</u>	vakaus	1	1								-
<u>vaihevirehämäinen</u>	koko	3	1	2							-
<u>vakaa</u>	vakaus	5	1	4							+
vakaan tuntuinen	vakaus	1						1			+
vapautunut	ilmavuus	3								3	+
veitsellä leikattu	tarkkuus	2								2	+
<u>verhoutunut</u>	läsnäolo	6	1	2	3						-
vetäytyvä	läsnäolo	2		2							-
viihteellinen	yleisluonne	1			1						-
viitteellinen	tarkkuus	6		3	1					2	-
<u>yhtenäinen</u>	yhtenäisyys	2	1							1	+
yleisluonteinen	yleisluonne	1		1							+
<u>yliavara</u>	koko	2	1		1						-
yliskarppi	tarkkuus	1		1							-
ympäröivä	ympäröivyyys	2		1	1						+
Yhteensä 116 kpl		360	29	109	90	2	3	11	52	12	52